Lei 2,25

RABINDRANATH TAGORE * PIETRELE FLĂMÎNDE

MERIDIANE

RABINDRANATH TAGORE

PIETRELE FLĂMÎNDE

EDITURA DE STAT PENTRU LITERATURĂ ŞI ARTA

Meridiane

RABINDRANATH TAGORE

PIETRELE FLĂMÎNDE

În romînește de
PETRE SOLOMON

EDITURA DE STAT PENTRU LITERATURĂ ȘI ARTĂ

Din volumul:
Hungry Stones
and other Stories
by
RABINDRANATH TAGORE
MacMillan and Co. Ltd.
London, 1916

CUVÎNT ÎNAINTE

E foarte greu de scris cîteva pagini despre un scriitor care a lăsat în urma lui peste 50 de volume de versuri, peste 30 de piese de teatru, peste 10 romane, peste 100 de povestiri și peste 3000 de cîntece. Și acestea sînt doar o parte din cifrele care ilustrează, statistic, tulburătoarea operă a lui Rabindranath Tagore, poetul-profet al Indiei moderne. Pentru ca tabloul statistic să fie cît de cît reprezentativ, se cuvine să-l completăm cu încă două cifre: cei peste 80 de ani însumați de biografia scriitorului (1861—1941) și cei peste 300 de milioane de indieni cărora le-a exprimat năzuințele și aspirațiile, într-o operă ce domină peisajul literaturii indiene tot astfel cum munții Himalaya domină peisajul continentului desfășurat la poalele lor.

Dacă la cifrele de mai sus vom adăuga faptul că Rabindranath Tagore a fost al șaptelea fiu al tatălui său, el însuși unul din numeroșii reprezentanți iluștri ai unei vechi și influente familii din Bengal, precum și faptul că marile eposuri indiene *Mahabharata* și *Ramayana* numără respectiv 214.778 și 48.000 de versuri — vom începe atunci să în-

țelegem că fenomenul Tagore este strîns legat de fenomenul care se numește India.

Dar nu vom înțelege nici un fenomen, nici celălalt, dacă ne vom limita la limbajul cifrelor, oricît de grăitoare ar fi unele dintre acestea. Nu vom înțelege bunăoară — și ar fi păcat — că Rabindranath Tagore a fost întîi de toate un mare poet, indian și universal totodată, de o faimă aidoma cu aceea a munților cu care l-am comparat adineauri. Cînd, în 1912, a apărut cea dintîi traducere englezească a poemelor lui Tagore — *Gitanjali* (André Gide le-a publicat în 1914, sub titlul *L'offrande Lyrique)* — Europa a tresărit, ca la auzul unei voci neașteptat de puternice. India, care tăcuse veacuri întregi, părea să-și fi recăpătat graiul, înnodînd și pe plan spiritual firul vremelnic rupt al glorioaselor și străvechilor ei tradiții. Era încă un semn — și unul dintre cele mai sigure — al redeșteptării naționale a Indiei, continentul acesta miraculos, ale cărui minuni erau administrate de un vicerege englez și de trupele lui.

În 1912, prin urmare, a răsunat în Europa glasul acestui continent depărtat, un glas învăluitor și melodios, obișnuit să rostească adevărul în imagini poetice. Auzindu-l, unii s-au bucurat de nașterea, în Asia, a încă unui poet mistic. A urmat, în 1913, Premiul Nobel, și, mi se pare în 1915, înnobilarea poetului cu titlul de baronet englez. Faima lui a devenit europeană și universală, dar în această recunoaștere a poetului, cunoașterea operei sale a jucat un rol mai puțin important decît s-ar fi cuvenit.

Etichetat „mistic" de către brahmanii culturii occidentale, Tagore a fost acceptat ca atare. Brahmanii s-au cam înșelat în privința misticismului poetului indian, luînd aparențele drept esențe, și dorințele drept realități. Fără îndoială că Tagore n-a fost un materialist, ci un idealist,

dar nu atît în înțelesul filozofic al cuvîntului, cît în cel poetic. Dialogînd cu divinitatea, poetul îi adresează, în *Gitanjali*, o asemenea rugă :

Acolo unde cugetul e neînfricat și omul își ține capul sus ;
Acolo unde cunoașterea e liberă ;
Acolo unde lumea n-a fost împărțită de înguste ziduri domestice ;
Acolo unde cuvintele țîșnesc din adîncurile adevărului ;
Acolo unde efortul neobosit își întinde brațele către desăvîrșire ;
Acolo unde șuvoiul limpede al rațiunii nu s-a pierdut în mohorîtul deșert al obișnuinței moarte ;
Acolo unde cugetul e călăuzit de Tine spre o gîndire și o acțiune din ce în ce mai largi,
În acel paradis al libertății, îngăduie, Părinte, să se trezească patria mea. (XXXV)

Aidoma americanului Walt Whitman, Tagore e un poet al cosmosului, care identifică într-un fir de iarbă măreția și frumusețea vieții universale :

Același șuvoi de viață ce-mi curge mie prin vine zi și noapte, curge prin univers și dănțuie ritmic.

E aceeași viață care irumpe, plină de bucurie, prin pulberea pămîntului, sub înfățișarea a nenumărate fire de iarbă, și care se sparge în aprige valuri de frunze și flori.

E aceeași viață pe care-o poartă în brațe fluxul și refluxul oceanului — leagăn al nașterii și al morții.

Îmi sînt mădularele glorificate de contactul cu această lume a vieții. Și mă umple de mîndrie pulsația vie a veacurilor, dănțuind în sîngele meu în clipa de față. (LXIX).

Aceste două poeme pot sluji drept motto-uri la întreaga operă a lui Rabindranath Tagore. Ele rezumă, ca două flori, mireasma grădinii și filozofia grădinarului. În prefața la ediția engleză a culegerii *Gitanjali*, marele poet

irlandez William Butler Yeats citează următoarea opinie a unui medic din Bengal în legătură cu Tagore:

„Dintre toți sfinții noștri, el este cel dintîi care n-a întors spatele vieții, ci s-a inspirat din viața însăși — și tocmai de aceea îi dăruim dragostea noastră."

Prin puritatea lui sufletească și prin elevația gîndirii sale, îmbibată de milenara înțelepciune a Indiei, poetul a fost într-adevăr un „sfînt", mai degrabă decît un preot. Însă un sfînt original, sui-generis, cu privirile ațintite deopotrivă asupra lui însuși și asupra oamenilor din jur. În *Amintirile* sale, scrise pe la vîrsta de 50 de ani, Tagore povestește cum în tinerețe a avut o revelație hotărîtoare pentru întreaga sa operă. Pînă atunci trăise izolat, aplecat asupra propriei sale lumi sufletești, din care-și extrăgea inspirația pentru poeziile lui vagi și triste. Într-un amurg, privind de pe terasa casei unuia dintre frații săi contururile Calcuttei, a simțit frumusețea și unitatea Universului. Sub imperiul acestei revelații, a scris *Cîntecele Dimineții* — un ciclu de poeme pline de bucuria vieții. Cu vreun an mai tîrziu, aflîndu-se la Karwar — pe coasta apuseană a Indiei — tînărul poet a compus un poem dramatic intitulat PRAKRITIR PRATISHODHA *(Revanșa Naturii).* Eroul acestui poem alegoric e un *sanyasi* (pustnic) dornic să ajungă la o autocunoaștere desăvîrșită prin înfrîngerea propriei sale naturi. O fetișcană îl face însă să renunțe la acest inutil martiraj, și-l redă lumii și vieții, dovedindu-i că Infinitul poate fi realizat în Finit, prin mijlocirea iubirii. „*Revanșa Naturii* — scrie Tagore — poate fi socotită ca o introducere la întreaga mea operă literară de mai tîrziu; sau, pentru a fi și mai exact, se poate spune că acesta a fost subiectul dezvoltat, de atunci încolo, în toate scrierile mele: bucuria de a realiza Infinitul în sînul Finitului."

Limbajul e fără îndoială mistic, dar el exprimă o concepție de viață străină de aceea a misticilor din toate epocile — o concepție vitalistă și umanistă în același timp,

axată pe bucuria și pe dreptul de a trăi al tuturor oamenilor. Această concepție, care e o sinteză specifică a Orientului și Occidentului realizată în inima unui mare poet, dublat de un gînditor autentic, i-a dictat lui Tagore nu numai opera, ci și conduita în viață. Fără să facă politică (cel puțin așa îi plăcea să spună), omul a fost prezent în toate marile bătălii duse de contemporanii săi pentru libertate, pace și adevăr.

Mișcarea *Svadeși,* care urmărea dezvoltarea industriei naționale prin boicotarea produselor engleze, a găsit în el un sprijinitor activ. În 1919, cînd colonialiștii englezi au masacrat la Amristar mii de indieni neînarmați, încercînd astfel să înăbușe mișcarea de eliberare națională dinamizată de Marea Revoluție Socialistă din Octombrie, Rabindranath Tagore a renunțat în mod public la titlul de baronet, și a trimis viceregelui englez o scrisoare de protest: „Mi-e rușine să am vreun privilegiu, cînd vă purtați neomenește cu compatrioții mei".

Dar principalul aport al poetului la lupta pentru independența Indiei a fost adus pe plan cultural. În afara propriei sale opere, care în ansamblul ei constituie o strălucită și viguroasă afirmare a culturii naționale indiene în general și a celei bengaleze în special, Tagore a desfășurat o intensă activitate de luminare a maselor. Școala modestă creată de el la Santiniketan (lîngă satul Bolpur, nu departe de Calcutta) a devenit mai tîrziu, în 1921, o mare universitate asiatică, bazată pe principii generoase, internaționaliste, o instituție-model, simbolizînd unitatea și armonia universală visată de poet într-o lume fărîmițată de naționalisme. (Atît universitatea, cît și sediul ei au denumiri semnificative: *Vishva Bharati* înseamnă „din întreaga Indie", iar *Santiniketan* înseamnă „lăcașul păcii".)

Afirmarea unui asemenea ideal în plină epocă a imperialismului a reprezentat un act de curaj civic și de noblețe morală. „Misticul" Tagore n-a pregetat să condamne

fascismul — pe cel mussolinian şi pe cel hitlerist deopotrivă. Antifascismul lui s-a manifestat şi printr-o apropiere de Uniunea Sovietică, ţara socialismului biruitor şi singura, pe atunci, stavilă serioasă în calea reacţiunii internaţionale dezlănţuite. Vizitînd-o în 1930 (adică la venerabila vîrstă de 70 de ani) Tagore a publicat o serie de *Scrisori despre Rusia*, remarcabile prin clarviziunea şi înţelepciunea lor politică. Iar în ultima lui scrisoare, redactată pe patul de moarte, în vara anului 1941 (adică la începutul agresiunii hitleriste împotriva Uniunii Sovietice), poetul-profet şi-a exprimat încă o dată admiraţia faţă de patria socialismului :

„Civilizaţia ei a fost izbăvită de deosebirile dintre clase şi secte, care generează vrajba între ele. Rapidele, uimitoarele succese pe care le obţine ea îmi stîrnesc un sentiment de bucurie şi în acelaşi timp de invidie... Cînd văd că într-o altă ţară aproape 200 de naţionalităţi, care în urmă numai cu cîţiva ani se aflau pe trepte de dezvoltare cu totul diferite, păşesc paşnic înainte pe calea progresului şi a prieteniei, şi cînd îmi privesc propria mea ţară şi văd cum oameni ridicaţi şi care ştiu să gîndească cad pradă haosului şi barbariei, nu pot să nu compar aceste două sisteme de guvernare, dintre care unul este bazat pe colaborare, iar celălalt pe exploatare, lucru care a făcut cu putinţă existenţa unor condiţii atît de diferite." [1]

Ultimele gînduri ale poetului s-au îndreptat, cum era şi firesc, asupra patriei sale, în a cărei eliberare continua să creadă, ca şi în aceea a întregii omeniri :

„Va veni o zi cînd prin voia destinului englezii vor fi siliţi să renunţe la colonia lor India. Dar ce Indie vor lăsa

1 Citat de J. Nehru în *Descoperirea Indiei*, E.P.L.P., pag. 417-8.

ei în urma lor, ce mizerie revoltătoare ! După ce rîul veacurilor de dominaţie a Angliei în sfîrşit va seca, cîtă murdărie şi tină vor rămîne în albia lui !... Privind în jurul meu, văd vestigiile unei civilizaţii odinioară înfloritoare, împrăştiate ca nişte vechituri inutile. Şi totuşi nu voi cădea în greul păcat de a-mi pierde credinţa în om... Va veni o zi cînd omul neînfrînt, biruind toate barierele, va păşi din nou pe calea sa victorioasă, pentru a-şi recuceri moştenirea omenească pierdută." [1]

*

Povestirile cuprinse în acest volum fac parte din culegerea publicată în 1916 într-o versiune englezească supravegheată de însuşi autorul. Prin tematica şi prin stilul lor, ele aparţin unei etape de tranziţie în creaţia lui Tagore, etapă caracterizată printr-o afirmare a tendinţelor realiste, mai ales în proza lui. Contactul mai strîns cu realităţile sociale ale Bengalului, contact prilejuit de stabilirea scriitorului în satul Shilaida, de pe malul Gangelui (unde tatăl său avea o proprietate), a fost rodnic din punct de vedere literar. Scriitorul a cercetat îndeaproape viaţa şi obiceiurile oamenilor simpli din jurul său, şi a putut astfel să adauge tabloului vieţii sociale indiene, noi şi semnificative aspecte. Deşi el însuşi brahman, Tagore a fost un adversar hotărît al sistemului castelor, care diviza societatea indiană în numeroase straturi impermeabile. *Împărăţia cărţilor de joc* e o alegorie satirică a monstruozităţii acestui sistem, la care face aluzie şi povestirea intitulată *Stăpînul meu, pruncul.*

Cîteva dintre povestirile din volum au ca temă educaţia copiilor. Atît neastîmpăratul Phatik din nuvela *Întoarcerea*

1 Ibidem, pag. 532.

acasă, cît și autorul care-și evocă în *A fost odată un rege* propria copilărie, sînt variante ale aceluiași copil-martir, înconjurat de o lume ostilă și neînțelegătoare. Phatik e smuls din casa părintească și dus la Calcutta, pentru a primi o educație „serioasă". Băiatul se sfîrșește în acest mediu străin : „Înconjurat din toate părțile de casele și zidurile Calcuttei, visa în fiece noapte casa lui de la țară..." În *A fost odată un rege* scriitorul se ridică împotriva „minciunii savante și greoaie a modernilor", opunîndu-i minciuna plină de farmec, cuprinsă în formula din titlul povestirii : „Pe vremea cînd eram copii, nu simțeam de loc nevoia să știm cine anume e regele din poveștile pe care le ascultam". E vorba, în fond, de un protest împotriva pedagogiei tipicare, care supraîncarcă mințile copiilor cu detalii inutile. Pledoaria pentru dreptul copiilor la vrajă și la frumusețe este legată de concepția lui Tagore despre o educație de tip rousseau-ist, săvîrșită în mijlocul naturii, așa cum s-a străduit să o realizeze în școala lui de la Santiniketan. El însuși a fost lipsit de o asemenea educație, fiind silit să învețe în școli plicticoase și sub îndrumarea unor profesori-tirani, ca acela a cărui înfățișare o evocă în *A fost odată un rege :* la vederea umbrelei sale negre, copilul începea să tremure, urînd din toată inima lecțiile de engleză pe care le prevestea sinistra umbrelă.

Povestirile intitulate *Pietrele flămînde* și *Vie sau moartă* ne introduc în lumea superstițiilor poporului indian. Un ochi lucid ne călăuzește prin această junglă, dezvăluindu-ne rădăcinile cîtorva dintre arborii ei fabuloși. După ce ascultă frumoasa dar mincinoasa poveste relatată de un șarlatan, într-o gară, autorul îi spune tovarășului său de drum, care e teozof : „Omul ne-a luat drept proști și a vrut să-și bată joc de noi. Toată povestea lui e o scorneală, de la un capăt la altul.

Urmarea discuției stîrnite de această remarcă a mea — încheie autorul — a fost că eu și ruda mea teozoafă ne-am certat pe viață."

Credința în superstiții e tratată la modul tragic în povestirea cealaltă, care descrie consecințele sociale ale unei morți aparente. Revenind printre oameni, „moarta" se izbește de zidul superstiției populare și, pentru a le demonstra totuși că e vie, se aruncă într-o fîntînă : „Murind, Kadambini dovedise limpede că nu era moartă".

În apologul intitulat *Victoria,* Tagore glorifică poezia profundă, izvorîtă din inimă, și vestejește un anumit tip de barzi, care posedă numai meșteșugul versurilor, nu și simțirea autentică proprie marilor inspirați, lipsiți adesea de o glorie exterioară.

În sfîrșit, în povestirile intitulate *Cuvioasa* și *Lumina ochilor,* autorul ilustrează frumusețea morală a femeii indiene. *Cuvioasa* e o femeie care se leapădă de lume după ce-și dă seama că duhovnicul, socotit de ea un dumnezeu, e un om josnic. „Acum, trebuie să trăiesc cu adevărul, numai cu adevărul" îi spune ea povestitorului, în care vede, de asemenea, un dumnezeu.

O femeie mai puțin ciudată e eroina nuvelei *Lumina ochilor,* admirabil studiu al psihologiei unei oarbe. Pierzîndu-și vederea, ea devine o povară pentru soțul ei care nu vrea să recunoască la început acest lucru, ba dimpotrivă, o numește „zeiță" și-i jură credință veșnică, pentru ca mai apoi să-și caute o altă femeie. Oarba îi ghicește mișcările sufletești ascunse sub o vorbărie fățarnică. Și drama ei se agravează prin faptul că soțul se schimbă nu numai față de ea, ci și față de ceilalți oameni : ca medic de țară, el devine un afacerist. În cele din urmă, omul își dă seama că a greșit și se întoarce la soția lui oarbă, pe care totuși o iubește. „Ești o zeiță !" îi spune el, dar oarba îi răspunde :

„Nu ! Nu ! Nu ! N-o să mai fiu o zeiță de-aci înainte. Sînt doar soțioara ta, atît și nimic mai mult. Sînt o femeie ca toate celelalte."

Scrisă la persoana I-a, nuvela emoționează prin dramatismul ei și prin finețea observației psihologice.

Întreg volumul poartă pecetea geniului specific al acestui poet umanist, prin care India continuă să vorbească omenirii, cu un glas patetic și vibrant, purtător de adevăr și de frumusețe.

PETRE SOLOMON

PIETRELE FLĂMÎNDE

Mă întorceam cu trenul spre Calcutta împreună cu o rubedenie de-a mea, cu care mersesem pînă la Puja, cînd ne-a ieșit în cale omul acela. După îmbrăcăminte și ținută, l-am luat mai întîi drept un mahomedan din Țara de Sus, dar cînd l-am auzit vorbind am rămas cu gura căscată. Vorbea cu atîta dezinvoltură despre toate cele, încît ai fi zis că Atotputernicul se sfătuia mereu cu dînsul, în tot ce făcea. Pînă atunci fuseserăm pe deplin fericiți, neștiind că se puseseră în mișcare forțe misterioase, că rușii înaintaseră pînă aproape de granița noastră, că englezii manevrau pe ascuns și că zăpăceala conducătorilor noștri ajunsese la culme. Însă noul nostru amic ne-a spus, surîzînd șmecherește: „Horatio, pe pămînt și în ceruri se petrec mai multe lucruri decît scrie în ziarele voastre". Și cum înainte vreme nu mai scosesem nasul din bîrlogurile noastre, purtarea amicului ne-a făcut să amuțim de mirare. Oricît de banal ar fi fost subiectul discuției, omul venea cu citate din savanți, cu comentarii despre *Cartea Vede-*

lor, sau cu catrene din nu știu care poet persan; și cum noi habar n-aveam de știință, de *Cartea Vedelor* sau de poezia persană, am început să nutrim pentru el o admirație crescîndă, iar ruda mea, fiind teozof, a căzut pradă convingerii că tovarășul nostru de drum era supus înrîuririi supranaturale a unui ciudat „magnetism", a unei „forțe oculte", a unui „corp astral" sau a vreunei alte asemenea influențe. Asculta cu evlavie cele mai banale vorbe rostite de neobișnuitul nostru tovarăș de drum, și le trecea, pe ascuns, într-un carnețel. Cred că amicul a băgat de seamă, și nu i-a displăcut.

Cînd am ajuns la un nod de cale ferată unde urma să schimbăm trenul, ne-am strîns cu toții în sala de așteptare. Era pe la zece seara și, auzind că trenul are o mare întîrziere, din pricina nu știu cărei defecțiuni, mi-am pus așternutul pe o masă, cu gîndul să trag un pui de somn — cînd individul s-a apucat să ne spună povestea ce urmează. Se-nțelege că n-am mai putut dormi în noaptea aceea.

„Lucram la Junagarh, dar mi-am dat demisia în urma unor neînțelegeri cu administrația, și am intrat în slujbă la nizamul de Haiderabad, fiind numit de îndată perceptor de taxe pe bumbac, la Bariș — ca un tînăr energic ce eram.

Bariș e o localitate încîntătoare. Rîul Susta bolborosește pe bolovănișuri și dănțuie ca o fată sprintenă, pierzîndu-se în pădurile de la poalele unor dealuri răzlețe. O scară cu o sută cincizeci de trepte pornește de la rîu spre faleză, iar în creștetul ei, chiar la poalele dealurilor, se înalță un singuratic palat de marmură. În jurul lui nu se află nici o așezare omenească: satul și piața bumbacului din Bariș sînt mult mai departe.

În urmă cu două sute cincizeci de ani, împăratul Mahmud Șah al II-lea a clădit acest palat pentru plăcerea și huzurul său. Pe vremea lui, din fîntîni țîșnea apă de trandafiri, iar pe dalele de marmură ale încăperilor astfel răcorite ședeau tinere fete persane; cu părul despletit înainte de baie, bălăcindu-și picioarele goale și catifelate în apa limpede a bazinelor, ele cîntau, în acompaniament de ghitară, gazeluri închinate podgoriilor.

Fîntînile nu mai au jocuri de ape; cîntecele au contenit; piciorușele albe ca zăpada nu mai pășesc cu grație pe marmura la fel de albă. Palatul nu mai e decît o vastă și solitară reședință a perceptorilor de teapa mea, oameni apăsați de singurătate și lipsiți de societatea femeilor.

Karim Khan, un bătrîn funcționar din serviciul meu, mă preveni în repetate rînduri să nu mă mut acolo. «Dacă doriți — îmi spuse el — petreceți-vă ziua acolo, dar nu rămîneți niciodată peste noapte.» Eu însă am rîs și nu l-am luat în serios. Lucrătorii mi-au spus că vor munci pînă seara, dar noaptea vor pleca acasă. M-am declarat de acord. Casa aceea avea o faimă atît de proastă, încît pînă și hoții se fereau să se apropie de ea după căderea nopții.

La început, singurătatea din palatul pustiu mă apăsa ca un coșmar. Stăteam cît mai mult pe afară și munceam din greu, iar noaptea mă întorceam acasă frînt de oboseală și cădeam într-un somn adînc.

Nu trecuse nici o săptămînă, și locul începu să exercite o ciudată fascinație asupră-mi. Îmi vine greu să descriu sau să-i fac pe alții să creadă, dar simțeam că întreaga casă e ca un organism viu care mă digeră

încet și imperceptibil, prin acțiunea unui suc gastric miraculos.

Poate că acest proces începuse din clipa cînd pusesem piciorul în casă, dar îmi amintesc clar ziua în care mi-am dat seama pentru prima oară de desfășurarea lui.

Era pe la începutul verii și cum piața era moartă, n-aveam nimic de făcut. Într-o zi, puțin înainte de asfințit, ședeam tolănit într-un jilț pe malul apei, sub trepte. Susta se chircise în matca ei, aproape secată; pe malul celălalt, o fîșie lată de nisip scînteia în culorile amurgului; dincoace, pietrele de pe fundul apelor limpezi și scăzute străluceau. Nu sufla nici o boare de vînt, nicăieri, iar în văzduhul neclintit se simțea mireasma apăsătoare a tufelor aromate de pe dealurile din apropiere.

Cînd soarele scăpătă dincolo de creștetele dealurilor, o lungă perdea întunecată se trase peste scena zilei, iar dealurile, interpunîndu-se, scurtară perioada în care lumina și umbra se amestecă în asfințit. Mă gîndeam s-o pornesc călare și mă pregăteam să mă ridic din jilț, cînd am auzit pași pe treptele dinapoia mea. M-am uitat, dar nu era nimeni.

M-am așezat la loc, socotind că trebuie să fie o iluzie, dar am auzit iarăși zgomot de pași, ca și cum o ceată întreagă de oameni ar fi coborît în fugă treptele. Un fior ciudat de plăcere amestecată cu o ușoară spaimă, mi-a furnicat prin trup, și deși în fața ochilor mei nu era nimeni, mi s-a părut că văd un alai întreg de fetișcane zglobii coborînd treptele pentru a se scălda în apele Sustei, în acel amurg de vară. Valea, rîul, palatul erau învăluite într-o liniște adîncă, netulburată de nici un zgomot, dar am auzit limpede rîsetele vesele ale fetelor, ca gîlgîitul unui izvor revărsat în sute de cascade, și mi s-a părut că se fugăresc una pe alta spre rîu, în joacă, fără să mă bage în seamă. După cum eu nu le vedeam, nici ele nu mă vedeau, pesemne. Rîul era liniștit, dar am simțit că apele lui limpezi, line și scăzute, sînt tulburate deodată de o sumedenie de mîini încărcate cu brățări zornăitoare, că fetele rîd, se hîrjonesc și se împroașcă una pe alta cu apă, și că picioarele frumoaselor înotătoare spulberă micile valuri într-o ploaie de mărgăritare.

Mi s-a înfiorat inima — n-aș putea spune dacă fiorul se datora spaimei, plăcerii sau numai curiozității. Doream din suflet să le văd mai deslușit, dar nimic nu se arăta în fața ochilor mei. Socotind că voi prinde toate vorbele lor, dacă-mi voi încorda auzul, am ciulit urechile, dar degeaba — n-am auzit decît țîrîitul greierilor din pădure. Era ca și cum în fața mea ar fi atîrnat, ca o perdea neagră, două sute cincizeci de ani, și tremuram de nerăbdare să ridic un colț al perdelei și să privesc, deși mulțimea de dincolo de ea era cufundată în beznă.

Apăsarea nopții ce se lăsa fu risipită de o pală de vînt, care încreți apa lină a Sustei, făcînd-o cîrlionțată ca părul unei nimfe, iar dinspre pădurea învăluită în întunericul serii se stîrni un cor de glasuri șoptite, trezite parcă dintr-un coșmar. Vis sau realitate, spuneți-i cum vreți, dar imaginea fugară a acelui miraj invizibil, răsfrîntă dintr-o lume îndepărtată, veche de două sute cincizeci de ani, s-a spulberat într-o clipită. Misterioasele făpturi care trecuseră pe lîngă mine cu pașii lor repezi și aerieni, rîzînd tare și totuși fără glas, și se aruncaseră în apa rîului, n-au făcut cale întoarsă, storcîndu-și ro-

chiile ude în mers. O singură suflare a primăverii le-a risipit, ca pe-o mireasmă.

M-am temut atunci că fusesem vizitat de o Muză, şi că, în singurătatea mea, îi căzusem pradă; vrăjitoarea venise de bună seamă să nenorocească un biet om ca mine, care-şi cîştiga pîinea ca perceptor de taxe pe bumbac. M-am hotărît să cinez împărăteşte, ştiind că un stomac gol e victima uşoară a tuturor bolilor fără leac. Am trimis după bucătar şi i-am comandat o cină bogată, în stil mogul, cu mirodenii şi *ghi* (unt topit).

A doua zi dimineaţă toată întîmplarea mi-a apărut ca o plăsmuire ciudată. Cu inima uşoară, mi-am pus o pălărie de soare, întocmai ca *sahibii*, şi m-am dus la lucru. În ziua aceea trebuia să-mi scriu raportul trimestrial, aşa încît socoteam că mă voi întoarce tîrziu; dar înainte de căderea serii m-am simţit în chip ciudat atras spre casă — de ce anume n-aş fi în stare să spun — simţeam că făpturile acelea mă aşteaptă şi că n-aş mai putea zăbovi. Lăsîndu-mi neterminat raportul, m-am ridicat, mi-am pus pălăria de soare şi, tulburînd drumeagul întunecos şi pustiu cu hodorogeala docarului meu, am ajuns la uriaşul şi tăcutul palat de la marginea dealurilor.

Scările duc, la primul etaj, spre un hol încăpător, al cărui acoperiş se întinde deasupra unor arcade ornamentale sprijinite pe trei şiruri de coloane masive, şi care geme zi şi noapte sub povara propriei sale singurătăţi. Era pe înserate şi încă nu se aprinseseră lămpile. În clipa cînd am deschis uşa, mi s-a părut că înăuntru se stîrneşte o mişcare vie, ca şi cum o mulţime de oameni s-ar risipi care încotro, dînd buzna pe uşi, ferestre şi coridoare, în verande şi odăi, pentru a scăpa de nu ştiu ce primejdie.

Nevăzînd pe nimeni, am rămas năuc, într-un fel de extaz, cu părul măciucă şi cu nările gîdilate de o vagă mireasmă de *attar* (esenţă de flori) şi alifii vechi. Stînd în întunericul acelei mari săli pustii, între şirurile de coloane vechi, auzeam gîlgîitul fîntînilor pe lespezile de marmoră, acordurile ciudate ale unei ghitare, clinchetul unor podoabe şi brăţări, dangătul unor clopote vestind ora, sunetele depărtate ale unei *nahabat* (instrument muzical), zornăitul ciucurilor de cristal ale unor candelabre scuturate de vînt, cîntecul privighetorilor din coliviile de pe coridoare, ţipetele berzelor din grădini — toate acestea stîrnind în jurul meu o muzică ciudată, nepămînteană.

M-am simţit stăpînit de o asemenea vrajă, încît această vedenie intangibilă, impalpabilă, nefirească mi s-a impus ca unica realitate din lume, restul fiind un simplu vis. Iar faptul că eu, Srijut ş.a.m.d., fiul cel mai mare al lui Cutare, fie-i binecuvîntată amintirea, primesc un salariu de 450 rupii pe lună ca perceptor de taxe pe bumbac, şi mă duc zilnic la serviciu cu docarul, îmbrăcat într-o haină scurtă şi cu o pălărie de soare, mi s-a părut o iluzie atît de absurdă, încît am izbucnit în hohote de rîs, stînd în întunericul acelei mari săli tăcute.

În clipa aceea a intrat pe uşă servitorul meu, cu o lampă de gaz în mînă. Nu ştiu dacă m-a crezut nebun, dar în aceeaşi clipă mi-am amintit că eu sînt Srijut ş.a.m.d. în carne şi oase, că sînt fiul lui Cutare — fie-i binecuvîntată amintirea — şi că doar poeţii, mari şi mici, pot spune dacă pe pămînt sau dincolo de el se află vreun tărîm în care fîntîni nevăzute cîntă mereu, şi ghitare miraculoase, atinse de degete invizibile, scot o muzică veşnică, în timp ce eu nu-s decît un biet perceptor de taxe în tîrgul bumbacului

din Bariş, şi primesc pentru această slujbă un salariu lunar de 450 de rupii. Aşezîndu-mă la masă, cu ziarul în faţă, în lumina lămpii de gaz, am rîs cu poftă de ciudata mea nălucire.

După ce am citit ziarul şi mi-am isprăvit cina împărătească, am stins lampa şi m-am culcat în odăiţa mea retrasă. Prin fereastra deschisă, o stea ce strălucea în înalt deasupra dealurilor Avalli, tivite cu păduri negre, îl privea ţintă, de la o depărtare de milioane şi milioane de mile, pe dl. Perceptor, care sta culcat pe un umil pat de campanie. Uimit şi amuzat de gîndul acesta, nu ştiu cînd am adormit şi cît am dormit, dar m-am deşteptat brusc, fără să aud însă vreun sunet sau să văd ceva deosebit; doar steaua strălucitoare de deasupra colinelor pălise, iar lumina adumbrită a lunii noi se furişa în încăpere prin geamul deschis, ruşinată parcă de indiscreţia ei.

Nu era nimeni, dar am simţit că o făptură mă împinge uşor şi, fără să scoată o vorbă, îmi face semn s-o urmez, cu degetele ei împodobite cu inele. M-am sculat fără zgomot şi, deşi nici un alt suflet nu se mai afla în nenumăratele încăperi ale acelui palat părăsit, plin de sunete adormite şi de ecouri pe cale de a se deştepta, m-am temut la fiece pas să nu trezesc pe cineva. Mai toate încăperile palatului erau totdeauna închise şi eu nu intrasem niciodată în ele.

Mi-am urmat în tăcere, ţinîndu-mi răsuflarea, călăuza invizibilă — n-aş putea spune încotro. Am trecut printr-o sumedenie de coridoare întunecate, lungi şi strîmte, prin nenumărate săli de primire, tăcute şi solemne, prin fel de fel de tainiţe!

Deşi n-o puteam vedea pe frumoasa mea călăuză, silueta ei nu era invizibilă pentru ochii minţii: era o

arăboaică, prin ale cărei mîneci largi se întrezăreau două braţe puternice şi netede ca marmura; de pe marginea tichiei îi cădea pe faţă un văl subţire, şi avea la brîu un junghér încovoiat! Mi se părea că una din cele o mie şi una de nopţi a pogorît anume pentru mine din lumea închipuirilor, şi că rătăcesc în puterea nopţii prin uliţele strîmte şi întunecate ale Bagdadului adormit, îndreptîndu-mă spre un plin de primejdii loc de întîlnire.

În cele din urmă frumoasa-mi călăuză se opri fără veste în faţa unui paravan de un albastru intens, şi-mi făcu parcă semn să arunc o privire în josul paravanului. Nu era nimic acolo, dar o spaimă cumplită îmi îngheţă sîngele în vine: mi se păruse că văd pe pardoseală, în faţa paravanului, un înfiorător eunuc negru care, înveşmîntat în straie de brocat, dormea cu picioarele întinse şi cu o sabie în poală. Frumoasa mea călăuză păşi lin peste picioarele lui şi ridică un colţ al paravanului. Am putut zări atunci o parte din încăpere, aşternută cu un covor persian; o fată stătea culcată într-un pat, dar nu-i puteam vedea decît picioruşele dumnezeieşti, încălţate cu papuci brodaţi cu fir de aur, care ieşeau dintr-o pijama de culoarea şofranului şi atingeau leneş covorul de catifea portocalie. Într-un colţ se vedea o tablă de cristal vioriu, pe care cîteva mere, pere, portocale şi o sumedenie de ciorchini, precum şi două ceşcuţe şi o carafă aurie, aşteptau desigur un musafir. Un abur înmiresmat, răspîndit de nu ştiu ce mirodenie ciudată arsă înăuntru, mă ameţi cu totul.

Am încercat, cu sufletul la gură, să trec peste picioarele întinse ale eunucului, dar în clipa aceea el s-a trezit şi sabia i-a căzut din poală, zăngănind pe pardoseala de marmură.

Un țipăt înfricoșător m-a făcut să sar în sus, și am văzut că mă aflu în patul meu de campanie, leoarcă de sudoare; cornul lunii părea palid în lumina zorilor, ca un bolnav obosit de insomnie, iar smintitul de Meher Ali al nostru zbiera ca de obicei: «Păzea! Păzea!» trecînd pe drumeagul pustiu.

Așa s-a sfîrșit una din nopțile mele arabe; dar mai rămăseseră alte o mie.

Între zilele și nopțile mele s-a săpat, de-atunci, o adîncă prăpastie. Ziua mă duceam la lucru frînt de oboseală și blestemam noaptea care mă vrăjea cu alaiul ei de vise deșarte, dar cînd venea noaptea, viața mea de toate zilele, cu lanțurile și cătușele muncii ei, îmi părea o deșertăciune meschină, mincinoasă, absurdă.

Cînd se lăsa noaptea, cădeam pradă unei euforii ciudate, copleșitoare. Mă prefăceam într-un personaj misterios dintr-o epocă de mult apusă, și-mi jucam rolul în istoria ei nescrisă; iar haina mea scurtă, englezească, și pantalonii mei strîmți nu mi se mai potriveau de loc. Îmi întregeam îmbrăcămintea aleasă cu o tichie de catifea roșie, cu o pijama largă, cu un pieptar brodat, cu un halat lung de mătase și cu niște batiste colorate, parfumate cu *attar;* și, ca și cum aș fi așteptat nerăbdător o întîlnire stranie cu iubita mea, ședeam într-un jilț cu perini înalte și în loc de țigară fumam o narghilea încolăcită, umplută cu apă de trandafiri.

N-am puterea să descriu minunatele întîmplări care se perindau de îndată ce întunericul nopții se adîncea. Mi se părea că în ciudatele încăperi ale acestei uriașe clădiri zboară, stîrnite de boarea primăverii, crîmpeiele unei povești frumoase, pe care izbuteam să le urmăresc cu privirea un timp, fără a le putea însă da

vreodată de capăt. Toată noaptea umblam din încăpere în încăpere, pe urmele lor.

Prin torentul acestor crîmpeie de vis, prin parfumul de *henna*[1], prin acordurile de ghitară și prin vălurile de aer înmiresmat, întrezăream o clipă, ca un fulger, silueta unei fete încîntătoare. Purta o pijama de culoarea șofranului, un corsaj strîns pe talie și țesut cu fir de aur, picioarele-i trandafirii și gingașe erau încălțate cu iminei aurii, iar pe cap purta o scufiță roșie, a cărei horbotă aurie îi cădea pe obraji și pe fruntea albă ca zăpada.

Mă scosese din minți. Urmărind-o, treceam din încăpere în încăpere, de la o cărare la alta în înnebunitorul labirint din tărîmul de vis, în nețărmurita lume a somnului.

Uneori, spre seară, în timp ce — ca un prinț moștenitor — mă îmbrăcam cu grijă, în fața unei mari oglinzi, străjuite de-o parte și de alta de cîte o lumînare aprinsă, zăream în apele oglinzii chipul fugar al frumoasei persane. O zvîcnire a gîtului, o străfulgerare a ochilor ei mari, negri, plini de patimă și de suferință, o tresărire a buzelor ei roșii și subțiri; o făptură frumoasă și zveltă, încununată de tinerețe ca o viță înflorită, cu mișcări repezi și grațioase, o străfulgerare de durere, dor și extaz, un surîs, o privire și o scînteiere de juvaeruri și mătăsuri — atîta zăream, și apariția se mistuia. O pală de vînt, încărcată cu toate miresmele pădurilor și dealurilor, îmi stingea lumînarea și atunci îmi aruncam hainele și mă trînteam pe pat, cu ochii închiși și cu trupul fremătînd de plăcere; în jurul meu, printre miresmele

1 Mică plantă cu frunze mici, colorate, folosite de femei pentru parfumarea miinilor (n. tr.).

aduse de vînt din păduri și de pe dealuri, prin bezna tăcută, pluteau multe dezmierdări, sărutări și atingeri înfiorate, urechile îmi țiuiau de murmure blînde, iar pe frunte simțeam o răsuflare înmiresmată. O năframă îmbibată cu parfumuri dulci îmi vîntura obrajii. Simțeam după aceea cum un șarpe fabulos mi se încolăcește pe trup și, oftînd din rărunchi, cădeam în nesimțire și apoi într-un somn adînc.

Într-o seară m-am hotărît să ies la plimbare călare — nu mai știu cine m-a rugat să nu plec, dar în ziua aceea nu voiam să ascult de nimeni. Mă pregăteam să-mi scot din cuier haina și pălăria englezească, cînd deodată un vîrtej ce purta nisipurile Sustei și frunzele moarte de pe dealurile Avalli, mi le-a smuls și a început să le învălătucească; un hohot de rîs răsună din ce în ce mai tare, pe toate coardele veseliei, pînă ce se stinse în zările amurgite.

N-am putut să mai ies la plimbare, iar a doua zi a trebuit să renunț pentru totdeauna la ciudata mea haină și la pălăria englezească.

În noaptea acelei zile am auzit suspinele înăbușite și sfîșietoare ale cuiva — ca și cum de sub pat, de sub podea, de sub temeliile de piatră ale uriașului palat, din adîncurile unei gropi negre și jilave, un glas ar fi strigat către mine, rugător: «Salvează-mă! Treci prin aceste uși ale iluziei deșarte, ale somnului greu ca moartea și ale visului sterp, așază-mă pe șea alături de tine, strînge-mă la pieptul tău și, călărind pe dealuri, prin păduri, peste rîu, du-mă în însoritele tale încăperi de deasupra!»

Dar cine sînt eu? Cum te-aș putea salva? Ce frumusețe pierdută, ce patimă întrupată să scot la liman din această învîrtejită apă a viselor? O, mîndră arătare eterică! Unde și cînd ai înflorit? Lîngă care izvor

răcoros, sub umbra cărui crîng de smochini te-ai născut, și în poala cărei făpturi pribege prin pustietăți? Ce beduin te-a smuls din brațele mamei tale — ca pe-un boboc al unei vițe sălbatice — și așezîndu-te pe-un armăsar iute ca fulgerul, a străbătut cu tine nisipurile arzînde și te-a dus la tîrgul de sclavi al unei cetăți crăiești? Și acolo, ce slujbaș al *badșahului*[1], văzînd strălucirea tinereții tale sfielnice dar înfloritoare, te-a cumpărat cu galbeni, te-a așezat pe un palanchin aurit și te-a adus ca pe un dar de preț în saraiul stăpînului său? Și-apoi, povestea acelui loc! Muzica *sarengului*[2], clinchetul clopoțeilor de la glezne, sclipătul jungherelor, strălucirea vinului ametitor de Șiraz, și ochiadele acelea pătrunzătoare! Cîtă măreție și cîtă servitute fără margini! La dreapta și la stînga ta sclavele fluturau *chamarul*[3] și la brățări le sclipeau diamante; *badșahul*, regele regilor, a căzut în genunchi la picioarele-ți albe, încălțate în pantofi încrustați cu juvaeruri, în vreme ce cumplitul eunuc abisinian stătea la ușă ca un crainic al morții, îmbrăcat ca un arhanghel, cu o sabie în mînă! Atunci tu, floare a deșertului, plutind pe orbitorul ocean însîngerat al grandoarei, pe spuma lui de gelozie, pe lîngă stîncile-i de zîzanie, pe ce țărm al unei morți crunte ai fost azvîrlită, sau pe care tărîm mai strălucitor și mai groaznic totodată?

În clipa aceea zăludul Meher Ali a strigat: «Păzea! Păzea! Totul e minciună! Totul e amăgire!» Am deschis ochii și am văzut că se luminase de ziuă. *Cia-*

---

1 Rege, în persană (n. tr.).
2 Un fel de vioară (n. tr.).
3 Un fel de evantai (n. tr.).

prasiul[1] meu a venit şi mi-a înmînat corespondenţa, iar bucătarul m-a întîmpinat cu o plecăciune, aşteptîndu-mi poruncile.

«Nu, nu mai pot rămîne aci», mi-am spus. În ziua aceea mi-am strîns calabalîcul şi m-am mutat în biroul meu. Bătrînul Karim Khan a zîmbit cînd m-a văzut. M-am simţit cam prost, dar n-am spus nimic şi m-am cufundat în munca mea.

Către seară am devenit cam distrat; simţeam că am o întîlnire la care trebuie să mă duc şi mi se părea cu totul inutil controlul actelor de vînzare a bumbacului; pînă şi zeciuiala cuvenită nizamului nu mi se părea cine ştie ce importantă. Tot ce ţinea de prezent, tot ce era legat într-un fel de pîinea cea de toate zilele, mi se părea trivial, lipsit de sens şi vrednic de dispreţ.

Am pus tocul jos, am închis registrele, m-am suit în docar, şi-am plecat. Docarul s-a oprit singur la poarta palatului de marmură, taman în ceasul asfinţitului. Cu paşi repezi am urcat scările şi am intrat.

În palat domnea o linişte apăsătoare, odăile întunecate aveau un aer posomorît, de parcă le jignise cineva. Inima mi-era plină de căinţă, dar n-aveam cui să i-o dezvălui şi nici de la cine cere iertare. Am rătăcit prin încăperile întunecate, fără să mă gîndesc la nimic. Aş fi vrut să am o ghitară şi să-i cînt Necunoscutului: «O, focule, sărmana gîză care s-a străduit în van să zboare departe, s-a întors la tine! Iart-o numai de data asta, apoi arde-i aripile şi mistui-o în flacăra ta!»

Deodată două lacrimi îmi căzură pe frunte, de undeva de sus. În ziua aceea, deasupra dealurilor

1 Om de serviciu (n. tr.).

Avalli se grămădiseră nouri negri. Pădurile întunecate şi apele fumurii ale Sustei păreau încremenite într-o aşteptare calmă, prevestitoare de furtună. Deodată pămîntul, apa şi cerul se cutremurară, şi prin pădurile depărtate trecu urlînd furtuna năprasnică, dezvelindu-şi dinţii de fulgere ca un nebun scăpat din lanţuri. Încăperile pustii ale palatului răsunară de larma uşilor trîntite şi gemură amarnic, cuprinse de nelinişte.

Toţi servitorii se aflau la birou, şi nu era nimeni ca să aprindă lămpile. Era o noapte noroasă, fără lună. În întunericul adînc din odaie simţeam desluşit că o femeie e întinsă cu faţa în jos pe covorul de sub pat şi-şi smulge părul lung, despletit, cu degetele-i deznădăjduite. Pe fruntea ei frumoasă şiroia sîngele, dar femeia rîdea — un rîs brutal, lipsit de veselie — apoi suspina avan, sau îşi sfîşia corsajul şi-şi izbea pieptul gol, în vreme ce vîntul urla prin fereastra deschisă, iar ploaia cădea cu nemiluita, udînd-o pînă la piele.

Furtuna şi plînsetul pătimaş au ţinut toată noaptea, fără încetare. Am rătăcit din încăpere în încăpere, pe întuneric, zbuciumîndu-mă zadarnic. Pe cine puteam ogoi cînd nu se afla nimeni în preajmă? A cui era această cumplită agonie? De unde izvora această suferinţă de nemîngîiat?

Iar nebunul striga mereu: «Păzea! Păzea! Totul e amăgire! Totul e minciună!»

Am băgat de seamă că se luminase de ziuă şi că Meher Ali dădea ocol palatului cu obişnuitu-i strigăt, chiar pe vremea aceea îngrozitoare. Deodată mi s-a năzărit că poate şi el locuise cîndva în casa aceea şi că, deşi înnebunise, venea acolo în fiece zi şi-i dădea

ocol, fascinat de vraja ciudată a demonului de marmură.

În ciuda furtunii şi a ploii am alergat spre el şi l-am întrebat: «Hei, Meher Ali, ce anume e amăgitor?»

Omul nu-mi răspunse, ci împingîndu-mă cît colo, urmă să se învîrtească în jurul casei strigînd tare, ca o pasăre ce zboară fascinată deasupra botului unui şarpe; ai fi zis că încearcă din răsputeri să se avertizeze pe sine însuşi, repetînd: «Păzea! Păzea! Totul e amăgitor! Totul e minciună!»

Am fugit ca un apucat prin ploaia deasă pînă la birou, şi l-am întrebat pe Karim Khan: «Spune-mi, ce tîlc au toate acestea?!»

N-am putut afla de la bătrîn decît atîta: că odinioară acest palat a fost teatrul multor pasiuni neîmpărtăşite, al multor doruri neîmplinite şi al unor mistuitoare orgii, precum şi că blestemul tuturor acestor inimi sfărîmate şi nădejdi spulberate făcuse ca fiece piatră să devină setoasă şi flămîndă, dornică să înghită, întocmai ca un căpcăun hămesit, pe orice om viu care ar fi călcat pragul palatului.

Nici unul din cei care trăiseră acolo trei nopţi la rînd nu putuse scăpa de aceste guri crunte, în afară de Meher Ali, care scăpase cu preţul minţii sale. «Nu e nici un mijloc să scap?» l-am întrebat. «Un singur mijloc — mi-a răspuns bătrînul — dar e foarte greu. Am să ţi-l dezvălui, dar mai întîi trebuie să-ţi spun povestea unei tinere persane care a trăit cîndva în acest lăcaş al plăcerilor. Pămîntul nu a cunoscut nicicînd o tragedie mai ciudată şi mai sfîşietoare»".

În clipa aceea *culii* anunţară sosirea trenului. Aşa de repede? Ne-am strîns calabalîcul, în clipa cînd

trenul intra pufăind în gară. Un englez, pesemne proaspăt trezit din somn, se uita pe fereastra unui vagon de clasa I-a, străduindu-se să citească numele gării. De îndată ce-l zări pe tovarăşul nostru de drum, strigă: *„Hello!"* şi-l chemă în compartimentul său. Întrucît noi am intrat într-un vagon de clasa II-a, n-am mai avut prilejul să aflăm cine era cetăţeanul şi nici sfîrşitul poveştii sale.

„Omul ne-a luat drept proşti — mi-am dat eu cu părerea — şi a vrut să-şi bată joc de noi. Toată povestea lui e o scorneală, de la un capăt la altul."

Urmarea discuţiei stîrnite de această remarcă a mea a fost că eu şi ruda mea teozoafă ne-am certat pe viaţă.

VICTORIA

Prinţesa se numea Ayita. Poetul de la curtea regelui Narayan n-o văzuse niciodată. În ziua cînd recita un nou poem în faţa regelui, el îşi ridica vocea pînă la acea înălţime, de la care putea fi auzită de nevăzuţii ascultători ascunşi în balconul perdeluit de deasupra sălii. Îşi trimitea cîntarea spre acel tărîm inaccesibil, unde se rotea, neştiută şi ferită de privirile muritorilor, steaua strălucitoare care-i cîrmuia soarta.

Pîndea să zărească măcar o umbră mişcîndu-se îndărătul perdelei. De departe, răzbătea pînă la urechea lui un clinchet, care-l făcea să viseze la gleznele ale căror clopoţei aurii cîntau la fiece pas. Ah, picioruşele acelea trandafirii şi gingaşe, care călcau pe ţărînă aidoma milei Domnului peste cei înfrînţi! Poetul le aşezase pe altarul inimii sale, unde-şi împletea cîntecele în isonul acelor clopoţei aurii. În sufletul său nu încolţise niciodată vreo îndoială în legătură cu fiinţa căreia îi aparţineau umbra ce se mişca îndărătul perdelei şi clopoţeii ce clincheteau în ritmul bătăilor inimii sale.

Manjari, slujnica prinţesei, trecea prin faţa casei poetului în drumul ei spre rîu, şi nu pierdea niciodată prilejul de a schimba cîteva vorbe cu el, pe furiş. Cînd vedea că nu e nimeni pe drum, şi că umbra înserării se lasă peste privelişti, intra cu curaj în odaia lui şi se aşeza pe un colţ al covorului. Culoarea vălului ei, şi felul cum îşi pusese o floare în păr, vădeau un spor de cochetărie.

Oamenii zîmbeau şi murmurau din pricina asta, dar nu ei erau vinovaţi. Căci Shekhar, poetul, nu se ostenea niciodată să ascundă faptul că aceste întîlniri sînt o încîntare pentru el.

Numele fetei însemna: *ram înflorit*. Trebuie să recunoaştem că, pentru un muritor de rînd, numele acesta era îndeajuns de suav. Dar Shekhar îi sporise şi mai mult farmecul, numind-o *Ram înflorit al primăverii*. Iar muritorii de rînd, auzindu-l, scuturau din cap şi spuneau: O, vai!

În cîntecele primăvăratice ale poetului, lauda ramului înflorit al primăverii revenea foarte des; regele clipea din ochi şi-i surîdea ori de cîte ori îl auzea pomenind de ramul acela, iar poetul îi întorcea surîsul.

— Oare albina n-are alt rost pe lume decît să zumzăie la curtea primăverii? îl întreba regele.

— Nu — răspundea poetul — ci şi rostul de a sorbi mierea din ramul înflorit al primăverii.

Toţi curtenii strînşi în sala palatului regal rîdeau atunci. Şi se spunea că rîdea şi prinţesa Ayita pe socoteala slujnicei ei, care primise bucuroasă această poreclă din partea poetului. Iar Manjari se simţea fericită.

Aşa se împletesc adevărul şi minciuna în viaţă, iar omul adaugă propriile-i podoabe la ceea ce zideşte dumnezeu.

Cele cîntate de poet erau însă numai adevăruri curate. Cînta despre Krişna, dumnezeul ibovnic, şi Radha, iubita lui, despre Bărbatul Etern şi Femeia Eternă, despre suferinţa moştenită de la începutul începuturilor, şi despre bucuria fără de sfîrşit. Adevărul acestor cîntări era simţit de fiecare în adîncul inimii sale, de la ultimul cerşetor pînă la rege, toţi îl simţeau. Cîntările poetului erau pe buzele tuturor. De îndată ce licărea luna şi se stîrnea ca o şoaptă boarea văratică, ele răsunau pretutindeni, în case şi-n curţi, în bărcile care pluteau pe rîu, în umbra copacilor de pe drum, cîntate parcă de un cor cu nenumărate glasuri.

Şi zilele treceau, fericite. Poetul recita, regele asculta, curtenii aplaudau, Manjari poposea în odaia poetului ori de cîte ori se ducea sau se întorcea de la rîu. Iar îndărătul paravanului de la balcon se mişca o umbră şi clincheteau clopoţei aurii.

*

Cam pe vremea aceea porni din ţara lui din miazăzi un bard dornic să-şi cucerească gloria. El poposi în regatul Amarapur, la curtea regelui Narayan. Venind în faţa tronului, recită un poem în cinstea craiului. Pe drum, el chemase la întrecere pe toţi poeţii de curte, şi dobîndise numai victorii.

Regele îl primi cu toate onorurile cuvenite, şi-i spuse:

— Bardule, fii binevenit la curtea mea.

Pundarik, bardul, răspunse cu trufie:

— Sire, am venit ca să mă lupt.

Shekhar, poetul de curte al regelui, nu ştia cum se va desfăşura bătălia stihurilor. În noaptea aceea, nu mai avu somn. Figura impresionantă a vestitului Pundarik, nasul lui ascuţit şi încovoiat ca un iatagan, capul lui mîndru aplecat într-o parte, îl obsedau pe poet în întuneric.

A doua zi dimineaţă Shekhar intră în arenă cu inima cît un purice. Tribunele erau pline. Poetul îşi salută rivalul cu un surîs şi cu o plecăciune. Pundarik răspunse printr-o uşoară aplecare a capului, apoi se întoarse cu faţa spre cercul lui de admiratori, surîzînd cu subînţeles.

Shekhar îşi îndreptă privirile spre balconul perdeluit de deasupra, şi-o salută în gînd pe doamna inimii lui: „Doamna mea, dacă ies învingător din bătălia aceasta, numele tău victorios va fi ridicat în slavă".

Răsunară trîmbiţele. Mulţimea se ridică în picioare şi-l aclamă pe rege. Acesta, înveşmîntat într-o largă mantie albă, păşi încet în sală, ca un nor de toamnă, şi se aşeză pe tron.

Pundarik se înfăţişă înaintea lui, şi marea sală amuţi în aşteptare. Cu capul sus şi cu pieptul bombat, bardul începu să recite, cu glasu-i tunător, un imn de slavă închinat regelui Narayan. Cuvintele lui se izbeau de pereţii sălii asemenea unor talazuri, lovindu-se parcă şi de coastele ascultătorilor. Iscusinţa cu care dădea felurite înţelesuri numelui de Narayan, şi cu care împletea fiece literă a acestuia în ţesătura stihurilor sale, luă piuitul oamenilor.

După ce se aşeză la loc, glasul lui continuă să vibreze printre nenumăratele coloane ale sălii palatului şi în inimile miilor de ascultători uimiţi.

Învăţaţii veniţi din ţări depărtate îşi înălţară dreapta şi strigară: Bravo!

Regele îi aruncă o privire lui Shekhar; acesta îşi ridică, o clipă, ochii plini de durere spre stăpînul său, apoi i se înfăţişă ca o ciută rănită. Era palid, ruşinat ca o femeie. Faţa lui tinerească şi slabă, cu contururi delicate, părea o *vînă*[1] cu strunele întinse la maximum şi gata să geamă la cea mai mică atingere.

Cu capul plecat, începu să recite, aproape în şoaptă. Primele sale versuri nici nu se auziră. Deodată însă, îşi înălţă capul, şi glasul lui limpede şi învăluitor se avîntă spre ceruri ca o flacără fremătătoare. Începu cu străvechea legendă despre obîrşia regilor, pierdută în negura vremurilor, şi după ce evocă îndelungata istorie a faptelor lor eroice şi generoase, sfîrşi prin a preamări prezentul. Cum stătea cu privirile aţintite asupra feţei regelui, ai fi zis că în cîntarea lui se înalţă ca un abur de tămîie toată dragostea nerostită a poporului pentru familia regală, învăluind tronul.

— Stăpîne — încheie poetul, aşezîndu-se înfiorat la loc — eu pot fi întrecut în măiestria cuvintelor, dar nu şi în dragostea ce ţi-o port.

Ochii ascultătorilor se umplură de lacrimi, iar zidurile de piatră se cutremurară de urale.

Sfidînd cu o scuturare a capului şi cu un rînjet dispreţuitor această manifestare spontană a publicului, Pundarik se ridică şi puse următoarea întrebare:

— Ce poate fi oare mai presus de cuvinte?

Tăcerea se aşternu din nou în sală. Iar Pundarik demonstră, cu o uimitoare erudiţie, că la început a fost Cuvîntul, care e însuşi dumnezeu. Dînd citate peste citate din cărţile sfinte, el înălţă un falnic altar Cuvîntului, pe care-l socotea a fi deasupra tuturor

1 Liră indiană cu şapte strune (n. tr.).

lucrurilor cereşti şi pămînteşti. Apoi repetă, cu glasul lui tunător, întrebarea:

— Ce poate fi oare mai presus de cuvinte?

Şi privi cu trufie în jur. Nimeni nu cuteză să-l contrazică, astfel încît se aşeză la loc, întocmai ca un leu care şi-a isprăvit ospăţul, devorîndu-şi prada. Învăţaţii strigară: Bravo! Regele rămase mut de uimire, iar poetul Shekhar se simţi strivit sub greutatea acestei erudiţii grozave. Adunarea fu declarată închisă pentru ziua aceea.

În ziua următoare, i se dădu cuvîntul lui Shekhar. Poetul rosti o cîntare despre acea zi de demult, cînd flautul iubirii a răsunat pentru prima oară în văzduhul amuţit al pădurii Vrinda. Păstoriţele nu ştiau nici cine cîntă, şi nici de unde vine muzica aceea. Uneori li se părea că vine din inima vîntului de miazăzi, alteori din norii răzleţiţi deasupra dealurilor. Venea cu o solie de iubire din ţara soarelui răsare, şi plutea dinspre marginea asfinţitului cu suspinul său de jale. Stelele păreau să fie găurile flautului care-şi revărsa asupra viselor nopţii potopul de sunete melodioase. Ai fi zis că muzica ţîşneşte de pretutindeni, din cîmpii şi dumbrăvi, din uliţi pline de umbră şi din poteci singuratice, din albastrul ce se topea pe cer, şi din verdele sclipitor al ierbii. Păstoriţele nu-i cunoşteau tîlcul şi nu puteau găsi cuvinte pentru a rosti dorul ce li se aprinsese în inimi. Ochii le erau plini de lacrimi, şi viaţa lor părea că tînjeşte după încununarea morţii.

Shekhar uitase de public şi de întrecerea cu rivalul său. Stătea singur, pierdut în noianul gîndurilor sale ce tremurau în juru-i asemeni frunzelor în vîntul verii, şi-şi rostea cîntarea despre muzica flautului. Sufletul

i-era tulburat de o imagine înfiripată dintr-o umbră, şi de ecoul clinchetului unui pas depărtat.

Se aşeză pe locul său. Cuprinşi de fiorul unei tristeţi inefabile, imensă şi răscolitoare, oamenii uitară să-l mai aplaude. Cînd li se risipi tulburarea, îl văzură pe Pundarik, care, stînd în faţa tronului, îi cerea rivalului său să arate cine era Îndrăgostitul acela, şi cine era Iubita lui. Aruncînd priviri obraznice în jur şi zîmbind spre admiratorii săi, repetă întrebarea:

— Cine-i Krişna, Îndrăgostitul, şi cine-i Radha, Iubita lui?

Începu, apoi, să analizeze rădăcinile acestor cuvinte şi diferitele interpretări date semnificaţiei lor. Desfăşură abil în faţa publicului, rămas cu gura căscată, toate subtilităţile diferitelor şcoli metafizice. Despărţi fiece literă a acestor cuvinte, pentru a o urmări cu o logică neobosită pînă ce se prefăcea în pulbere, pentru a o încărca, apoi, cu o semnificaţie care-i scăpase chiar celui mai subtil dintre filologi.

Învăţaţii căzură în extaz şi aplaudară frenetic. Iar mulţimea îi urmă, convinsă că asistase, în ziua aceea, la sfîşierea celui din urmă văl al Adevărului, de către un geniu miraculos. Atît de mult îi încîntă pe oameni această demonstraţie de forţă, încît uitară să se întrebe dacă, la urma urmei, ea cuprindea sau nu vreun adevăr.

Regele era uimit din cale-afară. Atmosfera din sală se purificase de orice undă de melodie, iar priveliştea lumii din jur, de un verde atît de proaspăt pînă atunci, părea să se fi schimbat într-o şosea netedă şi solidă, făcută din pietre îndesate una-ntr-alta.

În comparaţie cu acest uriaş, care păşea cu atîta uşurinţă, doborînd la fiece pas obstacolele întîlnite în lumea cuvintelor şi a gîndurilor, propriul lor poet li se părea oamenilor un biet copilaş. Pentru prima oară avură senzaţia că poemele scrise de Shekhar erau stupid de simple, şi că le-ar fi putut scrie ei înşişi dac-ar fi avut ocazia: nu erau nici noi, nici complicate, nici instructive, nici utile.

Regele încercă să-l imboldească pe poet cu priviri tăioase, pentru a-l îndemna să facă un ultim efort. Dar Shekhar nu băgă în seamă aceste priviri, şi rămase ţintuit pe locul său.

Mînios, regele coborî de pe tron, îşi scoase de la gît şiragul de mărgăritare şi-l aşeză pe capul lui Pundarik. Publicul izbucni în urale. Din balconul de sus se auzi foşnet de rochii şi zuruit de clopoţei aurii, prinşi la cingători. Shekhar se ridică în picioare şi părăsi sala.

★

Era o noapte întunecoasă, cu luna în scăpătare. Poetul Shekhar îşi scoase din rafturi manuscrisele şi le grămădi pe podea. Unele cuprindeau primele lui scrieri, pe care aproape că le uitase. Începu să răsfoiască paginile, citind cîteva crîmpeie ici-colo. Toate i se păreau neinspirate şi vulgare — simple vorbe şi rime copilăreşti!

Rupîndu-şi în bucăţi manuscrisele, unul cîte unul, le azvîrli într-o găleată cu tăciuni aprinşi.

— Ţie, ţie, o, frumoasa mea, flacăra mea! Tu ai ars în inima mea de-a lungul acestor ani de zădărnicie. Dacă viaţa mea ar fi fost o bucată de aur, ea ar fi ieşit mai strălucitoare din această grea încercare, dar nefiind decît o pajişte călcată în picioare, nu rămîne din ea decît un pumn de cenuşă.

Noaptea era pe sfîrşite. Shekhar deschise larg ferestrele şi-şi aşternu patul cu florile albe pe care le

îndrăgea — iasomii, tuberoze şi crizanteme. Aduse apoi în încăpere toate opaiţele pe care le avea în casă, şi le aprinse. Amestecă după aceea cu miere sucul unei rădăcini otrăvitoare, şi, dînd pe gît licoarea, se lungi pe pat.

Pe coridor clincheteau clopoţei aurii; boarea aduse în încăpere o mireasmă suavă.

Cu ochii închişi, poetul îngînă:

— Domniţa mea, ţi s-a făcut în sfîrşit milă de slujitorul tău şi-ai venit să-l vezi?

— Poetul meu, am venit, sună răspunsul, rostit de un glas melodios.

Shekhar deschise ochii şi văzu în faţa patului său un chip de femeie.

Vederea i-era tulbure, înceţoşată. Şi i se părea că, în ultima clipă a vieţii lui, icoana acelei umbre pe care o purtase tot timpul în tainicul altar al inimii sale, venise să-l privească în faţă.

— Sînt prinţesa Ayita, grăi femeia.

Poetul se ridică pe pat, cu mare greutate.

— Regele a fost nedrept cu tine, îi şopti în ureche prinţesa. Tu ai cîştigat întrecerea, poetul meu, şi am venit să-ţi dăruiesc cununa victoriei.

Şi scoţîndu-şi de la gît cununa de flori, i-o aşeză în păr. Iar poetul se prăbuşi pe pat, doborît de moarte.

A FOST ODATĂ UN REGE

„A fost odată un rege..."

Pe vremea cînd eram copii, nu simţeam de loc nevoia să ştim cine anume e regele din poveştile pe care le ascultam. Nu ne păsa că-l cheamă Shiladitya sau Shaliban, şi nici că locuieşte la Kashi sau la Kanany. Ceea ce făcea să bată mai tare inima unui băiat de şapte ani, încîntînd-o, era acest adevăr suprem, această realitate a realităţilor: „A fost odată un rege".

Dar cititorii timpurilor moderne sînt mult mai tipicari şi mai pretenţioşi. Cînd ascultă un asemenea început de poveste, ei sînt critici şi bănuitori totodată. Proiectînd reflectorul ştiinţei asupra aburului de poveste, ei întreabă: „Despre care rege e vorba?"

La rîndul lor, povestitorii au devenit şi ei mai precişi. Ei nu se mai mulţumesc cu vechea şi vaga formulă „A fost odată un rege", ci, dîndu-şi aere de cărturari profunzi, încep aşa: „A fost odată un rege pe nume Ajatasatru".

Curiozitatea cititorului modern nu poate fi însă mulţumită atît de lesne. Cititorul îl priveşte pe autor prin ochelarii săi ştiinţifici, şi-l întreabă: „Care Ajatasatru?" „Fiece şcolar ştie — urmează atunci autorul — că au existat trei Ajatasatru. Întîiul s-a născut în veacul al XX-lea înainte de Cristos, şi a murit la frageda vîrstă de doi ani şi opt luni. Îmi pare foarte rău că nu am putut găsi nici o dare de seamă amănunţită şi demnă de încredere, asupra domniei lui. Al doilea Ajatasatru e ceva mai bine cunoscut istoricilor. Dacă cercetaţi Noua Enciclopedie de Istorie..."

Ajuns aici, cititorului modern i s-au spulberat bănuielile. El simte că se poate bizui pe respectivul autor, şi-şi spune: „Iată o poveste pe cît de folositoare, pe atît de instructivă".

O, cît de mult ne place să ne lăsăm amăgiţi! Fiecare dintre noi se teme, în taină, să nu treacă drept un ignorant. Şi pînă la urmă toţi ajungem să fim nişte ignoranţi, numai că pe o cale ocolită şi lungă.

Un proverb englez spune: „Nu-mi pune întrebări, şi n-o să te mint". Băiatul de şapte ani care ascultă o poveste înţelege perfect acest lucru, de aceea nu întreabă nimic pînă ce nu s-a sfîrşit povestea. Frumoasa şi neprihănita ei minciună rămîne astfel nudă şi nevinovată ca un prunc, transparentă ca însuşi adevărul, limpede ca apele proaspete şi gîlgîitoare ale unui pîrîiaş. Pe cînd minciuna savantă şi greoaie a modernilor trebuie să-şi ascundă fiinţa sub văluri şi draperii. Iar dacă descoperă undeva cea mai mică spărtură prin care se întrezăreşte amăgirea, cititorul se îndepărtează cu scîrbă făţarnică, şi autorul rămîne compromis.

Cînd eram copii, înţelegeam toate deliciile, şi le ghiceam pe acelea ascunse într-o poveste, printr-o ştiinţă infailibilă, a noastră. Nu ne sinchiseam niciodată de un lucru atît de nefolositor cum este cunoaşterea. Ne interesa doar adevărul. Şi micile noastre inimi nesofisticate ştiau prea bine unde se află palatul de cristal al Adevărului şi cum se poate ajunge acolo. Astăzi însă, ni se cere să umplem pagini întregi cu fapte, deşi adevărul e pur şi simplu acesta:

„A fost odată un rege".

Îmi aduc bine aminte de o seară petrecută în Calcutta sub semnul poveştilor. Vremuia şi ploua de zile-n şir. Tot oraşul era potopit. Pe străduţa noastră apa ne venea pîn'la genunchi. Nutream nădejdea, vecină cu certitudinea, că preparatorul meu nu va putea veni în seara aceea. Şedeam pe un scăunel într-un colţ al verandei şi priveam spre străduţă. Inima îmi bătea din ce în ce mai tare. Mă uitam din minut în minut la ploaie, şi cînd aceasta a început să scadă, m-am rugat din răsputeri: „Doamne, trimite mai multă ploaie pînă după şapte şi jumătate". Căci eram gata să cred că ploaia n-avea alt rost pe lume, decît acela de a smulge într-o seară pe un băieţaş neajutorat dintr-un colţişor al Calcuttei, din ghearele cumplite ale profesorului său.

Şi dacă nu ca răspuns la ruga mea, în orice caz ca urmare a unei legi mai brutale a naturii fizice, ploaia nu s-a dat bătută. Însă, vai! nici preceptorul meu! Exact la ora ştiută, i-am zărit umbrela în colţul străzii. Marele balon al speranţei s-a spart în pieptul meu, şi inima mi s-a frînt. Dacă există cumva justiţie după moarte, profesorul meu va fi pedepsit să renască sub înfăţişarea mea de-atunci, eu însumi reîntrupîndu-mă în dînsul.

Cum i-am zărit umbrela, am alergat într-un suflet în camera maică-mi. Am găsit-o şezînd în faţa bunicii şi jucînd cărţi cu ea, la lumina unui opaiţ. Dînd buzna în odaie, m-am trîntit pe pat, lîngă mama, şi i-am spus:

— Măicuţă dragă, a venit profesorul şi pe mine mă doare capul; nu s-ar putea să n-am lecţie astăzi?

Sper că nici un copil mic nu va fi lăsat să citească această poveste, şi sînt sincer convins că ea nu va fi folosită în abecedare şi-n cărţile de şcoală. Căci fapta mea a fost îngrozitoare, şi totuşi a rămas nepedepsită. Dimpotrivă, ticăloşia mea a fost încununată de succes.

— Bine! îmi răspunse maică-mea şi întorcîndu-se spre slujnică adause: Spune-i domnului profesor că se poate duce acasă.

Era limpede că maică-mea nu socotea prea gravă boala mea, fiindcă urmă să joace cărţi şi nu se mai uită la mine. Iar eu, îngropîndu-mi capul în pernă, rîdeam fericit. Între mine şi maică-mea exista o înţelegere deplină.

Totuşi, unui băiat de şapte ani îi vine foarte greu să se prefacă bolnav multă vreme. Asta o ştie oricine. După vreun minut, m-am agăţat de poala bunicii, zicîndu-i:

— Bunicuţo, spune-mi o poveste!

Am rugat-o de multe ori. Bunica şi mama continuau să joace cărţi, fără să mă bage în seamă. În cele din urmă mama îmi spuse:

— Lasă-ne-n pace, băiatule. Aşteaptă pînă ce sfîrşim jocul.

Eu, însă, am stăruit:

— Bunicuţo, spune-mi o poveste!

Iar mamei i-am spus că n-are decît să-şi sfîrşească jocul a doua zi, dar să o lase pe bunica să-mi spună chiar în clipa şi-n locul acela o poveste.

În cele din urmă, mama lăsă jos cărţile şi spuse:

— Mai bine fă-i pe plac. Nu-s în stare să-l stăpînesc.

Se gîndea, poate, că ea nu va avea de suportat un dascăl plicticos a doua zi, în timp ce eu trebuia să mă întorc la lecţiile acelea prosteşti.

Cum văzui că maică-mea încuviinţează, mă repezii la bunică. O apucai de mînă şi o tîrîi spre pat, pe sub apărătoarea mea de ţînţari, ţopăind plin de încîntare. Strîngînd perna cu amîndouă mîinile, începui să sar de bucurie. Iar cînd m-am mai potolit puţin, i-am spus:

— Şi acum, bunicuţo, s-auzim povestea!

— Ei, şi regele acela avea o regină, începu bunica.

Era un început bun. Va să zică, regele avea o singură regină. De obicei regii din basme au o mulţime de neveste. Şi ori de cîte ori auzim că vreun rege are două regine, simţim o strîngere de inimă: e un semn sigur al nefericirii. Dar în basmul bunicii mele primejdia aceasta era ocolită. Regele avea o singură regină.

Se vădea, apoi, că regele acela n-avea nici un fecior. La vîrsta de şapte ani socoteam că nu-i nici o nenorocire dacă un om n-are un fiu. Dimpotrivă, un fiu mi se părea a fi o piedică.

Nu prea ne impresionează, de asemenea, cînd auzim că un rege s-a dus în pădure ca să capete un fiu, trăind ca un schivnic. Eu, unul, nu m-aş fi dus în pădure decît ca să scap de profesor!

Însă regele cu pricina a lăsat-o pe regină cu o fetiţă, care avea să devină o prinţesă frumoasă.

Trecuseră doisprezece ani, şi regele continua să ducă o viaţă de schivnic, fără să se gîndească o clipă la frumoasa lui fiică. Prinţesa era acum în floarea tinereţii ei. Iată că a trecut şi vîrsta măritişului, şi regele tot nu s-a întors acasă. Iar regina se usca de dor şi plîngea: „Oare frumoasa mea fiică e menită să moară nemăritată? Vai mie! ce soartă mi-a fost hărăzită!"

Regina trimise curînd nişte oameni la rege spre a-l îndupleca să se întoarcă măcar pentru o singură noapte şi să ia masa în palat. Şi regele consimţi.

Regina se ocupă ea însăşi de cină, cu cea mai mare grijă, gătind şaizeci şi patru de feluri de mîncare, poruncind să i se meşterească soţului ei un scaun din lemn de santal şi punînd bucatele în blide de aur, iar băutura în pocale de argint. Prinţesa stătea în spatele maică-si, ţinînd în mînă un evantai din pene de păun.

După doisprezece ani regele se întoarse aşadar acasă. Prinţesa îl întîmpină fluturînd evantaiul şi luminînd întreaga încăpere cu frumuseţea ei. Regele privi chipul fiicei sale şi uită să mai mănînce.

În cele din urmă o întrebă pe regină:

— Rogu-te, spune-mi cine-i fata asta, a cărei frumuseţe străluceşte asemeni chipului de aur al unei zeiţe? A cui fiică este?

Regina îşi lovi fruntea cu palma, şi izbucni în plîns:

— Vai, ce soartă vitregă am! Nu-ţi cunoşti propria fiică?

Regele rămase întîi mut de uimire, apoi îşi recăpătă graiul:

— Fetiţa mea a ajuns femeie!

— Păi cum altfel? făcu regina, oftînd. Nu ştii că au trecut doisprezece ani?

— Dar de ce n-ai măritat-o? întrebă craiul.

— Erai plecat, răspunse regina. Cum puteam oare să-i găsesc un soţ potrivit?

Regele părea aţîţat la culme.

— Întîiul om pe care-l voi vedea mîine cînd voi ieşi din palat o va lua de nevastă, rosti el.

Prinţesa urmă să-şi fluture evantaiul din pene de păun, iar regele îşi sfîrşi cina.

A doua zi dimineaţă, ieşind la plimbare, regele văzu în pădurea de dincolo de porţile palatului pe feciorul unui brahman, care strîngea vreascuri. Era un băieţaş de şapte-opt ani.

— Am să-mi mărit fata cu el, îşi spuse regele.

Cine ar putea sta împotriva poruncii unui rege? Băiatul fu chemat de îndată, şi pus să schimbe cu prinţesa ghirlănzile cununiei.

Ajuns aici, m-am lipit de înţeleapta-mi bunică şi am întrebat-o cu nerăbdare:

— Şi ce-a urmat, bunicuţo?

În adîncul inimii mele se ascundea o dorinţă fierbinte de a lua locul norocosului băieţaş de şapte ani, care strîngea vreascuri în pădure. Răpăiala ploii răsuna în noapte. Flăcăruia opaiţului de lut pîlpîia la căpătîiul patului meu. Glasul bunicii depăna, monoton, firul poveştii. Şi toate aceste împrejurări sădeau într-un ungher al inimii mele încrezătoare convingerea că eu însumi adunasem vreascuri în împărăţia unui crai necunoscut, în zorii unor vremuri imemoriale, şi că la un moment dat schimbasem ghirlănzile cununiei cu acea prinţesă, frumoasă ca însăşi zeiţa frumuseţii. Avea în păr o bentiţă de aur, iar în urechi purta cercei din acelaşi metal. Totul era

de aur — şi colanul ce-l purta la gît, şi brăţările, şi lanţul de la brîu, şi podoabele zuruitoare de la glezne.

Dacă bunică-mea ar fi fost scriitoare, cîte explicaţii n-ar fi găsit ea pentru această mică poveste! În primul rînd, oricine ar fi pus întrebarea de ce regele acela a rămas vreme de doisprezece ani în pădure? În al doilea rînd, de ce a rămas nemăritată fiica lui în tot acest timp? Faptul poate să pară absurd.

Chiar dacă ar fi ajuns pînă aici fără nici un scandal, tot s-ar fi stîrnit gîlceavă în legătură cu cununia. Întîi de toate, aceasta nici n-a avut loc. Apoi, cum să se mărite o prinţesă din Casta războinicilor cu un băiat din Casta preoţească a brahmanilor? Cititorii şi-ar fi închipuit de îndată că scriitoarea face pe ascuns propagandă împotriva rînduielilor noastre sociale. Şi ar fi trimis scrisori de protest ziarelor.

De aceea, mă rog din suflet ca bunică-mea să reînvie ca bunică, şi nu cumva, în urma vreunui blestem al soartei, să se reîncarneze în nefericitul ei nepot.

— Şi ce-a urmat, bunicuţo? am întrebat-o, aşadar, înfiorat de plăcere şi de încîntare.

Bunica urmă să povestească:

Prinţesa plecă tare amărîtă, împreună cu micul ei soţ, puse de i se clădi un palat uriaş, cu şapte aripi şi începu să-şi îndrăgească soţul, şi să-i poarte de grijă.

Am început să sar în pat şi, strîngînd mai vîrtos ca oricînd perina, am întrebat:

— Şi ce-a urmat, bunicuţo?

Băiatul, urmă bunicuţa, se duse la şcoală şi învăţă multe lucruri de la dascălii săi. Cînd se făcu mare, colegii lui începură să-l întrebe:

— Cine-i domniţa aceea frumoasă, care trăieşte cu tine în palatul cu şapte aripi?

Feciorul brahmanului ar fi vrut şi el să ştie cine era domniţa. Îşi amintea numai că într-o zi, pe cînd aduna vreascuri, se iscase o zarvă mare. Dar asta se întîmplase de mult, şi acum nu-şi mai amintea limpede.

În felul acesta, trecură alţi patru-cinci ani. Colegii lui îl tot iscodeau:

— Cine-i domniţa aceea frumoasă din palatul cu şapte aripi?

Iar feciorul brahmanului se întorcea de la şcoală şi-i spunea prinţesei, cu mîhnire în glas:

— Colegii mei mă întreabă mereu cine-i frumoasa prinţesă din palatul cu şapte aripi, şi eu nu-s în stare să le dau nici un răspuns. Spune-mi, o, spune-mi cine eşti!

— Lasă pe altă dată, îi răspunse prinţesa. Îţi voi spune eu într-o zi.

Şi feciorul brahmanului începu s-o întrebe în fiece zi pe prinţesă: „Cine eşti?” Dar prinţesa îi răspundea de fiecare dată: „Lasă pe altă dată. Îţi voi spune eu într-o zi.”

În felul acesta, mai trecură patru-cinci ani.

Într-o bună zi, feciorul brahmanului îşi pierdu răbdarea şi-i spuse:

— Dacă nu-mi dezvălui chiar astăzi cine eşti, frumoasă domniţă, voi pleca din acest palat cu şapte aripi.

— Îţi voi spune mîine, negreşit, îi răspunse prinţesa.

A doua zi, feciorul brahmanului o întrebă de îndată ce se întoarse de la şcoală:

— Hai, spune-mi cine eşti?

— Îți voi spune la noapte, după cină, cînd vei fi în pat.

— Prea bine, rosti feciorul brahmanului, și începu să numere orele, în așteptarea nopții. Iar prințesa așternu flori albe peste patul aurit, aprinse o lampă de aur cu ulei aromat, își împodobi părul, se îmbrăcă într-o frumoasă rochie albastră, și începu la rîndu-i să numere orele, în așteptarea nopții.

În seara aceea, soțul ei, feciorul brahmanului, după ce își sfîrși cina (de ațîțat ce era, abia putuse să mănînce), și după ce se culcă în patu-i aurit din iatacul presărat cu flori, își spuse în sinea lui: „În noaptea asta voi afla, în sfîrșit, cine-i frumoasa domniță din palatul cu șapte aripi."

Prințesa mîncă bucatele lăsate de soțul ei, și intră apoi în iatac. În noaptea aceea, trebuia să răspundă la întrebarea: Cine-i frumoasa domniță din palatul cu șapte aripi?

În clipa cînd se urcă în pat pentru a-i spune cine este, văzu că un șarpe se strecurase dintre flori pînacolo, și-l mușcase pe feciorul brahmanului. Micul ei soț zăcea pe patul presărat cu flori, și avea obrazul palid, de mort.

În clipa aceea, am simțit că inima încetează să-mi bată, și am întrebat, cu glas stins:

— Și ce s-a întîmplat după aceea?

— După aceea... urmă bunica. Dar ce rost are să continui povestea? N-ar duce decît la întîmplări din ce în ce mai imposibile.

Băiatul de șapte ani nu știa că, dacă ar exista vreun „după aceea" și dincolo de moarte, nici o bunică din lume n-ar putea să ne spuie totul în legătură cu asta.

Dar credința unui copil nu se dă niciodată bătută, și ar smulge pînă și vălul morții pentru a vedea ce ascunde. I s-ar părea cu neputință să conceapă măcar că o asemenea poveste, auzită într-o seară scutită de prezența profesorului, ar putea să se sfîrșească atît de brusc. De aceea bunica trebui să continue povestea, ținînd-o departe de cămara pe veci închisă a Sfîrșitului. Săvîrșea acest miracol, cît se poate de simplu: făcînd să plutească trupul mortului pe un lujer de bananier, în josul unui rîu, și punînd pe un solomonar să citească anume vrăji.

Dar într-o asemenea noapte ploioasă, și la lumina tulbure a unui opaiț, moartea își pierde întreaga grozăvie în mintea unui băiat care vede în ea doar somnul adînc al unei singure nopți. Cînd povestea se sfîrșește, pleoapele ostenite cad, grele de somn.

Iată de ce trimitem trupșorul copilului să plutească pe spinarea somnului, pe apa liniștită a Timpului, pentru ca a doua zi dimineața să-i citim cîteva stihuri vrăjite spre a-l reda acestei lumi a vieții și a luminii.

INTOARCEREA ACASĂ

Phatik Chakravorti era căpetenia băieţilor din sat. Punea tocmai la cale o nouă poznă. In mîlul de lîngă rîu era înfipt un buştean gros, din care urma să fie meşterit un catarg pentru o barcă. Băiatul hotărî să smulgă buşteanul din locul acela şi să-l dea de-a dura, împreună cu ceilalţi copii. Stăpînul buşteanului o să se supere foc, iar ei au să se veselească de pozna făcută. Propunerea fu primită de toată ceata.

Dar în clipa cînd se puseră pe treabă, Mahan, fratele mai mic al lui Phatik, se aşeză pe buştean în faţa celorlalţi, fără să scoată o vorbă. Băieţii rămaseră o clipă uimiţi. Unul dintre ei îl împinse uşor şi-i spuse să se scoale, dar el rămase neclintit, fără să-i pese. Ai fi zis că-i un tînăr filozof care cugetă la zădărnicia jocurilor. Phatik îşi ieşi din fire.

— Mahan! strigă el, dacă nu te dai jos îndată, te bat!

Mahan se aşeză şi mai comod.

Era limpede că, pentru a-şi păstra demnitatea princiară în faţa mulţimii, Phatik trebuia să-şi pună în aplicare ameninţarea. Dar în această cumpănă, îi lipsi curajul. Totuşi mintea lui isteaţă scorni degrabă o nouă măsură, menită să-l dea de ruşine pe mezin şi să sporească distracţia tovarăşilor de joacă. Porunci aşadar ca buşteanul să fie rostogolit, cu Mahan cu tot. Mahan auzi porunca şi se hotărî să rămînă pe poziţii. Aidoma acelora care umblă după faimă în alte domenii, uita însă de primejdia ascunsă în hotărîrea lui.

Băieţii începură să împingă la buştean din răsputeri, strigînd: „Un, doi, trei! Hei-rup!" La cuvîntul „hei-rup", buşteanul se urni, tîrînd după el şi filozofia lui Mahan, cu glorie cu tot.

Ceilalţi băieţi rîseră de plăcere, dar Phatik era niţeluş cam speriat. El ştia ce urmează. Mahan se ridică de pe jos, orb ca Soarta şi zbierînd ca Furiile. Se repezi la Phatik şi-ncepu să-l zgîrie şi să-l lovească, apoi porni plîngînd spre casă. Intîiul act al dramei se sfîrşise.

Phatik îşi şterse faţa şi se aşeză pe marginea unei bărci de pe mal, apoi începu să mozolească un fir de iarbă. La debarcader sosi un barcaz, din care coborî un bărbat de vîrstă mijlocie, cu părul sur şi mustaţa neagră. Zărindu-l pe băiat, îl întrebă unde locuieşte familia Chakravorti. Urmînd să mestece iarbă, Phatik spuse: „Uite colo". Numai că era cu neputinţă să-ţi dai seama încotro arăta. Străinul îl mai întrebă o dată. Bălăngănindu-şi picioarele pe marginea bărcii, Phatik răspunse: „Du-te şi vezi" şi continuă să mestece.

In clipa aceea sosi de-acasă un servitor şi-i spuse lui Phatik că-l cheamă maică-sa. Băiatul refuză să

plece. Servitorul fiind de data asta stăpîn pe situaţie, îl înşfăcă vîrtos pe Phatik şi-l tîrî după el. Dînd din mîini şi din picioare, cu o furie neputincioasă, băiatul se pomeni acasă. Cum îl văzu, maică-sa strigă la el, cu mînie în glas:

— Va să zică iar l-ai lovit pe Mahan?!

Phatik răspunse indignat:

— Nu, nu l-am lovit. Cine ţi-a spus?

— Nu minţi! îl repezi maică-sa. Ba l-ai bătut!

— Îţi spun că nu, întreabă-l şi pe Mahan, izbucni Phatik.

Dar Mahan socoti de cuviinţă că-i mai bine să nu-şi contrazică prima afirmaţie.

— Da, mamă. Phatik m-a bătut.

Phatik îşi pierduse răbdarea. Nu putea îndura o asemenea nedreptate. Se repezi la Mahan şi-i cără la pumni, cu nemiluita:

— Na! şi na! şi na! ca să nu mai minţi altă dată!

Maică-sa sări în ajutorul lui Mahan şi-l împinse pe Phatik cît colo, lovindu-l. Cînd Phatik o îmbrînci, ea strigă:

— Cum?! Ticălosule! Îndrăzneşti să ridici mîna asupra mamei tale?

Tocmai în clipa aceea penibilă sosi şi străinul cu părul sur. Întrebă ce se-ntîmplă. Phatik părea ruşinat şi arăta ca o curcă plouată.

Cînd maică-sa se întoarse spre străin, mînia ei se schimbă în uimire: îl recunoscuse pe fratele ei.

— *Dada!* [1] De unde vii? exclamă ea, înclinîndu-se pînă la pămînt şi atingîndu-i picioarele. Fratele plecase de-acasă curînd după nunta ei, şi se statornicise

---

1 Apelativ dat în India unui frate mai mare (n. tr.).

la Bombay, ca negustor. Soră-sa îşi pierduse în vremea asta bărbatul. Bishamber se întorsese apoi la Calcutta şi se interesase de îndată de sora lui. Aflînd unde locuieşte, se grăbise să-i facă o vizită.

Zilele următoare fură pline de bucurie. Fratele se interesă de educaţia celor doi băieţi. Soră-sa îi spuse că Phatik e o pacoste: leneş, neascultător, şi sălbatic din cale-afară. Dar Mahan e bun ca aurul, cuminte ca un mieluşel, şi dornic de învăţătură.

Bishamber se oferi să-l ia pe Phatik din mîinile soră-si şi să-l crească împreună cu proprii săi copii la Calcutta. Văduva primi cu dragă inimă. Cînd unchiul îl întrebă pe Phatik dacă i-ar place să plece cu el la Calcutta, băiatul răspunse, cuprins de o bucurie fără margini: „Da, unchiule!" cu un glas care arăta limpede că spune adevărul.

Maică-sa răsuflă uşurată la gîndul că va scăpa de Phatik. Avea un dinte împotriva băiatului şi ştia că între cei doi fraţi nu era pic de dragoste. Se temea că într-o zi Phatik îl va îneca pe Mahan în rîu, îi va sparge capul sau îl va tîrî în cine ştie ce primejdie. Totuşi rămase întrucîtva mîhnită cînd văzu cît de nerăbdător era Phatik să plece de-acasă.

De îndată ce plecarea fu hotărîtă, Phatik se ţinu scai de unchiu-său, întrebîndu-l mereu: „Cînd plecăm?" Toată ziua stătea ca pe ghimpi şi nerăbdarea nu-l lăsa să doarmă nici noaptea. Îi dărui lui Mahan, pentru vecie, undiţa, zmeul cel mare şi bilele. Generozitatea lui faţă de Mahan nu mai cunoscu nici o margine, în ajunul plecării.

La Calcutta, Phatik făcu cunoştinţă pentru prima oară cu mătuşă-sa, care nu se arătă de loc încîntată de această sporire inutilă a familiei, socotind că cei trei băieţi ai săi îi sînt de ajuns şi că nu mai are ne-

voie de încă unul. Un băiat de la ţară, în vîrstă de paisprezece ani, le răsturna toate rosturile. Bishamber ar fi trebuit să se gîndească bine înainte de a săvîrşi o asemenea greşeală.

În această lume nu poate fi ceva mai păgubitor decît un băiat de paisprezece ani: nu e nici podoabă la casa omului, şi nici folos nu aduce. E cu neputinţă să-i arăţi dragoste ca unui băieţaş, şi pe deasupra te împiedici la tot pasul de el. Dacă vorbeşte alintat, i se spune „copilaş", iar dacă răspunde ca un om mare, e socotit obraznic. De fapt, oricum ar vorbi, totuna e: vorba lui nu place nimănui. Şi-apoi băiatul e la vîrsta cînd creşte otova. Prea creşte repede, de nu-l mai încap hainele: glasul i se face deodată răguşit şi tremurător; faţa lui devine colţuroasă şi urîtă. E uşor să treci peste cusururile primei copilării, dar e greu să îngădui pînă şi greşelile inevitabile ale unui băiat de paisprezece ani. El însuşi ajunge să fie dureros de conştient de sine. Cînd stă de vorbă cu oamenii mari, e fie mîndru din cale-afară, fie nefiresc de sfios, de parcă i-ar fi ruşine de propria-i existenţă.

Şi totuşi la vîrsta asta un băiat tînjeşte, în adîncul fiinţei lui, după preţuire şi dragoste; el devine sclavul credincios al oricărui om care-i dă atenţie. Însă nimeni nu cutează să-l iubească pe faţă, căci ar fi o indulgenţă nemeritată, şi de aceea dăunătoare pentru el. Astfel încît, mustrat şi certat de toată lumea, băiatul începe să semene cu un cîine de pripas care şi-a pierdut stăpînul.

Pentru un băiat de paisprezece ani singurul paradis e propria-i casă. A trăi într-o casă străină, printre străini, e un adevărat chin, pe cînd culmea fericirii

este să te laşi dezmierdat de privirile femeilor, fără să fii niciodată dispreţuit de ele.

Lui Phatik i se strîngea inima simţind că e un oaspe nepoftit în casa mătuşii sale, că femeia asta bătrînă îl dispreţuieşte şi-l neglijează. Cînd mătuşa îi cerea ceva, băiatul era atît de bucuros încît făcea mai mult decît îi ceruse, dar ea îi spunea atunci: „Nu fi prost, mai bine vezi-ţi de lecţiile tale".

Atmosfera stătută din casa mătuşii îl apăsa atît de mult pe Phatik, încît simţea că se înăbuşă. Ar fi vrut să meargă pe cîmp să-şi umple plămînii şi să respire în voie. Dar nu era nici un cîmp pe aproape. Înconjurat din toate părţile de casele şi zidurile Calcuttei, visa în fiece noapte casa lui de la ţară, şi dorea să se întoarcă acolo. Îşi amintea de minunata pajişte unde obişnuia să-şi înalţe toată ziua zmeul de hîrtie; îşi amintea de malurile largi ale rîului, pe care le cutreiera cîntînd şi chiuind de bucurie; de pîrîiaşul în care se putea scălda oricînd avea chef. Se gîndea la ceata lui de băieţi, pe care-i conducea ca un mic despot; şi, mai presus de orice, era stăpînit zi şi noapte de amintirea tiranicei sale mame, care avea o părere atît de proastă despre el. Un fel de dragoste animalică, nevoia de a fi în apropierea fiinţei iubite şi dorul aprins de absenţa acesteia; un scîncet mut din adîncul inimii, către mama lui, asemenea mugetului unui viţel într-un amurg — această dragoste, care era aproape un instinct animalic, îl stăpînea pe sfiosul, firavul, nervosul, stîngaciul şi urîtul băiat. Nimeni nu i-o putea înţelege, dar ea îl mistuia necontenit.

În întreaga şcoală nu se afla elev mai înapoiat ca Phatik. Căsca gura şi tăcea chitic ori de cîte ori învăţătorul îi punea vreo întrebare, şi primea ca un

măgăruş încărcat de poveri toate loviturile ce-i cădeau pe spinare. Cînd ceilalţi băieţi se duceau la joacă, el rămînea visător lîngă fereastră şi se uita la acoperişurile caselor depărtate. Şi dacă se întîmpla să zărească băieţi jucîndu-se pe terasa vreunei case, inima i se umplea de doruri chinuitoare.

Într-o zi îşi luă inima în dinţi şi-i spuse unchiului:

— Nene, cînd mă pot duce acasă?

Unchiul îi răspunse:

— Aşteaptă pînă la vacanţă.

Dar vacanţa cădea abia în noiembrie — şi mai era mult pînă atunci.

Într-o zi Phatik îşi pierdu abecedarul. Chiar şi cu ajutorul cărţilor îi venise foarte greu să-şi înveţe lecţiile, dar acum îi era cu neputinţă. Învăţătorul îl bătea fără milă, în fiece zi. Băiatul ajunsese într-o stare atît de jalnică, încît pînă şi verii lui se ruşinau să spună că i-s veri. Începură să-şi bată joc de el şi să-l înjure mai abitir decît ceilalţi băieţi. În cele din urmă Phatik se duse la mătuşă-sa şi-i mărturisi că şi-a pierdut cartea.

Mătuşă-sa îşi ţuguie buzele, a dispreţ, şi-i spuse:

— Mă, neîndemînaticule, ţărănoiule, crezi că, avînd o familie atît de mare, aş putea să-mi îngădui să-ţi cumpăr cărţi noi de cinci ori pe lună?

În seara aceea, Phatik se întoarse de la şcoală cu o mare durere de cap şi scuturat de friguri. Simţea că-i bolnav de malarie. Spaima lui cea mai mare era însă că va fi o povară pentru mătuşă-sa.

A doua zi dimineaţa, Phatik nu fu nicăieri de găsit. Toate cercetările prin împrejurimi se dovediră zadarnice. Plouase toată noaptea cu găleata, iar cei care porniseră în căutarea băiatului se întoarseră uzi pînă

la piele. În cele din urmă Bishamber ceru ajutorul poliţiei.

Către seară o dubă a poliţiei opri în faţa casei. Încă mai ploua şi străzile erau inundate. Din dubă coborîră doi poliţişti cu Phatik în braţe şi-l aşezară în faţa lui Bishamber. Băiatul era ud din cap pînă-n picioare, plin de noroi, cu faţa şi ochii înroşiţi de friguri, şi tremura tot. Bishamber îl luă în braţe şi-l duse în casă. Cum îl văzu, soţia lui Bishamber exclamă:

— În ce încurcătură ne-a vîrît băiatul ăsta! N-ar fi fost mai bine să-l trimiţi acasă?

Phatik îi auzi vorbele şi spuse suspinînd:

— Unchiule, tocmai mă duceam acasă, dar m-au adus înapoi cu sila.

Febra crescu şi băiatul aiură toată noaptea. Bishamber aduse un doctor. Phatik deschise ochii roşii de febră, privi spre tavan şi spuse, cu o expresie năucă:

— Unchiule, a venit vacanţa? Pot pleca acasă?

Bishamber îşi şterse lacrimile, luă mîinile sfrijite şi fierbinţi ale băiatului într-ale sale, şi rămase lîngă el toată noaptea. Băiatul începu din nou să vorbească în şoaptă. În cele din urmă, strigă, cu tulburare în glas:

— Mamă, nu mă bate aşa! Mamă! Spun adevărul!

A doua zi Phatik îşi recăpătă pentru scurtă vreme cunoştinţa. Îşi plimbă privirile prin încăpere, ca şi cum ar fi aşteptat pe cineva. Apoi, se prăbuşi cu capul în pernă, cu un aer dezamăgit, şi se întoarse spre perete, suspinînd adînc.

Bishamber îi ghici gîndurile şi, aplecîndu-se spre el, îi şopti:

— Phatik, am trimis după maică-ta.

Ziua trecu. Doctorul spuse, cu tremur în glas, că starea băiatului e foarte gravă.

Phatik începu să strige:

— Trei stînjeni, patru stînjeni...

Îl auzise pe marinarul de pe bac vestind astfel adîncimea rîului pe care-l sonda. Acum măsura el însuşi adîncimea unei mări fără fund.

Ceva mai tîrziu, mama lui Phatik intră valvîrtej în încăpere şi începu să se plimbe de colo pînă colo, gemînd şi plîngînd.

Bishamber încercă s-o liniştească, dar ea se trînti pe pat, bocind:

— Phatik, scumpul meu, scumpul meu!

Phatik încetă o clipă să se zbuciume. Mîinile lui încetară să tremure.

— Cum? îngăimă el.

— Phatik, scumpul meu! izbucni maică-sa.

Phatik îşi întoarse încet faţa şi, fără să vadă pe nimeni, rosti:

— Mamă, a venit vacanţa!

STĂPÎNUL MEU, PRUNCUL

Raicharan avea doisprezece ani cînd intră slugă în casa stăpînului său. Făcînd parte din aceeaşi castă ca şi acesta, căpătă însărcinarea de-a se ocupa de băieţelul stăpînului. Cînd veni vremea, copilul părăsi braţele lui Raicharan şi se duse la şcoală. După şcoala primară veni rîndul colegiului, iar după colegiu intră în magistratură. În timpul acesta, pînă la căsătorie, Raicharan fu singurul lui servitor.

Dar, după ce în casă veni o nevastă, Raicharan avu doi stăpîni în loc de unul. Toată influenţa lui de pînă atunci trecu în mîinile noii stăpîne. În schimb, aceasta aduse pe lume un nou membru al familiei. Lui Anukul i se născu un fiu şi Raicharan, datorită grijii sale neobosite, puse numaidecît stăpînire pe el. Obişnuia să-l legene în braţe, să vorbească cu el în limba caraghioasă a copiilor, să-şi lipească faţa de obrăjorii lui, pentru a şi-i dezlipi mai apoi, cu un surîs.

Nu după multă vreme, copilul începu să se tîrască pe brînci şi să treacă pragul uşii. Cînd Raicharan se

ducea să-l prindă, copilul începea să ţipe şi să hohotească, viclean, încercînd să-i scape. Raicharan era uimit de nemaipomenita iscusinţă şi de isteţimea pe care le vădea copilul în timp ce era fugărit. Şi-i spunea stăpînei, cu o mutră speriată şi misterioasă:

— Feciorul dumneavoastră o să ajungă într-o bună zi judecător.

Cu timpul, se petrecură şi alte minuni. Cînd pruncul începu să umble, lui Raicharan evenimentul i se păru că deschide o epocă în istoria omenirii. Cînd începu să-i spună tatălui său „ta-ta" şi mamei sale „ma-ma", iar lui Raicharan „Chan-na", admiraţia lui Raicharan nu mai cunoscu margini. Se duse să vestească lumii întregi noutatea.

După cîtva timp, Raicharan avu prilejul să-şi arate şi în alte feluri ingeniozitatea. Trebui, de pildă, să facă pe calul, ţinînd hăţurile în dinţi şi zvîrlind din picioare. Trebui de asemenea să se lupte cu mica lui povară, iar dacă nu izbutea, printr-un şiretlic oarecare, să cadă pe spate şi să se dea bătut, urmau cu siguranţă ţipete şi strigăte.

Cam pe vremea aceea Anukul fu mutat cu slujba într-un district de pe malurile Padmei. Trecînd prin Calcutta, cumpără pentru fiul său un cărucior. Îi cumpără de asemenea şi o vestă din satin galben, o tichie cusută cu fir aurit şi cîteva brăţări de aur. Raicharan era cel care trebuia să i le pună şi i le punea cu un adevărat ceremonial, ori de cîte ori ieşeau la plimbare.

Nu trecu mult şi veni anotimpul ploilor; zi după zi ploua cu găleata. Rîul flămînd, asemenea unui balaur, înghiţea cîmpuri, sate, ogoare şi acoperea cu valurile lui iarba înaltă şi tufele sălbatice de pe malurile nisipoase. Din cînd în cînd se auzea cîte un bubuit puternic: se surpau malurile rîului. Mugetul necontenit al apelor răzbătea pînă departe. Cantităţi uriaşe de spumă, tîrîte cu mare repeziciune, arătau vederii iuţeala curentului.

Într-o după-amiază, ploaia încetă. Cerul rămînea înnorat, dar ziua era luminoasă şi rece. Micul despot al lui Raicharan nu voia să stea acasă într-o după-amiază aşa de frumoasă. Înălţimea-sa se urcă în cărucior. Raicharan, între hulube, începu să-l tragă încetişor pînă ajunse în lanurile de orez de pe malul rîului. În lanuri nu era nimeni, iar pe apă nici o barcă. Peste ape, în depărtare, se zărea o spărtură în nori, spre apus. Tăcuta ceremonie a asfinţitului se desfăşura în toată strălucitoarea ei splendoare. În mijlocul acestei tăceri, copilul arătă deodată ceva cu degetul şi strigă:

— Chan-na! Vleau aia!

În apropierea lor se înălţa, într-un loc noroios, un falnic arbore *kadamba* acoperit în întregime cu flori. Înălţimea-sa, copilul, se uita într-acolo cu ochi lacomi şi Raicharan îi ghici gîndul. Nu demult îi făcuse, chiar din florile acestui copac, un cărucior; şi băieţelul fusese aşa de fericit să-l tragă cu o sforicică, încît în ziua aceea Raicharan nu mai trebuise să umble cu zăbala în gură. Fusese înaintat la rangul de valet.

Dar Raicharan n-avea acum chef să se bălăcească prin noroi ca să ajungă la flori. Aşa că arătă cu degetul tocmai în direcţia opusă, strigînd:

— Uite colo, băieţelule! Uite o păsărică!

Şi, făcînd fel de fel de zgomote ciudate, împinse repede căruciorul departe de copac.

Dar un copil menit să ajungă judecător nu poate fi păcălit cu una cu două. Apoi, nu exista pe acolo

nimic altceva care să-i atragă privirile. Şi nici nu poţi susţine multă vreme existenţa unei păsări imaginare.

Micul stăpîn părea hotărît să-şi vadă dorinţa împlinită şi Raicharan nu mai ştia ce să scornească.

— Foarte bine, băiatule — spuse el în cele din urmă —, tu stai aici cuminte în cărucior, iar eu mă duc să-ţi aduc floarea cea mai frumoasă. Numai vezi, să nu te apropii de apă.

Spunînd acestea, îşi sumese poalele veşmîntului şi porni spre copac, prin noroi.

În clipa cînd Raicharan plecă, micul Stăpîn o şi porni cu repeziciune spre apă. Zări rîul care curgea pe-aproape, împroşcînd şi bolborosind. Părea că înseşi micuţele valuri neascultătoare fug de lîngă un Raicharan mai mare, rîzînd cu hohotul a o mie de copii. La vederea răscoalei lor, inima copilului începu să se simtă tulburată. Micuţul se dădu jos din cărucior şi se îndreptă către rîu. Ridică de jos un beţigaş şi se aplecă deasupra apei, chipurile ca să pescuiască. Duhurile rele ale rîului păreau că-l cheamă, cu glasuri tainice, în lăcaşul lor fermecat.

Raicharan culesese din copac un braţ cu flori, le pusese în poala veşmîntului său şi acum se întorcea, cu faţa numai zîmbet. Dar cînd ajunse lîngă cărucior, ia-l pe copil de unde nu-i. Se uită în toate părţile, însă nu zări pe nimeni. Se mai uită o dată la cărucior, dar degeaba — nu era nimeni.

În clipele acelea înfricoşătoare, simţi că-i îngheaţă sîngele în vine. Înaintea ochilor lui totul plutea ca o ceaţă întunecată. Din adîncul inimii zdrobite, porni un strigăt sfîşietor:

— Stăpîne, Stăpîne, micul meu Stăpîn!

Dar nici un glas nu răspunse „Chan-na", nici un copilaş nu rîse şăgalnic, şi nici un strigăt de bucurie nu-i ieşi în întîmpinare. Numai rîul curgea la vale, gîlgîind şi clipocind ca şi înainte — de parcă n-ar fi ştiut nimic, şi n-ar fi avut vreme să ia seama la o întîmplare omenească atît de măruntă cum e moartea unui copil.

Seara tîrziu, stăpîna lui Raicharan începu să se nelinişteasacă. Trimise pretutindeni oameni în cercetare. Cu felinare în mîini aceştia o porniră şi în cele din urmă ajunseră pe malurile Padmei. Acolo îl zăriră pe Raicharan care alerga în sus şi-n jos pe cîmpie, ca purtat de vînt şi striga deznădăjduit: „Stăpîne, Stăpîne, micul meu Stăpîn!"

Cînd în sfîrşit îl duseră acasă, Raicharan se prăbuşi la picioarele stăpînei. Oamenii începură să-l zgîlţîie, îi puseră tot felul de întrebări şi-i poruncira de nenumărate ori să spună unde lăsase copilul; dar el nu le putu răspunde decît că nu ştia nimic.

Deşi erau cu toţii de părere că Padma înghiţise copilul, în minţile lor mai rămînea totuşi o umbră de îndoială. În după-amiaza aceea, fusese observată afară din sat o ceată de ţigani şi o oarecare bănuială se îndreptă şi asupra lor. În sălbatica ei durere, mama ajunse să creadă c-ar fi cu putinţă ca însuşi Raicharan să-i fi furat copilul. Îl luă deoparte şi, cu glas rugător, îi spuse:

— Raicharan, dă-mi copilul înapoi. O, dă-mi înapoi băieţelul! Cere-mi oricîţi bani vrei, numai dă-mi copilul înapoi!

Drept răspuns, Raicharan îşi lovi fruntea. Stăpîna îi porunci atunci să părăsească locuinţa.

Anukul încercă să înlăture această bănuială nedreaptă a nevestei sale:

— De ce să fi săvîrşit o asemenea crimă? întrebă el.

La care mama răspunse:

— Băiatul avea podoabe de aur pe el. Cine ştie?

După aceea, nu se mai putu discuta cu ea.

II

Raicharan se întoarse în satul lui natal. Pînă atunci nu avusese copii, şi nici nu era vreo nădejde să mai aibă de aci înainte. Dar pînă la sfîrşitul anului nevasta lui născu un băiat, şi apoi muri.

Mai întîi inima lui Raicharan se umplu de mînie la vederea noului născut. Îl chinuia gîndul că acesta venise pe lume ca să uzurpe locul micului său Stăpîn. Avea, de asemenea, sentimentul că ar fi o crimă să se bucure că are un fiu, după tot ce se întîmplase copilaşului stăpînului său. Şi adevărul este că dacă n-ar fi fost sora lui, o văduvă, care să-i îngrijească pruncul, acesta n-ar fi trăit mult timp.

Dar treptat-treptat Raicharan îşi schimbă gîndul. Se petrecea o adevărată minune. Copilaşul acesta începu şi el să se tîrască pe burtă şi să treacă pragul, făcînd o mutrişoară poznaşă. Vădea şi el aceeaşi isteţime în încercările de-a fugi. Glăsciorul, felul în care rîdea şi plîngea, gesturile lui erau întocmai ca ale micului Stăpîn. În unele zile, cînd Raicharan îl auzea scîncind, inima lui începea deodată să bată cu putere, şi i se părea că micul Stăpîn de altădată plîngea pe undeva prin ţara necunoscută a Morţii, din pricină că l-a pierdut pe „Chan-na".

Phailna (acesta era numele pe care sora lui Raicharan îl dăduse copilului) începu în curînd să vorbească. Învăţă să spună „ta-ta" şi „ma-ma", aşa cum spun copiii. Cînd Raicharan auzi aceste gungureli familiare, taina i se dezvălui deodată în toată limpezimea. Micul Stăpîn nu putea risipi vraja ce-l lega de „Chan-na" al lui şi se născuse de aceea din nou în propria lui casă.

Argumentele aduse în sprijinul acestei presupuneri erau, pentru Raicharan, de neînlăturat:

1) Pruncul cel nou se născuse imediat după moartea micului Stăpîn;

2) Nevasta lui era destul de înaintată în vîrstă şi nu meritase prin nimic să dea naştere unui fiu;

3) Pruncul cel nou ţopăia şi zicea „ta-ta" şi „mama". Toate semnele vădeau în el pe viitorul judecător.

Raicharan îşi aminti apoi, deodată, îngrozitoarea învinuire adusă de fosta lui stăpînă.

„Aa, îşi spuse el cu uimire, inima mamei avea dreptate. Ea ştia că i-am furat copilul."

O dată ajuns la această concluzie, se simţi cuprins de remuşcare pentru neglijenţa lui din trecut. Se dărui cu trup şi suflet copilului celui nou şi deveni sluga lui credincioasă. Începu să-l îngrijească de parcă ar fi fost fiul cine ştie cărui bogătaş. Îi cumpără un cărucior, o hăinuţă de satin galben şi o tichiuţă brodată cu fir de aur. Topi podoabele răposatei sale soţii şi făcu din ele brăţări şi inele de aur. Nu-l lăsă pe copil să se joace cu nici unul din copiii vecinilor, şi deveni el însuşi singurul său tovarăş, ziua şi noaptea deopotrivă. Cînd copilul se făcu mai mare, era atît de rîzgîiat, de mofturos şi spilcuit, încît copiii din sat îi spuneau: „Înălţimea-sa" şi rîdeau de el;

iar oamenii vîrstnici socoteau că Raicharan îşi pierduse minţile din pricina lui.

În cele din urmă veni vremea ca băiatul să meargă la şcoală. Raicharan vîndu micul său petic de pămînt şi plecă la Calcutta. Acolo găsi cu mare greutate un loc de servitor, şi-l trimise pe Phailna la şcoală. Nu-şi cruţa nici o osteneală pentru a-i da cea mai bună educaţie, cele mai bune haine, cea mai aleasă hrană. În acest timp el se hrănea cu un pumn de orez, spunîndu-şi în gînd: „Ah, micul meu Stăpîn, dragul şi micul meu Stăpîn, m-ai iubit atît de mult încît te-ai întors în casa mea. Voi avea întotdeauna grijă de tine."

Trecură în felul acesta doisprezece ani. Băiatul ajunsese să citească şi să scrie bine. Era deştept, sănătos şi plăcut la vedere. Ţinea foarte mult la înfăţişarea lui şi avea o deosebită îndemînare în a-şi pieptăna părul. Îi făcea mare plăcere să arunce banii în dreapta şi-n stînga, vădind înclinaţii spre lux şi extravaganţă. Pe Raicharan nu-l putea socoti nicidecum drept tată, din pricină că, în ciuda sentimentelor sale părinteşti, se purta ca o slugă. Şi apoi, Raicharan mai săvîrşise şi greşeala de a nu spune nimănui că el e tatăl băiatului.

Elevii din casa unde era găzduit Phailna făceau mare haz de purtarea ţărănească a lui Raicharan, şi trebuie spus că în spatele tatălui său Phailna lua şi el parte la veselia lor. Dar în adîncul inimii lor, băieţii aceştia îl iubeau pe nevinovatul şi inimosul bătrîn, iar Phailna ţinea foarte mult la el. Însă, după cum spuneam, îl privea cam de sus.

Raicharan îmbătrînea văzînd cu ochii, iar patronul la care era angajat începu să-i caute nod în papură

pentru că nu lucra cum trebuie. Flămînzea adesea de dragul băiatului, de aceea ajunsese ca o scîndură şi nu mai putea munci. Începuse să nu mai aibă ţinere de minte, şi să nu mai poată lega un gînd de celălalt. Patronul însă îi cerea să muncească din răsputeri şi nu admitea nici un fel de scuze. Banii pe care Raicharan îi adusese cu el din vînzarea pămîntului se isprăviseră. Băiatul se plîngea într-una că n-are destule haine, şi-i cerea din ce în ce mai mulţi bani.

III

Raicharan se hotărî. Renunţă la slujba lui de servitor, îi lăsă ceva bani lui Phailna şi-i spuse:

— Am anumite treburi acasă, în satul meu, dar mă voi întoarce curînd.

Plecă de îndată la Baraset, unde Anukul era judecător. Soţia lui Anukul era încă zdrobită de durere. Nu mai avusese alt copil.

Într-o seară, Anukul se odihnea după o lungă şi obositoare zi petrecută la tribunal. Soţia lui cumpărase de la un şarlatan, pe un preţ nemaipomenit de mare, o buruiană de leac, folosită de femeile sterpe, ca să nască. În curte se auzi un glas. Anukul se duse să vadă cine e. Era Raicharan. Îi puse o sumedenie de întrebări şi se arătă dornic să-l reprimească în slujbă.

Raicharan zîmbi vag, apoi îi răspunse:

— Vreau să dau ziua bună stăpînei.

Anukul intră cu Raicharan în casă, dar stăpîna nu-l primi cu aceeaşi căldură ca bătrînul lui stăpîn. Rai-

charan nu luă seama la nimic, ci, împreunîndu-şi mîinile, spuse:

— Nu Padma ţi-a furat copilul, ci eu.

— Dumnezeule! exclamă Anukul. Unde e?

Raicharan răspunse:

— E la mine! Îl voi aduce poimîine.

Era într-o duminică. Tribunalul nu ţinea şedinţe. Soţ şi soţie priveau nerăbdători în lungul drumului, aşteptînd încă de dimineaţă sosirea lui Raicharan. Acesta sosi la orele zece, ţinîndu-l pe Phailna de mînă.

Soţia lui Anukul, fără să pună nici o întrebare, luă băiatul pe genunchi; nu mai putea de bucurie — ba rîdea, ba plîngea, cînd pipăindu-l, cînd sărutîndu-i părul şi fruntea şi privindu-i faţa cu nişte ochi lacomi şi flămînzi. Băiatul arăta foarte bine şi era îmbrăcat ca un domnişor. Anukul îşi simţi deodată inima năpădită de dragoste.

Cu toate acestea magistratul din el întrebă:

— Ai vreo dovadă?

Raicharan răspunse:

— Cum ar putea exista dovada unei asemenea fapte? Numai dumnezeu ştie că eu v-am furat pruncul, şi nimeni altcineva în toată lumea asta.

Cînd Anukul văzu cît de aprig se agăţa soţia lui de băiat, îşi dădu seama că n-are nici un rost să mai ceară dovezi. Cel mai înţelept lucru era să creadă. Şi apoi, de unde ar fi putut face rost de un asemenea copil un om bătrîn ca Raicharan? Şi pentru ce să-l înşele credinciosul său servitor? N-avea nici un motiv.

— Dar ascultă, Raicharan — rosti el cu asprime — tu nu trebuie să rămîi aici.

— Unde să mă duc, stăpîne? întrebă Raicharan cu glasul gîtuit, împreunîndu-şi mîinile. Sînt om bătrîn. Cine-ar mai primi în slujbă un moşneag ca mine?

Stăpîna rosti:

— Lasă-l să rămînă. Băiatului meu îi va face plăcere. Eu îl iert.

Dar conştiinţa de judecător a lui Anukul nu îngăduia una ca asta.

— Nu — spuse el — nu poate fi iertat pentru ceea ce a făcut.

Raicharan se aplecă pînă la pămînt şi îmbrăţişă picioarele lui Anukul.

— Stăpîne — strigă el — dă-mi voie să rămîn. Nu eu, ci dumnezeu a făcut-o.

Conştiinţa lui Anukul fu şi mai zdruncinată, auzindu-l pe Raicharan cum încearcă să arunce vina asupra lui dumnezeu.

— Nu — zise el — nu pot îngădui una ca asta. Nu mai pot avea încredere în tine, căci ai săvîrşit o trădare.

Raicharan se ridică în picioare şi spuse:

— Nu eu am săvîrşit-o.

— Atunci, cine? întrebă Anukul.

— Soarta mea, răspunse Raicharan.

Dar nici un om cu carte nu putea accepta o asemenea scuză. Anukul rămase neînduplecat.

Cînd Phailna află că era fiul bogatului judecător, şi nu al lui Raicharan, fu mînios la început, gîndindu-se că în tot timpul acesta fusese jefuit de drepturile pe care i le dădea rangul său. Dar văzîndu-l pe Raicharan atît de deznădăjduit se îmbună şi-i spuse presupusului său tată:

— Tată, iartă-l. Chiar dacă nu-l laşi să stea cu noi, dă-i o mică pensie lunară.

După ce auzi vorbele acestea, Raicharan nu mai spuse nimic. Se uită pentru ultima oară la chipul fiului său, se înclină în faţa stăpînului şi a stăpînei. Apoi ieşi şi se pierdu în mulţimea fără de număr a oamenilor.

Către sfîrşitul lunii, Anukul îi trimise o sumă de bani în satul lui. Dar banii se întoarseră înapoi. În sat nu era nimeni cu numele de Raicharan.

ÎMPĂRĂŢIA CĂRŢILOR DE JOC

A existat cîndva, pe o mare depărtată, o insulă singuratică, unde trăiau Regii şi Reginele, Aşii şi Valeţii unei împărăţii a cărţilor de joc. Decarii şi nouarii, precum şi toţi ceilalţi membri ai familiei imperiale, se statorniciseră şi ei acolo, de multă vreme. Dar nici unul dintre ei n-avea obîrşia îndoit nobilă a faimoaselor cărţi cu figuri.

Asul, Riga şi Valetul alcătuiau cele trei caste superioare.

A patra castă era alcătuită dintr-un amestec de cărţi inferioare. Doii şi treii se aflau pe ultima treaptă. Aceste cărţi inferioare nu aveau niciodată voie să şadă în rînd cu marile cărţi cu figuri.

Rînduielile şi regulile împărăţiei din insulă erau într-adevăr minunate. Rangul fiecărui ins fusese hotărît în vremuri imemoriale. Fiecare era chemat să împlinească o anumită treabă, şi nu făcea niciodată altceva. Ori încotro se duceau, o mînă nevăzută părea că-i călăuzeşte, potrivit Regulilor.

Nici un cetăţean al Împărăţiei Cărţilor de Joc n-avea vreun prilej să gîndească; nimeni n-avea nevoie să ia vreo hotărîre; nimănui nu i se cerea să discute vreo temă nouă. Toţi cetăţenii păşeau tăcuţi, într-un lung alai neînsufleţit. Cînd cădeau, nu făceau nici un zgomot. Zăceau pe spate şi întorceau spre cer o faţă ale cărei trăsături fuseseră fixate o dată pentru totdeauna.

În Împărăţia Cărţilor de Joc domnea o linişte neasemuită. Mulţumirea era deplină, fără nici un cusur în rotunjimea ei. Nu izbucnea niciodată vreun scandal sau vreo răzmeriţă. Şi nimeni nu cunoştea aţîţarea sau entuziasmul.

Marele ocean, îngînîndu-şi necontenit monotonul cîntec de leagăn, îmbia la somn insula, gingaş clătinată de mîinile albe ale valurilor fără număr. Un cer imens se întindea deasupra insulei, aidoma aripilor azurii ale unei cloşti fabuloase, învăluind-o cu penetu-i pufos. În zare, o dungă albastră vestea prezenţa altui ţărm. Dar nici un zvon de gîlceavă nu putea răzbi pînă-n Insula Cărţilor de Joc, pentru a-i tulbura tihna.

II

Într-un depărtat tărîm de peste mare, hălăduia un tînăr prinţ a cărui mamă era o regină îndurerată. Căzută în dizgraţie, regina aceasta trăia pe ţărmul mării, împreună cu unicul ei fecior. Prinţul crescuse singur, alături de maica sa părăsită, ţesînd în taină urzeala marilor lui vise. Dorea aprig să pornească în căutarea Calului zburător, a Juvaerului ascuns în gluga şarpelui cobra, a Trandafirului Ceresc, a Căilor Magice, sau a prinţesei Frumuseţe care dormea, zice-se, în castelul unui căpcăun, undeva dincolo de şapte mări şi treisprezece rîuri.

Tînărul prinţ aflase la şcoală de la colegul său, fiul neguţătorului, multe lucruri din istoria unor împărăţii străine. De la feciorul *kotwalului*[1] aflase de isprăvile celor două duhuri ale lămpii fermecate. Ori de cîte ori începea să plouă şi cerul era acoperit de nori, prinţul se aşeza pe prispa dinspre mare şi-o ruga pe îndurerata lui mamă:

— Spune-mi o poveste despre o ţară de departe.

Iar maică-sa îi depăna atunci o poveste fără sfîrşit pe care-o auzise în copilăria ei, în legătură cu o ţară minunată de dincolo de mări, unde trăia prinţesa Frumuseţe. Cu inima bolnavă de dor, tînărul prinţ asculta fermecătoarea poveste a maică-si, şezînd pe prispă cu ochii la întinsul oceanului, în vreme ce ploaia cădea din cerul acoperit de nori suri.

Într-o zi fiul neguţătorului se înfăţişă înaintea prinţului şi-i spuse cu semeţie:

— Prietene, mi-am încheiat învăţătura. Acum, am de gînd să pornesc la drum, ca să-mi caut norocul pe mare. Am venit să-mi iau rămas bun.

— Te voi însoţi, grăi prinţul.

Feciorul kotwalului le spuse la amîndoi:

— Prieteni, dacă-mi sînteţi cu-adevărat prieteni, nu veţi pleca fără mine. Vă voi fi tovarăş de drum.

Tînărul prinţ îi spuse îndureratei sale mame:

— Mamă, pornesc la drum ca să-mi caut norocul. Cînd mă voi întoarce, voi fi găsit cu siguranţă vreun mijloc de a-ţi alina suferinţa.

1 Şeful poliţiei într-un oraş indian (n. tr.).

Cei trei tovarăşi de drum porniră, aşadar, de-acasă. În port erau ancorate cele douăsprezece corăbii ale neguţătorului. Cei trei tovarăşi de drum se îmbarcară de îndată. Şi cum vîntul din miazăzi începuse tocmai să bată, cele douăsprezece corăbii se urniră, la fel de repede ca dorurile trezite în inima prinţului.

Cînd ajunseră la Insula Scoicilor, umplură cu scoici una dintre corăbii. La Insula Pădurilor de Santal, umplură o corabie cu lemn de santal, iar la Insula de Mărgean, încărcară cu mărgean altă corabie.

Trecură astfel patru ani, în care timp mai umpluseră patru corăbii — una cu fildeş, alta cu mosc, a treia cu cuişoare, şi a patra cu nucşoară.

Dar îndată după încărcarea acestor corăbii, se stîrni o furtună cumplită. Toate corăbiile se scufundară, cu încărcătura lor de cuişoare, de nucşoară, de mosc, de fildeş, de mărgean, de santal şi de scoici. Însă corabia pe care se aflau cei trei tovarăşi de drum se izbi de ţărmul stîncos al unei insule şi se sfărîmă, după ce-i azvîrli nevătămaţi pe ţărm.

Era faimoasa Insulă a Cărţilor de Joc, unde trăiau — potrivit Regulilor — Asul şi Riga, Dama şi Valetul, nouarii şi decarii, precum şi toţi ceilalţi membri ai familiei.

III

Nimic nu tulburase pînă-n clipa aceea liniştea insulei. Nimic nou nu se-ntîmplase vreodată în cuprinsul ei. Şi n-avusese loc niciodată vreo discuţie.

Şi iată că, deodată, se iviră cei trei tovarăşi de drum, azvîrliţi acolo de valurile mării; începu, atunci,

Marea Dezbatere. Trei probleme erau puse în discuţie, cu precădere.

Întîi: din ce castă se cuvine să facă parte aceşti străini? Să stea alături de cărţile cu figuri? Sau alături de nouari şi decari, ca fiind nişte oameni de rînd? Nici un precedent nu putea fi invocat pentru a soluţiona această dificilă problemă.

În al doilea rînd: care era clanul lor? Aveau oare faţa strălucitoare şi frumoasă a Cupelor, sau mai degrabă culoarea mai închisă a Treflelor? Asupra acestei chestiuni se purtară discuţii nesfîrşite. De soluţionarea ei atîrna întregul sistem al căsătoriilor de pe insulă, cu încurcatele-i reguli.

În al treilea rînd: ce hrană li se cuvenea? Cu cine să convieţuiască şi să împartă culcuşul? Şi oare capetele lor să fie aşezate la sud-vest, la nord-vest, sau la nord-est? Niciodată nu fuseseră dezbătute în Împărăţia Cărţilor de Joc asemenea probleme vitale şi spinoase.

În vremea asta însă, cei trei tovarăşi de drum mureau de foame. Trebuiau să facă rost de hrană într-un fel sau altul. De aceea, în timp ce dezbaterea continua, cu interminabile perioade de tăcere, şi în timp ce Aşii, întruniţi într-o şedinţă specială, hotărau să formeze un comitet pentru a găsi vreo soluţie învechită a problemei, cei trei tovarăşi de drum mîncau tot ce găseau şi beau din orice căni, încălcînd astfel toate regulile.

Pînă şi doii şi treii erau indignaţi de această purtare necuviincioasă.

— Frate doiule — spunea un trei — oamenii ăştia n-au pic de ruşine.

Iar doiul îi răspundea:

— Frate treiule, ăştia-s cu siguranţă dintr-o castă mai joasă chiar decît a noastră!

După ce mîncară, cei trei tovarăşi de drum făcură o plimbare prin oraş.

Văzînd tristul alai al acelor inşi gravi, cu feţe împietrite şi solemne, prinţul se întoarse către fiul neguţătorului şi către feciorul kotwalului, îşi dădu capul pe spate şi izbucni într-un hohot de rîs. Hohotul acesta străbătu Strada Regilor, Piaţa Aşilor şi Splaiul Valeţilor, pentru a se stinge, uimit parcă de propria-i larmă, în vidul imens al tăcerii.

Feciorul kotwalului şi fiul neguţătorului simţiră fiori de gheaţă în mijlocul acestei tăceri mormîntale. Întorcîndu-se spre prinţ, îi spuseră într-un glas:

— Prietene, hai să plecăm de-aici. Să nu mai zăbovim nici o clipă în această groaznică ţară de strigoi.

— Prieteni — le răspunse prinţul — locuitorii acestei ţări par oameni, şi am de gînd să aflu, întorcîndu-i pe faţă şi pe dos, dacă le-a mai rămas în vine măcar o singură picătură de sînge cald.

IV

Zilele se scurgeau una cîte una, şi viaţa calmă a insulei se desfăşura mai departe, fără nici o tulburare. Cei trei tovarăşi de drum nu ţineau seamă de nici un regulament şi nu urmau nici o lege. Fie că şedeau culcaţi sau stăteau în picioare, că se întorceau pe-o rînă sau zăceau pe spate, nu o făceau niciodată corect. Dimpotrivă, ori de cîte ori îi vedeau pe ceilalţi făcînd aceste mişcări exact aşa cum scria la carte,

rîdeau de se prăpădeau. Veşnica gravitate a acestor Reguli veşnice îi lăsa reci.

Într-o bună zi, marile cărţi cu figuri veniră la feciorul kotwalului, la fiul neguţătorului şi la prinţ, şi-i întrebară în şoaptă:

— Pentru ce nu vă mişcaţi potrivit Regulilor?

— Pentru că asta ni-e *Ichcha* (vrerea), răspunseră cei trei tovarăşi de drum.

Marile cărţi cu figuri îngînară, cu glasurile lor cavernoase şi dogite, de parcă abia atunci ar fi început să se trezească dintr-un vis de veacuri:

— *Ich-cha?* Şi, mă rog, cine-i *Ich-cha?*

Nu puteau pricepe cine-i această *Ichcha,* pe care întreaga insulă avea s-o înţeleagă, curînd.

Întîia licărire trecu pragul minţilor lor în clipa cînd aflară, urmărind mişcările prinţului, că ar putea merge în linie dreaptă într-o direcţie opusă celei pe care o folosiseră mereu pînă atunci. După aceea făcură o nouă descoperire senzaţională, şi anume că fiece carte de joc avea încă o faţă, pe care nu o băgaseră în seamă. Acesta fu începutul marii schimbări.

O dată pornită schimbarea, cei trei tovarăşi de drum avură prilejul să-i iniţieze mai mult şi mai adînc în tainele acelei *Ich-cha.* Încet-încet, cărţile de joc îşi dădură seama că viaţa nu e încătuşată de reguli. Şi începură să simtă o tainică satisfacţie la gîndul că au marea putere de a alege ei înşişi.

Dar acest prim efect stîrnit de *Ichcha* făcu să se clatine întreg pachetul de cărţi, şi apoi să se năruie. Era ca un piton uriaş care s-ar trezi dintr-un somn îndelungat şi ar începe să-şi descolăcească trupul nesfîrşit, străbătut de un tremur sălbatic.

V

Pînă acum Damele de Pică, de Treflă, de Carò şi de Cupă se ţinuseră în spatele perdelelor, cu ochii goi îndreptaţi spre zare, sau aţintiţi spre podea. Şi iată că, deodată, într-o după-amiază de primăvară, Dama de Cupă ridică o clipă negrele-i sprîncene şi aruncă o privire piezişă, una singură, prinţului ce trecea sub balconul ei.

— Dumnezeule, exclamă prinţul. Eram încredinţat că toate sînt nişte icoane pictate. Dar văd că m-am înşelat. La urma urmelor, sînt femei.

Tînărul prinţ îşi chemă tovarăşii, şi le spuse, visător:

— Prieteni! Aceste domniţe au un farmec pe care pînă acum nu l-am băgat în seamă. Cînd am zărit privirea ochilor negri şi luminoşi ai acestei crăiese, strălucind de o simţire nouă, mi s-a părut că e aidoma celei dintîi pîlpîiri de lumină într-o lume abia ieşită din haos.

— Oare chiar aşa să fie, prinţe? rostiră ceilalţi doi, surîzînd cu subînţeles.

Din ziua aceea, sărmana Damă de Cupă decăzu tot mai rău. Începu să uite de Reguli într-un chip cu adevărat scandalos. Bunăoară, în loc să stea în rînd alături de Valet, făcea ce făcea şi se nimerea, ca din întîmplare, lîngă prinţ.

— Doamnă — îi spunea atunci Valetul, cu un glas solemn şi cu faţa împietrită — ai făcut o greşeală.

Iar obrajii roşii ai sărmanei Dame de Cupă se împurpurau mai mult ca oricînd. Dar prinţul îi venea cavalereşte în ajutor, spunînd:

— Da de unde! Nu-i nici o greşeală. De azi înainte, voi fi eu însumi Valet!

În curînd se vădi că, deşi fiecare încerca să îndrepte greşelile păcătoasei Dame de Cupă, începuseră cu toţii să greşească ei înşişi. Aşii se pomeniră îmbrînciţi de Regi. Regii se amestecară cu Valeţii. Nouarii şi decarii îşi dădeau aere, de parc-ar fi fost nişte cărţi cu figuri. Doii şi treii ocupau, pe ascuns, locurile rezervate superiorilor lor numerotaţi „patru" şi „cinci". Zăpăceala nu fusese niciodată mai mare.

Multe primăveri veniseră şi plecaseră din Insula Cărţilor de Joc. *Kokil,* pasărea primăverii, cîntase, an de an, însă niciodată cîntecul ei nu tulburase sîngele locuitorilor insulei, cum îl tulbura acum. Odinioară, marea îşi îngîna cîntecul monoton, pentru a proclama parcă neclintita monotonie a Regulilor. Şi iată că, fără veste, valurile ei începuseră să dea glas, prin luminile, umbrele şi noianul lor de şoapte, celor mai adînci doruri ale inimii iubitoare!

VI

Ce-au devenit feţele lor solemne, rotunde, placide şi simetrice? Iată o faţă răvăşită de dor. Iată o inimă care bate, mistuită de aprige păreri de rău. Iată o minte sfîşiată de îndoieli. Cîntece şi suspine, surîsuri şi lacrimi umpleau văzduhul. Viaţa fremăta, inimile băteau să se spargă, patimile se aprindeau.

Fiecare se preocupa de propria-i înfăţişare, şi se compara cu ceilalţi. Asului de Treflă i se năzări că Regele de Pică arată destul de bine. „Dar — adăugă el — cînd trec pe stradă, ochii tuturor se întorc spre mine."

Regele de Pică îşi spunea: „Ce naiba-l apucă pe Asul ăsta de Treflă că umblă mereu cu gîtul în-

tins și se fudulește ca un păun? Își închipuie că toate Damele mor după el, cînd de fapt..."

Ajuns aici, se oprea și se uita în oglindă.

Dar cel mai rău, ajunseseră Damele. Toată ziulica se găteau, de dragul nouarilor, care aveau să devină sclavii lor bicisnici. Dar răutățile pe care le spuneau una despre cealaltă erau și mai scandaloase.

Flăcăii zăceau nepăsători pe cîte un pat de frunze, cu trupurile întinse în umbra copacilor. Iar fetele, înveșmîntate în rochii de un albastru deschis, se plimbau ca din întîmplare în aceeași pădure, la umbra acelorași copaci, și-și roteau ochii de parcă n-ar fi văzut pe nimeni acolo, sau de parcă n-ar fi venit cu gîndul să vadă pe cineva. Peste cîteva clipe, un flăcău mai înfipt decît ceilalți își lua inima-n dinți și se apropia, înnebunit, de o fată cu rochia albastră. Numai că, ajungînd lîngă ea, îi pierea glasul și rămînea acolo prostește, cu limba legată, și lăsa astfel să treacă momentul prielnic.

În frunzișul copacilor cînta pasărea *kokil*. Vîntul de miazăzi bătea, răutăcios, ciufulind părul tinerilor, șoptindu-le în ureche și aprinzîndu-le sîngele. Frunzele copacilor foșneau ațîțător. Iar freamătul necontenit al oceanului făcea să se legene pe valurile iubirii toate dorurile mute din inima bărbatului și-a femeii.

Cei trei tovarăși de drum abătuseră spre făgașele uscate ale Împărăției Cărților de Joc apele mari ale unei noi vieți.

VII

Și deși apele erau mari, ele nu se revărsau spumegînde, ca și cum ar fi vrut să rămînă pe veci suspendate. Oamenii nu rosteau nici un cuvînt, ci făceau doar cîte un pas înainte, și doi înapoi, cu băgare de seamă. Ai fi zis că toți agonisesc doruri neîmplinite, pentru a înălța din ele castele în văzduh, sau cetăți de nisip. Erau palizi la față și lipsiți de grai, ochii le ardeau, iar buzele le tremurau, încărcate de taine nerostite.

Prințul ghici care era buba. Și, chemîndu-i la el pe toți locuitorii insulei, le grăi:

— Aduceți încoace flautele și cimbalele, fluierele și tobele. Cîntați din ele toți odată, și scoateți chiote de veselie. Căci Dama de Cupă își va alege chiar în astă-seară Mirele!

Nouarii și decarii începură așadar să cînte din flaute și din fluiere; optarii și șeptarii le ținură isonul, cu trîmbițele și diblele lor. Și pînă și doii și treii începură să bată, aprig, în darabane.

Această furtună de sunete muzicale mătură dintr-o dată toate suspinele și melancoliile. Și să fi văzut, apoi, ce vijelie de rîsete și de vorbe s-a dezlănțuit! Un potop de propuneri îndrăznețe și de refuzuri șăgalnice, de palavre și de ciripeli, de glume și de voioșie. Ai fi zis că în adîncurile unei păduri virgine o furtună văratică a stîrnit noianul frunzelor și ramurilor, legănîndu-le și scuturîndu-le, făcîndu-le să foșnească și să freamăte.

Numai Dama de Cupă, în rochia ei roșie ca trandafirul, ședea tăcută în umbra tainicului ei boschet, și asculta larma veselă a cîntecelor și a chiotelor, care plutea pînă la dînsa. Cu ochii închiși, își făurea visul de iubire. Și cînd și-i deschise, îl zări pe prinț șezînd în iarbă și privindu-i fața. Își acoperi ochii cu amîndouă mîinile și fugi, stăpînită de fiorii unei bucurii năvalnice.

Iar prinţul îşi petrecu ziua singur, plimbîndu-se pe ţărmul mării fremătătoare. Purta în suflet privirea uimită, şi gesturile speriate ale Damei de Cupă, iar inima îi bătea plină de speranţă.

În noaptea aceea, flăcăii şi fetele, în straie multicolore, aşteptau în rînduri strînse şi cu feţe surîzătoare, la porţile palatului. Sala cea mare a palatului era luminată de lămpi feerice şi împodobită cu flori de primăvară. Dama de Cupă păşi încet în sală şi întreaga adunare se ridică în întîmpinarea ei. Ţinînd în mînă o cunună de iasomie, domniţa se opri în faţa prinţului, cu ochii plecaţi. Era atît de sfioasă, încît n-avu puterea să ridice cununa pînă la gîtul alesului ei. Dar prinţul se aplecă şi cununa îi lunecă pe creştet. Flăcăii şi fetele aşteptaseră cu nerăbdare să-l vadă pe alesul domniţei. Iar cînd aceasta făcu alegerea, întreaga adunare se tălăzui într-un freamăt de încîntare. Chiotele lor fură auzite de-a lungul şi de-a latul insulei, ba chiar şi pe corăbiile ce pluteau departe, pe mare.

Asemenea chiote nu răsunaseră nicicînd înainte în Împărăţia Cărţilor de Joc.

Oamenii îi purtară pe prinţ şi pe mireasa lui pînă la tron şi-i încoronară acolo, în inima bătrînei Insule a Cărţilor de Joc.

Iar îndurerata regină-mamă de pe insula de dincolo de mare se urcă pe o corabie împodobită cu aur şi veni să trăiască în împărăţia cea nouă a feciorului ei.

Locuitorii insulei nu mai urmează de mult Regulile, ci sînt buni sau răi, sau şi una şi alta, după cum le porunceşte propria lor *Ichcha*.

CUVIOASA

Într-o vreme, cînd lipsa mea de popularitate în rîndurile unei părţi a publicului cititor ajunsese la nadirul gloriei, iar numele meu devenise un fel de soare al ziarelor, imprimîndu-le o veşnică mişcare de rotaţie a defăimării, am simţit nevoia să mă retrag într-un loc liniştit pentru a încerca să-mi uit propria existenţă.

Am o casă la ţară, nu departe de Calcutta, şi pot rămîne acolo neştiut de nimeni şi la adăpost de jigniri. Ţăranii din acele locuri n-au tras încă nici o concluzie în legătură cu persoana mea. Ei ştiu că nu sînt un simplu vilegiaturist sau petrecăreţ, pentru că nu tulbur niciodată liniştea nopţilor satului cu zgomotele asurzitoare ale oraşului. În ochii lor nu trec însă nici drept ascet, deoarece atîta cît mă cunosc, ei simt că îmi place să trăiesc bine. Ei nu văd în mine un simplu drumeţ, pentru că deşi sînt cam vagabond din fire, plimbările mele pe cîmpurile satului sînt fără ţintă. Ţăranii nu ştiu precis nici măcar dacă sînt însurat sau becher, pentru că nu m-au văzut niciodată

împreună cu copiii mei. În felul acesta, nefiind în stare să mă treacă în vreuna din speciile regnului animal sau vegetal pe care le cunosc, mă lasă de multă vreme în pace și nu-mi tulbură singurătatea.

De curînd însă, am aflat că există în sat o persoană care mă privește cu mult interes. Am făcut cunoștință cu ea într-o zăpușitoare după-amiază de iulie. Toată dimineața plouase, iar văzduhul mai era încă umed și cețos, ca pleoapele după plîns.

Ședeam și mă uitam lung la o vacă bălțată care păștea pe malul înalt al rîului. Soarele după-amiezii strălucea jucăuș pe pielea ei lucioasă. Frumusețea simplă a acestui înveliș de lumină trezea în mine gînduri în legătură cu risipa pe care o face omul, creînd ateliere de croitorie pentru a răpi propriei sale piei îmbrăcămintea naturală.

În vreme ce priveam și reflectam astfel, o femeie de vîrstă mijlocie se apropie și mi se prosternă la picioare, atingînd țărîna cu fruntea. Purta în poală cîteva buchete de flori, și-mi oferi unul împreunîndu-și mîinile.

— E o ofrandă pentru dumnezeul meu, îmi spuse femeia și plecă.

Eram atît de uluit de aceste vorbe, încît n-am apucat să mă uit la fața ei. Întîmplarea fusese cît se poate de simplă, dar mi-a lăsat o impresie adîncă. Cînd m-am întors din nou cu fața spre cireada de pe cîmp, mi s-a părut că în rîvna acelei vaci, care mozolea iarba stufoasă răsuflînd adînc, și totodată alunga muștele cu coada, se ascunde o taină. Cititorii n-au decît să rîdă de neghiobia mea, dar inima mi-era plină de evlavie. Divinizam bucuria curată a vieții, care e viața însăși a dumnezeirii. Rupînd o mlădiță fragedă dintr-un mangotier, am dat-o vacii cu mîna mea, ceea ce mi-a prilejuit mulțumirea de a împlini voia dumnezeului căruia mă închin.

În anul următor m-am întors în sat prin februarie. Vremea friguroasă mai zăbovea. Soarele dimineții îmi intra în odaie și-i eram recunoscător pentru căldura ce mi-o dădea. Scriam, cînd rîndașul veni să-mi spună că o femeie cuvioasă, care se închina zeului Vișnu, dorește să mă vadă. I-am spus, distrat, să o aducă sus, și am continuat să scriu. Cuvioasa păși în încăpere și se ploconi în fața mea, atingîndu-mi picioarele. Privind-o, am recunoscut în ea pe femeia ce mi se arătase, o clipă, cu un an înainte.

Acum am putut să o cercetez mai îndeaproape. Trecuse de vîrsta care-ți prilejuiește, la o femeie, întrebarea dacă e frumoasă sau nu. Era neobișnuit de înaltă și voinică, dar ușor adusă de spate, din pricina deprinderii de a se prosterna. Purtările ei n-aveau nimic rigid. Dar cea mai remarcabilă trăsătură a femeii o alcătuiau ochii ei. Păreau înzestrați cu o mare putere de pătrundere și clarviziune.

Intrînd pe ușă, parcă m-a împins cît colo cu acești ochi mari.

— Ce se întîmplă? mă întrebă ea. De ce m-ai adus aici, în fața tronului tău, dumnezeul meu? Eram obișnuită să te văd printre copaci, și era mult mai bine așa. Era locul cel mai potrivit pentru a te întîlni.

Pesemne că mă zărise deseori umblînd prin grădină, fără ca eu s-o văd. În ultimele zile, însă, nu putusem ieși afară din pricina unei răceli. Închis între patru pereți, salutasem de pe terasa casei cerul de seară.

După o clipă de tăcere, cuvioasa mi se adresă iarăși:

— O, dumnezeule, spune-mi un cuvînt bun.

Nu eram pregătit să fac faţă unei astfel de rugăminţi neaşteptate, şi i-am răspuns sub imboldul unei inspiraţii de moment:

— Nu împart şi nu primesc niciodată vorbe bune. Îmi deschid numai ochii şi tac, şi atunci pot auzi şi vedea în acelaşi timp, chiar dacă nu se aude nici un zgomot. Iată, acum cînd te privesc, e ca şi cum ţi-aş asculta glasul.

Cuvioasa se tulbură foarte în timp ce vorbeam, şi izbucni:

— Dumnezeu îmi vorbeşte nu numai cu gura, ci şi cu tot trupul său.

— Cînd tac — i-am răspuns — pot asculta cu tot trupul. Am venit anume de la Calcutta aici pentru a asculta acest sunet.

— Da — rosti cuvioasa — ştiu aceasta, şi de aceea am venit aici să stau în preajma Ta.

Înainte de a ieşi, femeia se prosternă şi-mi atinse din nou picioarele. Şi mi se păru că o mîhneşte faptul că picioarele-mi sînt încălţate. Ea le-ar fi vrut goale.

A doua zi dimineaţă, devreme, am ieşit pe terasa de deasupra casei şi m-am aşezat. Dincolo de liziera pădurii, către miazăzi, se zărea cîmpul întins, îngheţat şi pustiu. Am văzut soarele înălţîndu-se deasupra trestiilor de zahăr în răsărit, înapoia crîngului din marginea satului. Şleaul răsărea din umbra adîncă a copacilor negri. Se întindea pînă-n zare, răsucindu-se în direcţia unor cătune depărtate, şi se pierdea într-o pîclă cenuşie.

Cu greu ar fi putut spune cineva dacă soarele răsărise sau nu în dimineaţa aceea. O ceaţă alburie rămăsese agăţată de vîrfurile copacilor. Am zărit-o pe cuvioasă umblînd în lumina tulbure a zorilor, ca o fantomă ceţoasă a acelei dimineţi atît de asemănătoare unui amurg. Îşi îngîna rugăciunea către dumnezeu, însoţind-o cu zvon de cimbale.

În cele din urmă ceaţa deasă se risipi, iar soarele, ca un inimos veteran al satului, se aşeză pe jeţul său deasupra truditorilor care năduşeau acasă şi pe cîmpuri.

Mă instalasem tocmai la masa de lucru, pentru a potoli lăcomia editorului meu din Calcutta, cînd am auzit zgomot de paşi pe scări. Îngînînd un cîntec, cuvioasa apăru pe terasă şi-mi făcu o plecăciune. Mi-am ridicat capul dintre hîrtii.

— Dumnezeul meu — îmi zise ea — ieri am luat rămăşiţele sfintei Tale cine, şi m-am ospătat cu ele.

Uimit, am întrebat-o cum de-a putut face una ca asta.

— O, am aşteptat la uşa Ta, seara, în vreme ce cinai, şi am luat resturile din blide, cînd au fost scoase afară.

Faptul m-a mirat din cale-afară, deoarece tot satul ştia că umblasem prin Europa şi mîncasem cu europenii .Eram, desigur, vegetarian, dar sfinţenia bucătăriei mele era îndoielnică, iar ortodocşii socoteau că hrana mea e pîngărită.

Văzîndu-mi mirarea, cuvioasa spuse:

— Dumnezeul meu, de ce-aş veni la Tine, dacă n-aş putea să mă împărtăşesc din hrana Ta?

Am întrebat-o ce-au să spună cei din casta ei cînd au să afle. Mi-a răspuns că dăduse de mult de veste în sat. Cei din aceeaşi castă cu ea scuturaseră din cap, dar îi dăduseră voie să meargă pe drumul ei.

Am aflat că femeia face parte dintr-o familie bună, şi că mama ei e bogată şi ar fi vrut să o ţină pe lîngă ea. Dar cuvioasa prefera să umble ca o cerşetoare. Am întrebat-o din ce trăieşte. Mi-a

răspuns că fraţii ei întru dumnezeu îi dăruiseră un petec de pămînt şi că-şi cerşea hrana bătînd la uşile oamenilor.

— Hrana pe care o capăt cerşind e divină, îmi spuse ea.

Cugetînd la spusele ei, le-am înţeles tîlcul: dacă ne căpătăm hrana cu greu, ca o pomană, ne amintim de dumnezeu cel darnic. Pe cînd, dacă o căpătăm mereu acasă, fără nici o cazna, sîntem înclinaţi să credem că ni se cuvine de drept.

Doream foarte mult s-o întreb de soţul ei. Dar întrucît nu pomenise niciodată de el nici măcar indirect, am renunţat.

Am aflat curînd că femeia nu avea nici un pic de respect pentru acea parte a satului în care trăiau cei din castele superioare:

— Ei nu dau niciodată un ban pentru mila domnului, şi totuşi primesc cea mai mare parte din pîinea Lui. Pe cînd săracii se roagă şi flămînzesc.

Am întrebat-o de ce nu se duce să trăiască în mijlocul acelor oameni fără dumnezeu, ca să-i ajute să păşească spre o viaţă mai bună.

— Ar fi cea mai înaltă formă de slujire a domnului, adăugai eu, cu un glas mieros.

Ascultasem de multe ori asemenea predici şi sînt bucuros ori de cîte ori am prilejul să le repet întocmai, pentru binele obştesc.

Dar cuvioasa nu se arătă cîtuşi de puţin impresionată. Îşi ridică ochii mari şi rotunzi, şi rosti, uitîndu-se ţintă în ai mei:

— Vrei să spui că întrucît dumnezeu e de partea păcătoşilor, binele făcut acestora este făcut lui dumnezeu însuşi? Asta vrei să spui?

— Da, asta vreau să spun, îi răspunsei.

— Desigur — urmă ea cu nerăbdare — desigur, dumnezeu e cu ei: altminteri, cum ar mai putea ei să trăiască? Dar ce înseamnă asta pentru mine? Dumnezeul meu nu e acolo. Dumnezeul meu nu poate fi preamărit în mijlocul unor astfel de oameni, eu, una, nu-L pot afla acolo. Îl caut acolo unde-L pot găsi.

Vorbindu-mi astfel îmi făcu o plecăciune. Vorbele ei aveau de fapt următorul înţeles: simpla doctrină a omniprezenţei lui dumnezeu nu ne poate fi de vreun folos. Că dumnezeu e în toate — acest adevăr poate fi o simplă abstracţiune intangibilă, şi de aceea ireală pentru noi. Acolo unde Îl pot vedea, numai acolo există realitatea Lui în sufletul meu.

Nu e nevoie să mai arăt că femeia nu mi se închina mie ca persoană: eu eram pentru ea doar mijlocitorul evlaviei sale. De asemenea, nu era în puterea mea nici să primesc, nici să resping această închinare, care nu mi se adresa mie, ci domnului.

Cuvioasa veni şi altă dată, şi, găsindu-mă şi atunci în mijlocul cărţilor şi hîrtiilor mele, mă întrebă, cu vădită supărare:

— Ce-ai făcut de te-a pus dumnezeu la o asemenea corvoadă? Ori de cîte ori vin aici, te găsesc citind şi scriind.

— Dumnezeu îi pune să muncească pe cei nefolositori — i-am răspuns — altminteri ei ar cădea în păcat. Îi sileşte să facă lucrurile cel mai puţin necesare în viaţă. Asta îi fereşte de păcat.

Cuvioasa îmi spuse că nu poate îndura piedicile cu care sînt, zi de zi, înconjurat. Cînd vrea să mă vadă, slugile mele nu-i dau voie să vină de-a dreptul pe scări. Ori de cîte ori vrea să-mi atingă picioarele, ciorapii îi stau în cale. Iar cînd vrea să stea de vorbă

cu mine, vede că mintea mea e pierdută într-un noian de slove.

Înainte de a pleca, își împreună mîinile și spuse:

— Dumnezeul meu! Azi-dimineață Ți-am simțit picioarele pe piept. O, ce reci erau! Și erau goale, nu încălțate. Le-am ținut pe creștetul capului multă vreme, închinîndu-mă lor cu o evlavie ce mi-a înfiorat întreaga făptură. Ce rost avea să mai viu la Tine după aceea? De ce-am venit? Doamne, spune-mi adevărul, nu-i așa că am venit din pricina trufiei mele?

Pe masă era un vas cu flori. În timp ce cuvioasa îmi vorbea astfel, grădinarul aduse flori proaspete și le puse în locul celorlalte. Văzîndu-l, cuvioasa strigă:

— Asta-i tot? Ai isprăvit cu florile? Atunci dă-mi-le mie.

Le așeză cu gingășie în căușul palmei, și începu să le contemple cu capul plecat. După cîteva clipe de tăcere, ridică din nou capul și-mi spuse:

— Nu te uiți niciodată la florile acestea, de aceea ajung să-ți pară veștede. Dacă le-ai privi, praful s-ar alege din scrisul și cititul tău.

Împăturind florile într-un capăt al broboadei, și le așeză pe creștetul capului, și rosti cu evlavie:

— Lasă-mă să iau cu mine pre domnul.

Auzind aceste cuvinte, am simțit că în încăperile noastre florile nu primesc din parte-ne cuvenita grijă și dragoste. Cînd le punem în glastre, ele seamănă mai degrabă cu niște școlari ștrulubateci ce-și așteaptă pedeapsa în bancă.

Cuvioasa reveni în aceeași seară și se așeză la picioarele mele, pe terasă.

— Am dăruit acele flori azi-dimineață umblînd din casă în casă și psalmodiind numele domnului. Beni,

starostele satului nostru, a rîs de mine, zicîndu-mi: „De ce pierzi atîta vreme închinîndu-i-te lui? Oare nu știi că îl vorbește de rău tot ținutul?" E adevărat, dumnezeul meu? E adevărat că Te vrăjmășește lumea?

O clipă m-am cufundat în mine. Mă durea să aflu că cerneala tipografică poate împroșca atît de departe.

— Beni — urmă cuvioasa — își închipuia că poate stinge flacăra credinței mele dintr-o singură suflare! Dar nu e o flăcăruie subțire: e un foc puternic. De ce te vorbește lumea de rău, dumnezeul meu?

— Pentru că o merit, i-am răspuns. Bănuiesc că, în lăcomia mea, am umblat pe ascuns să fur inimile oamenilor.

— Acum vezi tu însuți cît de puțin prețuiesc aceste inimi, îmi spuse ea. Sînt pline de otravă, și asta te va tămădui de lăcomie.

— Cînd cineva are o inimă lacomă — i-am răspuns — îl paște tot timpul primejdia de a fi lovit de ceilalți. Însăși lăcomia lui îi înarmează dușmanii cu otravă.

— Dumnezeul nostru milostiv — grăi femeia — ne lovește cu propria-I mînă, și alungă toată otrava. Acela care rabdă loviturile domnului e mîntuit în cele din urmă.

II

În seara aceea cuvioasa mi-a povestit istoria vieții ei. Stelele nopții răsăriră și scăpătară înapoia copacilor, în vreme ce ea își urma firul povestirii.

— Soțul meu e un om simplu. Unii îl cred prost, dar eu știu că numai cei ce au judecata simplă

înțeleg cu adevărat. La treburi și în gospodărie se descurcă destul de bine. Fiind cumpătat de felul lui, o scotea la capăt cu puținul pe care-l avea. În alte treburi nu se vîra niciodată și nici nu căuta să le priceapă rostul.

Amîndoi părinții îi muriseră cu mult înainte de a ne căsători noi, așa că eram singuri. Dar soțul meu simțea totdeauna nevoia să respecte pe cineva. Mi-e rușine să mărturisesc, că avea pentru mine un soi de venerație, și mă socotea superioara lui. Sînt sigură însă că înțelegea lucrurile mai bine, măcar că eu eram mai pricepută la vorbă decît el.

Mai presus de oricine îl prețuia pe Guru Thakur (păstor sufletesc). Îi arăta nu numai venerație, ci și iubire — și o asemenea iubire e lucru rar. Guru Thakur era mai tînăr decît bărbatul meu. O, cît de frumos era!

Soțul meu îi fusese tovarăș de joacă în copilărie, iar de-atunci își închinase prietenului său inima și sufletul. Thakur știa cît de naiv era soțul meu, și obișnuia să-l cicălească fără cruțare.

Împreună cu prietenii săi îi juca renghiuri ca să facă haz pe socoteala lui, dar el le îndura răbdător.

Cînd m-am măritat eu, Guru Thakur era plecat la studii în orașul Benares. Soțul meu îi plătea toate taxele. Aveam optsprezece ani cînd Guru s-a întors în satul nostru.

La cincisprezece ani născusem un copil. Eram atît de tînără, încît nu știam cum să-l îngrijesc. Îmi plăcea să trăncănesc și să stau ore întregi cu prietenele mele din sat. Și mă supăram pe băiețașul meu cînd mă silea să stau acasă ca să-l îngrijesc. Copilul acesta îndumnezeit intrase în viața mea, dar vai! jucăriile nu-i erau încă pregătite. El bătea la ușa

inimii mele de mamă, dar vai! această inimă nu voia să-i deschidă. Atunci copilul mă părăsi mînios, și din ziua aceea îl tot caut prin lume.

Băiatul era bucuria tatălui său. Lipsa mea de grijă îl mîhnea pe bărbatul meu. Dar sufletul său era cu desăvîrșire mut și nu era niciodată în stare să dea glas durerii.

Minunea e că, deși îl nesocoteam, copilul mă iubea mai mult decît pe oricine. Părea că se teme că într-o bună zi voi pleca și-l voi părăsi. Chiar cînd eram lîngă el, se uita la mine cu ochi plini de neliniște. Stăteam foarte puțin cu el, de aceea dorința lui de a fi alături de mine era totdeauna dureros de vie. În fiece zi, cînd mă duceam la rîu, începea să se frămînte și-și întindea mînuțele ca să-l iau și pe el. Dar eu mă duceam la scaldă ca să mă întîlnesc cu prietenele mele, și nu voiam să fiu stingherită de copil.

Era într-o dimineață de august. Nori suri învăluiseră lumina zilei într-o mantie jilavă. Am cerut slujnicei să aibă grijă de băiat cît mă duc la rîu. Copilul plînse după mine cînd văzu că plec.

La scaldă nu mai venise nimeni altcineva. Eu eram pe atunci cea mai bună înotătoare dintre toate sătencele. Rîul era umflat de ploi. Am înotat spre mijlocul rîului, departe de mal.

Deodată am auzit un strigăt de pe mal: mamă! Am întors capul și l-am zărit pe băiat coborînd treptele și chemîndu-mă. I-am strigat să se oprească, dar a continuat să coboare treptele, rîzînd și chemînd. Picioarele și mîinile mi s-au închircit de frică. Am închis ochii, de teamă să privesc. Cînd i-am deschis, băiatul nu mai era: acolo, pe treptele acelea lunecoase, rîsul lui pierise pe veci.

M-am întors la mal şi l-am scos din apă. L-am luat în braţe pe băieţaşul meu drag, care mă rugase deatîtea ori, în zadar, să-l iau. Acum nu se mai uita în ochii mei şi nu-mi mai spunea „mamă".

Copilul-dumnezeu venise la mine. Iar eu îl neglijasem totdeauna. Îl făcusem mereu să plîngă. Această nesocotinţă începu acum să-mi lovească inima cu putere. Îmi spuneam că, tocmai cînd băiatul ar fi vrut să fie cu mine, eu îl părăsisem. Nu voisem să-l iau cu mine. Şi acum, cînd era mort, amintirea lui se agăţa de mine şi nu mă părăsea nici o clipă.

Numai dumnezeu ştie cît a suferit bărbatul meu. Ar fi fost mai bine pentru amîndoi dacă m-ar fi pedepsit pentru acest păcat. Dar el nu ştia decît să rabde în tăcere, nu să şi vorbească.

Guru Thakur s-a întors în sat tocmai cînd eram în culmea durerii. Înainte vreme, în copilărie, el şi soţul meu fuseseră prieteni. Acum, soţul meu îi arăta un respect fără margini pentru sfinţenia şi învăţătura lui. Abia dacă putea să deschidă gura în prezenţa lui, atît de mult îl respecta.

Bărbatul meu îl rugă pe Guru să-mi aline într-un fel durerea. Guru Thakur începu să-mi citească şi să-mi tălmăcească scrierile sfinte. Dar nu cred că acestea au avut vreo înrîurire asupră-mi. Nu puneam preţ decît pe glasul ce le rostea. Dumnezeu a hotărît ca sfînta-i învăţătură să pătrundă în inimi prin mijlocirea glasului omenesc. E cea mai bună unealtă în mîna Sa, şi El însuşi îşi soarbe băutura dumnezeiască din acelaşi izvor.

Dragostea şi respectul soţului meu pentru Guru ne umplea casa, cum umple tămîia altarul unui templu. Am împărtăşit acest respect, şi m-am liniştit. L-am văzut pe dumnezeul meu sub înfăţişarea acelui

Guru. Obişnuia să vină în fiece zi la noi, la micul dejun. Primul meu gînd cînd mă trezeam din somn era că mîncarea pe care o mănîncă el este un dar sfinţit din partea celui de sus. Cînd i-o pregăteam, degetele îmi cîntau de bucurie.

Văzînd cît de mult ajunsesem să-l preţuiesc pe Guru, soţul meu mă respectă şi mai mult. El băgă de seamă cu cîtă rîvnă se străduia Guru să-mi lămurească scrierile sfinte. Se obişnuise să creadă că el însuşi nu va putea niciodată dobîndi cît de cît preţuirea lui Guru, din pricina neroziei sale; iată însă că soţia lui era preţuită şi pentru el.

În felul acesta trecură alţi cinci ani fericiţi, şi toată viaţa mea s-ar fi scurs aşa, dar în adîncuri se petrecea ceva necurat. Nu puteam şti ce anume, dar dumnezeul inimii mele ghici adevărul. Şi veni o zi, cînd într-o singură clipă, întreaga noastră viaţă fu răsturnată.

Era o dimineaţă, în toiul verii. Mă întorceam acasă de la scaldă, cu straiele ude, pe o uliţă umbroasă. La răspîntie, sub un mangotier, l-am întîlnit pe Guru Thakur. Purta pe umeri un ştergar şi se ducea la rîu, îngînînd nişte stihuri în sanscrită. Cu straiele ude atîrnînd pe mine, mi-era ruşine să-l întîlnesc. Am încercat să trec repede pe lîngă el, fără să mă vadă. Dar el m-a strigat pe nume.

M-am oprit şi m-am ghemuit în mine, plecîndu-mi ochii. El îşi aţinti privirile asupră-mi şi-mi spuse:

— Ce trup frumos ai!

Întreaga lume a păsărilor izbucni parcă într-o cîntare în rămurişul de deasupra. Toate tufişurile de pe uliţă părură că-şi aprind florile. Ai fi zis că pămîntul şi cerul sînt năpădite de o bucurie molipsitoare.

Nu pot spune cum am ajuns acasă. Îmi amintesc doar că am dat buzna în încăperea în care ne închinăm domnului. Dar încăperea părea goală. Numai înaintea ochilor mei dănţuiau aceiaşi fluturaşi aurii de lumină care tremuraseră în faţa mea pe uliţa aceea umbroasă, la întoarcerea mea de la rîu.

În ziua aceea Guru Thakur veni ca de obicei la masă şi-l întrebă pe soţul meu unde plecasem. Mă căută, dar nu mă putu găsi nicăieri.

Acum, pămîntul nu mai e acelaşi pentru mine. Lumina soarelui, de asemeni, nu mai e aceeaşi. În deznădejdea mea, l-am chemat pe dumnezeu, dar El şi-a întors faţa de la mine.

Nu ştiu cum a trecut ziua aceea. Noaptea, trebuia să-mi întîlnesc bărbatul. Dar noaptea e întunecoasă şi tăcută. E vremea cînd mintea soţului meu începe să strălucească, asemeni stelelor în amurg. Îl auzisem adesea vorbind în întuneric şi mă uimise de fiecare dată cu adînca lui înţelepciune.

Uneori serile, întîrziam să mă odihnesc după treburile casnice. Bărbatul meu mă aştepta şezînd pe podea, în loc să se ducă la culcare. Atunci începeam să vorbim despre Guru al nostru.

În noaptea aceea, după ceasurile douăsprezece, am intrat în odaia mea şi l-am găsit pe soţul meu dormind pe podea. Fără să-l tulbur, m-am culcat la picioarele lui, cu capul spre el. O dată şi-a întins picioarele, în somn, şi m-a lovit în piept. Acesta a fost ultimul său dar.

A doua zi dimineaţa, cînd s-a trezit din somn, m-a găsit şezînd lîngă el. Prin fereastră se zărea lumina trandafirie a zorilor tivind frunzişul des al arborilor de pîine. Era atît de devreme, încît nu începuseră să cîrîie ciorile.

M-am aplecat şi am atins cu fruntea tălpile soţului meu. S-a ridicat în capul oaselor, tresărind de parcă s-ar fi deşteptat dintr-un vis, şi m-a privit cu uimire.

— M-am hotărît să mă lepăd de lume, i-am zis. Nu mai pot fi a ta de aci înainte. Trebuie să părăsesc casa ta.

Soţul meu se gîndea, de bună seamă, că încă mai visează. N-a scos o vorbă.

— Ascultă-mă! am stăruit eu, adînc răscolită. Ascultă-mă şi înţelege! Trebuie să-ţi iei altă nevastă. Eu trebuie să plec!

— Ce-s toate vorbele astea fără noimă? rosti el. Cine te-a sfătuit să te lepezi de lume?

— Guru Thakur, i-am răspuns.

Soţul meu păru năucit.

— Guru Thakur! exclamă el. Cînd ţi-a dat oare această povaţă?

— Ieri dimineaţă, cînd l-am întîlnit pe drum, la întoarcere de la scaldă.

Glasul începu să-i tremure. Se întoarse, se uită în ochii mei şi mă întrebă:

— De ce ţi-a dat un astfel de sfat?

— Nu ştiu. Întreabă-l pe el! i-am răspuns. O să-ţi spună el însuşi, dacă e-n stare.

— E cu putinţă să te lepezi de lume, chiar trăind în mijlocul ei, urmă soţul meu. Nu-i nevoie să pleci din casa mea. Voi vorbi cu Guru despre asta.

— Guru îţi poate asculta rugămintea, dar inima mea nu va încuviinţa niciodată. Trebuie să părăsesc căminul tău. De aci înainte, lumea nu mai există pentru mine.

Soţul meu a rămas tăcut, şi am stat aşa pe podea, în întuneric. Cînd se lumină de ziuă, îmi spuse:

— Să mergem amîndoi la el.

— Nu-l voi mai vedea niciodată, i-am spus, împreunîndu-mi mîinile.

Mă privi în faţă, dar văzînd că-mi plec ochii, nu mai spuse nimic. Ştiam că-mi citise gîndul şi înţelesese. În viaţa mea au fost doar două fiinţe care m-au iubit cu-adevărat: băieţaşul şi soţul meu. Dragostea lor a fost dumnezeul meu şi de aceea nu putea îndura nici o minciună. Unul din ei m-a părăsit, pe celălalt l-am părăsit eu. Acum, trebuie să trăiesc cu adevărul, numai cu adevărul.

Femeia atinse cu fruntea podeaua, apoi se ridică şi ieşi cu o plecăciune.

LUMINA OCHILOR

Cînd eram foarte tînără, am născut un copil mort şi era cît pe ce să mor eu însămi. M-am însănătoşit anevoie, iar vederea mi-a slăbit din ce în ce mai mult de-atunci.

Pe vremea aceea, soţul meu studia medicina şi nu-i părea chiar aşa de rău că avea prilejul să-şi verifice asupra mea cunoştinţele medicale. De aceea începu să mă trateze de ochi el însuşi.

Fratele meu mai mare se pregătea să-şi dea licenţa în drept. Într-o zi, veni să mă vadă şi se sperie de starea în care mă găsi.

— Ce faci? îi spuse el soţului meu. Îi distrugi ochii bietei Kumo. Ar trebui să consulţi de îndată un specialist cu experienţă.

— Crezi că un asemenea specialist ar putea face mai mult decît mine? îl repezi soţul meu, aţîţat. Cazul e destul de curent, şi remediile sînt bine cunoscute.

Fratele meu îi răspunse, disprețuitor:

— Am impresia că nu vezi nici o deosebire între dumneata și un profesor de la propria dumitale facultate de medicină.

— Dacă-o să te-nsori vreodată și o să ai vreo dispută în legătură cu zestrea nevestei, n-o să-mi ceri mie sfaturi juridice, îi spuse soțul meu, cu mînie în glas. Atunci, de ce vii să-mi dai mie sfaturi în legătură cu medicina?

Auzindu-i cum se ceartă, îmi spuneam că sărmana iarbă suferă cel mai mult ori de cîte ori se războiește un rege cu altul. Cearta celor doi, mă lovea pe mine.

Mi se părea, de asemenea, foarte nedrept ca familia mea să mi se amestece în căsnicie, după ce o încuviințase. La urma urmelor, bucuriile și necazurile mele nu-i privesc pe ei, ci pe soțul meu.

Începînd din acea zi, relațiile dintre soțul și fratele meu rămaseră încordate, numai și numai din pricina ochilor mei.

Spre mirarea mea, într-o după-amiază, cînd soțul meu era plecat de-acasă, fratele a venit cu un doctor ca să mă vadă. Doctorul mi-a examinat ochii foarte atent și cu un aer grav, apoi mi-a spus că orice neglijență ar fi primejdioasă. Mi-a prescris o rețetă, iar fratele a trimis de îndată după medicamente. După plecarea ciudatului doctor, l-am implorat pe fratele meu să nu se mai amestece. Eram sigură că vizitele clandestine ale doctorului puteau să-mi facă numai rău.

Eram eu însămi uimită de curajul cu care-i vorbeam fratelui meu. Pînă atunci, mă temusem totdeauna de el. Și sînt convinsă că și el era uluit de îndrăzneala mea. Rămase tăcut cîteva clipe, apoi îmi spuse:

— Foarte bine, Kumo. N-o să-l mai chem pe doctor de-aci înainte. Dar cînd vor sosi medicamentele, te rog să le iei.

Fratele plecă. Medicamentele fură aduse de la farmacie. Am luat sticluțele, prafurile și celelalte, și le-am aruncat în fîntînă, cu rețetă cu tot.

Enervat de amestecul fratelui, soțul meu începu să mă trateze cu o rîvnă și mai mare. Încercă asupra mea tot felul de leacuri. Iar eu îmi bandajam ochii așa cum îmi spunea el, purtam sticlele lui colorate, luam picăturile și prafurile pe care mi le prescria. Ba înghițeam chiar și untură de pește, deși îmi stătea în gît.

Ori de cîte ori se întorcea de la spital, mă întreba cu neliniște cum mă mai simt, iar eu îi răspundeam:

— O, mult mai bine.

Și într-adevăr, devenisem o expertă în materie de autoînșelare. Cînd constatam că ochii mi-s din ce în ce mai umezi, mă mîngîiam cu gîndul că era foarte bine să elimin un asemenea lichid dăunător; iar cînd scurgerea se oprea, mă entuziasmam de iscusința soțului meu.

După un timp însă, durerile deveniră insuportabile. Vederea îmi slăbise cu totul, și mă durea mereu capul, ziua și noaptea deopotrivă. Îmi dădeam seama că soțul meu e foarte alarmat. Purtarea lui mă făcea să cred că-și caută un pretext ca să cheme un doctor. De aceea, i-am sugerat că n-ar fi rău să o facă.

Am putut vedea cîtă ușurare i-a pricinuit propunerea mea. Chiar în acea zi a chemat un medic englez. Nu știu ce anume și-au spus unul altuia, dar am ghicit că *sahibul* îi vorbise foarte aspru soțului meu: a rămas tăcut cîtăva vreme după plecarea medicului. I-am luat mîinile într-ale mele și i-am spus:

— Ce brută mi-ai adus! De ce n-ai chemat un doctor indian? Ar fi fost mult mai bine. Crezi că omul ăla ştie mai mult decît tine ce-i cu ochii mei?

Soţul meu rămase tăcut o clipă, apoi rosti cu o voce spartă:

— Kumo, trebuie să te operezi la ochi.

M-am prefăcut jignită de faptul că-mi ascunsese atîta vreme adevărul:

— Ai ştiut asta tot timpul, şi nu mi-ai spus nimic! Crezi că-s un copil, să mă sperii de o operaţie?

Auzindu-mă, îşi recăpătă buna dispoziţie:

— Sînt foarte puţini bărbaţi care au destulă tărie pentru a suporta fără teamă ideea că vor fi supuşi unei operaţii.

— Da, aşa e! i-am răspuns eu, rîzînd. Bărbaţii sînt eroici doar în faţa soţiilor lor!

Mă privi cu gravitate, şi-mi spuse:

— Ai perfectă dreptate. Noi, bărbaţii, sîntem îngrozitor de vanitoşi.

I-am spulberat seriozitatea cu o zeflemea:

— Eşti sigur că ne întreceţi măcar în privinţa vanităţii?

Cînd veni fratele meu, îl luai la o parte, pentru a-i spune:

— *Dada*, tratamentul pe care mi l-a prescris doctorul tău mi-ar fi făcut mult mai bine; din păcate, însă, am confundat sticluţele. Din ziua aceea, vederea mi-a slăbit din ce în ce mai mult. Şi acum, e nevoie de o operaţie.

Dada îmi răspunse:

— Am renunţat să mai viu la tine, ştiindu-te sub îngrijirea soţului tău.

— Da de unde, îi răspunsei. În realitate, mă îngrijeam singură, pe ascuns, potrivit prescripţiilor medicului tău.

Vai! ce fel de minciuni sîntem nevoite să spunem, noi, femeile! Cînd sîntem mame, minţim pentru a ne ogoi pruncii, iar cînd sîntem soţii, minţim pentru a-i ogoi pe taţii copiilor noştri. Nu sîntem niciodată scutite de această obligaţie.

Înşelăciunea mea avu ca rezultat o îmbunătăţire a relaţiilor dintre soţul meu şi *dada*. Acesta se simţea vinovat că-mi ceruse să nu-i dezvălui soţului meu o taină, iar soţul meu regreta că nu ascultase de la început sfatul fratelui meu.

În cele din urmă se învoiră amîndoi să cheme un medic englez pentru a mă opera la ochiul stîng. Ochiul acesta era însă prea slab pentru a suporta greaua încercare, astfel încît îşi pierdu şi ultima licărire de lumină. Treptat, celălalt ochi se cufundă şi el în beznă.

Într-o zi, soţul meu veni lîngă patu-mi de bolnavă şi-mi spuse:

— Kumo, nu mai pot avea neruşinarea de a-ţi ascunde că eu ţi-am distrus ochii!

Am simţit că glasul i-e înăbuşit de lacrimi şi, luîndu-i dreapta în mîinile mele, i-am spus:

— De ce vorbeşti aşa? Ai făcut întocmai ceea ce trebuia să faci. Ochii pe care i-ai tratat îţi aparţineau. Închipuie-ţi că un medic străin ar fi venit şi mi-ar fi răpit vederea. Ce consolare aş fi putut afla atunci? Pe cînd aşa, simt că e bine că s-a-ntîmplat ce s-a-ntîmplat, şi mă mîngîi cu gîndul că mi-am pierdut ochii în mîinile tale. Cînd Ramchandra şi-a dat seama că-i lipseşte una dintre florile de lotus pe care se cuvenea să le ofere lui dumnezeu, el şi-a jertfit amîn-

doi ochii, pentru a înlocui floarea. Iar eu mi-am jertfit, de asemenea, dumnezeului meu. De aci înainte, ori de cîte ori vei vedea un lucru care te va bucura, te rog să mi-l zugrăveşti şi mie. Iar eu mă voi împărtăşi din cuvintele tale ca dintr-un dar sfînt lăsat de vederea ta.

Fireşte, nu pretind că i-am spus toate acestea atunci şi în locul acela, pentru că e cu neputinţă să rosteşti asemenea gînduri sub inspiraţia momentului. Dar am meditat zile în şir aceste cuvinte şi altele asemănătoare. Iar cînd mă simţeam foarte deprimată, sau cînd flacăra evlaviei mele părea că scade, şi-mi plîngeam soarta vitregă, atunci rosteam aceste cuvinte, unul cîte unul, întocmai cum un copil repetă o poveste abia auzită. Şi, în felul acesta, puteam respira iarăşi aerul curat al păcii şi-al dragostei.

Chiar în acea discuţie cu soţul, i-am spus destule lucruri pentru a-i arăta ce-i în inima mea.

— Kumo — îmi răspunse el — răul pe care ţi l-am făcut din prostie, nu mai poate fi reparat. Un singur lucru aş mai putea face: să rămîn veşnic lîngă tine, şi să încerc să compensez prin prezenţa mea lipsa ta de vedere.

— Nu, nu se poate una ca asta, i-am răspuns. Nu-ţi pot cere să faci din casa ta un azil pentru orbi. Altceva se cuvine să faci — şi anume să te recăsătoreşti.

Încercînd să-i demonstrez că era necesar să se recăsătorească, am simţit că mi se pune un nod în gît. Am tuşit şi m-am silit să-mi ascund tulburarea, dar el nu m-a lăsat să continui:

— Kumo, ştiu bine că-s un nebun, şi-un înfumurat, şi tot ce vrei, dar ticălos nu sînt! Dacă mă voi însura din nou, îţi jur solemn — îţi jur pe Gopinat,

dumnezeul familiei mele — că vreau ca atunci să cadă asupră-mi cel mai groaznic păcat, acela al paricidului!

O, n-ar fi trebuit să-l las să rostească acest jurămînt îngrozitor! Dar lacrimile îmi înăbuşeau vocea şi n-am fost în stare să spun o vorbă. Cuprinsă de o bucurie apăsătoare, mi-am ascuns faţa oarbă în perne şi am izbucnit în suspine. În cele din urmă, după primul potop de lacrimi, i-am spus, strîngîndu-i la piept capul drag:

— Pentru ce ai rostit un asemenea jurămînt îngrozitor? Credeai cumva că-ţi cer să te recăsătoreşti pentru propria ta plăcere? Nu! Mă gîndeam la mine, socotind că noua ta soţie ar putea face treaba pe care-o făceam eu înainte de a-mi pierde vederea.

— Ce treabă? exclamă el. Toată treaba o pot face slugile. Îţi închipui oare că sînt într-atît de nebun încît să aduc în casa mea o sclavă şi s-o pun să împartă tronul cu tine, zeiţa mea?

Şi rostind cuvîntul „zeiţă", îmi săltă faţa şi mă sărută între sprîncene. În clipa aceea, parcă mi s-a deschis un al treilea ochi — ochiul înţelepciunii divine — chiar pe locul unde mă sărutase, sfinţindu-mă astfel.

„E bine aşa, mi-am spus. Nu mai sînt în stare să-l slujesc în lumea de rînd a grijilor gospodăreşti, dar mă voi ridica într-o lume superioară. Şi-i voi aduce binecuvîntări de-acolo. Nu va mai trebui să mint, nici să mă amăgesc! Toate meschinăriile şi făţărniciile vieţii mele din trecut vor fi înlăturate pentru totdeauna!"

În ziua aceea, pînă seara tîrziu, s-a dat în mine o luptă sfîşietoare. Bucuria de a şti că, după un jurămînt atît de solemn, soţul meu nu se mai putea re-

căsători, prindea rădăcini adînci în inima mea, și n-o puteam smulge de-acolo. Dar noua zeiță, care fusese întronată în mine, îmi spunea:

— S-ar putea să vină o vreme cînd soțul tău ar face bine să-și calce jurămîntul și să se recăsătorească.

— Se prea poate — îi răspundea femeia din mine — totuși jurămîntul e jurămînt, și nu există ieșire.

La care, zeița spunea:

— Asta nu-i un motiv ca să te bucuri.

— Ceea ce spui e adevărat, fără îndoială, îi replica femeia. Totuși, omul a jurat.

Și discuția continuă, în același fel, pînă cînd zeița tăcu încruntată, și bezna unei spaime cumplite se abătu asupră-mi.

Pocăitul meu soț nu voia cu nici un chip să-i lase pe servitori să mă-nlocuiască: ținea să o facă el însuși. La început m-a încîntat nespus de mult ideea de a depinde astfel de dînsul, chiar pentru cele mai neînsemnate fleacuri. Era un mijloc de a-l opri mereu lîngă mine, și dorința de a-l avea alături crescuse de cînd cu orbirea. Celelalte simțuri jinduiau acea parte a prezenței lui, pe care ochii mei o pierduseră. Cînd lipsea de lîngă mine, mă simțeam parcă suspendată în aer și ruptă de orice contact cu lumea tangibilă.

Înainte vreme, cînd soțul meu se întorcea de la spital, aveam obiceiul de a deschide fereastra și de a-l pîndi să apară pe drum. Drumul acesta era legătura dintre lumea lui și a mea. Acum, cînd îmi pierdusem, prin orbire, această legătură, tot trupul meu stătea la pîndă. Puntea ce ne unea se năruise, lăsînd între noi o prăpastie de netrecut. Cînd pleca de lîngă mine, această prăpastie se căsca, parcă și mai adîncă.

Singurul lucru ce-l puteam face era să aștept clipa cînd avea să se întoarcă la mine, de pe propriu-i țărm.

Un asemenea dor aprig și o asemenea dependență totală nu sînt niciodată sănătoase. Pentru un bărbat, o soție este totdeauna o povară destul de grea, dacă e să spunem întreg adevărul; sporind-o cu povara orbirii mele, îi făceam insuportabilă viața soțului meu. Mi-am jurat să sufăr în singurătate și să nu-l învălui niciodată pe soțul meu în faldurile beznei mele depline.

Într-un răstimp uimitor de scurt m-am deprins să fac singură toate treburile gospodărești cu ajutorul auzului, mirosului și pipăitului. Mi-am dat seama curînd că, de fapt, mă descurcam mult mai bine acum decît înainte. Pentru că adesea văzul ne abate atenția, mai degrabă decît ne ajută. Și iată că, de cînd ochii aceștia neastîmpărați încetaseră să-mi mai fie de folos, toate celelalte simțuri își îndeplineau datoria în tăcere și într-un mod exemplar.

Dobîndind, printr-o continuă practică, o oarecare experiență, nu-l mai lăsai pe soțul meu să se ocupe de vreuna din treburile mele gospodărești. La început, el se plînse că-l împiedic astfel să-și ispășească vina. Argumentul nu mă convinse. Orice-ar fi spus, simțeam că respirase ușurat în clipa cînd aflase că-l scutesc de aceste îndatoriri casnice. A fi nevoit să slujești zi de zi o nevastă oarbă — asta nu-i viață pentru un bărbat.

II

Soțul meu își termină în sfîrșit studiile medicale, și se mută din Calcutta într-un mic tîrgușor, pentru

a face practică. Acolo, la ţară, am simţit, în ciuda orbirii mele, fericirea de a mă întoarce în braţele mamei. Plecasem din satul meu de baştină spre Calcutta pe cînd aveam opt ani. De atunci trecuseră zece ani, şi în marele oraş amintirea casei natale se cam destrămase. Cîtă vreme vedeam, Calcutta, cu viaţa ei febrilă, îmi ascundea amintirea zilelor din copilărie. Dar cînd mi-am pierdut vederea, am descoperit că marele oraş farmecă numai ochiul, fără a putea sătura sufletul. Şi acum, oarbă fiind, mi se luminau din nou în minte icoane din copilărie, aidoma stelelor ce răsar una cîte una pe cer, la capătul zilei.

Am plecat din Calcutta la Harsingpur pe la începutul lui noiembrie. Locul mi-era necunoscut, dar miresmele şi sunetele satului mă împresurau şi mă îmbrăţişau. Boarea dimineţii, adiind proaspătă dinspre lanurile de curînd arate, mirozna dulce şi fragedă a florilor de muştar, cîntecul din fluier al unui ciobănaş într-o poiană depărtată, şi chiar scîrţîitul carului cu boi ce trecea pe uliţa bolovănoasă a satului, toate acestea îmi umpleau de bucurie universul. Amintirea copilăriei mele, cu întreaga ei bogăţie inefabilă de mirosuri şi sunete, deveni pentru mine un prezent viu, iar ochii mei orbi nu-mi puteau arăta că mă-nşel. Mă întorceam în trecut, şi-mi retrăiam copilăria. Un singur lucru lipsea: mama mea nu mai era lîngă mine.

Îmi puteam vedea casa părintească, şi copacii *peepul*[1], ce străjuiau, înalţi, iazul satului. O zăream cu ochii minţii pe bătrîna mea bunică şezînd pe pămînt cu şuviţele-i subţiri despletite şi încălzindu-şi spatele la soare în timp ce plămădea gogoloaşe mi-

1 Specie de smochin *(ficus religiosa)* sub care se afla Gautama cînd a primit harul divin devenind Budha (n. tr.).

cuţe de linte, puse apoi la uscat şi gătite. Nu-mi puteam însă aminti cîntecele pe care şi le îngîna cu glasul ei slab şi tremurător. Serile, ori de cîte ori auzeam mugetul vacilor, îmi apărea parcă aievea chipul mamei mele luînd la rînd şoprurile cu-o feştilă aprinsă în mînă. Mireasma nutreţului jilav şi fumul înţepător al focului de paie mă pătrundeau pînă-n inimă. Şi mi se părea că aud în depărtare dangătul clopotelor de la templu, atinse de boarea stîrnită deasupra rîului.

Calcutta, cu larma şi pălăvrăgelile ei, îţi încheagă sîngele inimii. Acolo, toate frumoasele îndatoriri ale vieţii îşi pierd prospeţimea şi nevinovăţia. Îmi aduc aminte de o zi, cînd a venit la mine o prietenă şi mi-a spus:

— Kumo, de ce nu te superi pe soţul tău? Dacă al meu s-ar fi purtat la fel de urît cu mine, nu m-aş mai fi uitat la el niciodată.

Încerca să-mi stîrnească indignarea împotriva lui pentru că întîrziase atît de mult să cheme un medic.

— Pierderea vederii — i-am răspuns — e pentru mine o pacoste destul de mare. De ce s-o fac şi mai mare îngăduind să se înfiripe o ură împotriva soţului meu?

Prietena mea a scuturat din cap, dispreţuitoare, auzind asemenea vorbe demodate din gura unui pui de femeie ca mine. Şi a plecat, scîrbită. Dar, oricare ar fi fost răspunsul meu atunci, asemenea cuvinte lasă totdeauna otravă; şi, o dată rostite, otrava lor nu poate fi niciodată scoasă pe de-a-ntregul din suflet.

Iată deci cum Calcutta, cu pălăvrăgelile ei interminabile, îţi poate aspri inima. Cînd m-am întors însă la ţară, toate nădejdile şi credinţele copilăriei, tot ce socotisem cîndva adevăr în viaţă, au redobîndit

prospeţime şi strălucire. Dumnezeu a venit la mine şi mi-a umplut inima şi lumea sufletească. M-am prosternat înaintea lui şi i-am spus:

— Foarte bine-ai făcut că mi-ai răpit vederea. Tu eşti acum cu mine.

Dar, vai! Am rostit mai mult decît se cuvenea. Era o înfumurare să spui: „Tu eşti acum cu mine". Ceea ce puteam spune, e doar atît: „Trebuie să-ţi port credinţă".

Dar chiar cînd nu ne mai rămîne nimic, tot trebuie să trăim.

III

Am petrecut împreună cîteva luni fericite. Soţul meu şi-a dobîndit între timp oarecare faimă ca medic. Şi o dată cu faima, au venit şi banii.

Dar banii aduc de obicei nenorocire. N-aş putea ilustra acest adevăr prin vreun anumit eveniment; dar, cum orbii sînt înzestraţi cu o înţelegere mai pătrunzătoare decît aceea a multor oameni normali, am putut simţi schimbarea petrecută în soţul meu o dată cu sporul de avere.

În tinereţe, avusese un simţ ascuţit al dreptăţii, şi-mi vorbise adesea despre marea lui dorinţă de a-i ajuta pe săraci de îndată ce va dobîndi titlul de doctor. Nutrea, pe vremea aceea, un nobil dispreţ pentru medicii care nu ar lua nici pulsul unui pacient sărac, înainte de a-şi încasa onorariul. De la o vreme însă, observasem o anumită schimbare. Soţul meu devenise ciudat de aspru. Într-o zi, primind vizita unei femei sărmane, care-l ruga să salveze, din milă, viaţa singurului ei copil, el refuză categoric.

Iar cînd l-am implorat eu însămi s-o ajute pe biata femeie, a făcut o treabă de mîntuială.

Pe vremea cînd eram mai puţin bogaţi, soţul meu dispreţuia goana după bani. Era de o cinste exemplară în această privinţă. Dar de cînd îşi deschisese un cont la bancă, se închidea adesea ore întregi cu vreun trepăduş de agent al cutărui moşier, pentru a pune la cale afaceri vădit suspecte.

Încotro se lăsa tîrît? Ce devenise oare soţul meu — omul acesta pe care-l cunoscusem înainte de a orbi, care mă sărutase în ziua aceea între sprîncene şi mă aşezase pe tronul unei zeiţe? Oamenii pe care o furtună de patimi îi culcă la pămînt se pot ridica din nou, sub imboldul puternic al unei noi afirmări a virtuţii din ei. Dar cei care, zi de zi, se usucă pînă-n adîncul fiinţei lor morale, cei care-şi înăbuşă treptat, sub greutatea unei excrescenţe parazitare, însăşi viaţa lor interioară, asemenea oameni ajung la un moment dat într-o stare mortală, cu neputinţă de lecuit.

Separaţia provocată de orbire era pentru mine un fleac, dar vai! mă chinuia cumplit gîndul că soţul meu nu mai era alături de mine, în locul unde stătuse în acea clipă cînd am aflat amîndoi că sînt oarbă. Aceasta era adevărata separaţie!

Avînd întreagă credinţa şi încă proaspătă dragostea, eu trăiam în umbra altarului lăuntric al inimii mele. Dar soţul meu părăsise această umbră răcoroasă a simţămintelor veşnice. Şi, în nebuneasca lui sete de bani, grăbea spre un deşert înspăimîntător.

Uneori îmi spuneam însă că lucrurile nu stau chiar atît de prost cum par, şi că, poate, le exageram din pricina orbirii mele. Dacă n-aş fi fost oarbă, aş fi acceptat, poate, lumea aşa cum este. În orice caz,

în această lumină privea soţul meu toate ideile şi stările mele de spirit.

Într-o zi sosi la noi acasă un bătrîn musulman, şi-l rugă pe soţul meu s-o examineze pe nepoţica lui, bolnavă.

— *Babu* — îl auzii pe bătrîn — sînt un om sărac, dar vino cu mine şi Alah te va răsplăti.

— Ce-o să facă Alah, nu mă poate încălzi pe mine, îl repezi soţul meu. Aş vrea să ştiu ce eşti tu în stare să-mi dai.

Ascultîndu-l, regretam din inimă că dumnezeu nu-mi luase şi auzul, o dată cu văzul.

Bătrînul suspină adînc şi plecă. Am trimis-o îndată pe slujnică să-l aducă la mine. Întîmpinîndu-l în uşa odăii mele, i-am vîrît în mînă ceva bani:

— Ia-i, te rog, pentru nepoţica dumitale, şi ai grijă s-o vadă un medic vrednic de încredere şi... roagă-te pentru soţul meu.

În ziua aceea n-am putut pune nimic în gură. După-amiază, cînd soţul meu se trezi din somn, mă întrebă:

— De ce eşti atît de palidă?

Era cît pe ce să-i răspund, ca odinioară: „O, nu-i nimic!" Dar trecuse vremea autoînşelării, aşa că i-am vorbit deschis:

— Zile-n şir am stat pe gînduri dacă să-ţi spun sau nu aceste lucruri. Nici eu nu ştiam precis ce anume voiam să-ţi spun. Chiar şi acum s-ar putea să nu fiu în stare să-ţi explic gîndurile mele. Dar sînt sigură că tu ştii ce s-a întîmplat. Vieţile noastre s-au despărţit.

Soţul meu izbucni într-un rîs silit, apoi spuse:

— Schimbarea e o lege a naturii.

— Ştiu, i-am răspuns. Dar există şi anumite lucruri eterne.

— Există multe femei care au motive temeinice să fie mîhnite, rosti el, devenind serios. Unele din ele au soţi care nu cîştigă bani. Altele au soţi care nu le iubesc. Dar tu te simţi nenorocită fără nici un fel de temei.

În clipa aceea mi-am dat limpede seama că însăşi orbirea mă înzestrase cu puterea de a vedea o lume neatinsă de nici o schimbare. Da! E adevărat. Nu sînt la fel ca celelalte femei — îmi spuneam. Iar soţul meu nu mă va înţelege niciodată.

IV

Vieţile noastre separate îşi urmară cîtăva vreme cursul obişnuit. Apoi, monotonia se rupse deodată, prin vizita unei mătuşi a soţului meu. Cel dintîi lucru pe care mi-l spuse mătuşa după cuvenitul salut fu următorul:

— Da, Kumo, mare păcat că ţi-ai pierdut vederea, dar de ce-i impui soţului tău propria-ţi suferinţă? Ar trebui să-l convingi să-şi ia altă nevastă.

Urmă o tăcere penibilă. Dacă soţul meu i-ar fi spus ceva, măcar în glumă, sau dacă i-ar fi rîs în obraz, totul ar fi trecut. Dar el începu să se bîlbîie, nervos, şi izbuti în cele din urmă să îngaime, prosteşte:

— Crezi chiar c-aşa e? Zău, mătuşico, nu s-ar cuveni să vorbeşti astfel.

— Am greşit cumva, Kumo? mi se adresă mătuşă-sa.

— N-ar fi mai bine să consulţi pe cineva mai priceput decît mine în această privinţă? i-am răspuns

eu, silindu-mă să rîd. Hoţul nu-i cere niciodată voie omului în al cărui buzunar vrea să-şi vîre mîna.

— Ai dreptate, încuviinţă ea, înmuindu-se. Abinash, dragul meu, hai să ne sfătuim puţin între patru ochi. Ce părere ai despre asta?

Peste cîteva zile soţul meu o întrebă, de faţă cu mine, dacă nu cunoaşte vreo fată de familie bună care-ar putea să vină la noi ca să-mi dea o mînă de ajutor în gospodărie. Ştia prea bine că n-am nevoie de nici un ajutor. N-am scos însă o vorbă.

— O, sînt fete cîte vrei! Vărul meu are o fiică foarte drăguţă şi numai bună de măritat. Ai ei ar fi fericiţi să ţi-o dea de nevastă.

Soţul meu izbucni într-un rîs silit şi şovăitor, apoi spuse:

— Dar eu nici nu ţi-am vorbit de însurătoare!

— Păi, cum ai vrea ca o fată de familie bună să-ţi vină-n casă fără să te-nsori cu ea? îl întrebă mătuşă-sa.

Iar el fu nevoit să-i dea dreptate, şi se învălui într-o tăcere nervoasă.

După plecarea soţului am rămas singură în temniţa mea întunecoasă şi, invocîndu-mi dumnezeul, l-am rugat: „O doamne, salvează-mi soţul!"

Cîteva zile mai tîrziu, într-o dimineaţă, după ce-mi rostisem rugăciunea în faţa altarului casnic, mătuşa mă apucă de mîini şi-mi spuse cu aprindere:

— Kumo, iată fata despre care vorbeam deunăzi. Numele ei e Hemangini. Va fi încîntată să te cunoască. Hemo, vino-aici şi fă cunoştinţă cu sora ta.

În clipa aceea intră în încăpere şi soţul meu. Cînd o văzu pe fata străină, se prefăcu mirat şi dădu să se retragă. Dar mătuşă-sa îi spuse:

— Abinash, dragul meu, pentru ce vrei să pleci? N-are nici un rost. Uite, a venit să te vadă Hemangini, fiica vărului meu. Hemo, înclină-te în faţa lui.

Cu aerul că e luat prin surprindere, începu s-o copleşească pe mătuşă-sa cu întrebări în legătură cu străina.

Mi-am dat seama cît de nefirească era situaţia şi, apucînd-o de mînă pe Hemangini, am dus-o în odaia mea. Atingîndu-i uşor obrajii, braţele şi părul, am ajuns la convingerea că fata are vreo cincisprezece ani şi e foarte frumoasă.

În timp ce-i pipăiam faţa, ea izbucni deodată în rîs:

— Ce faci? Mă hipnotizezi?

Rîsul acesta cristalin risipi într-o clipă toţi norii negri dintre mine şi ea. Petrecîndu-mi braţul pe după gîtul ei, i-am răspuns:

— Draga mea, încerc să te văd.

Şi, cu mîna stîngă, i-am atins din nou obrajii catifelaţi.

— Încerci să mă vezi? rosti ea, izbucnind iar în rîs. Dar ce, sînt o legumă crescută în grădina ta, că vrei să mă pipăi ca să vezi cît de fragedă sînt?

Mi-am dat seama atunci că nu ştie că mi-am pierdut vederea.

— Surioara mea, sînt oarbă! i-am spus.

Ea rămase tăcută. Îi simţeam ochii mari, plini de candoare şi de curiozitate, aţintiţi asupră-mi. Ştiam că în ei străluceşte mila. Peste cîteva clipe îmi spuse, îngîndurată şi nedumerită:

— A, acum înţeleg. De aia a chemat-o soţul tău pe mătuşă să vină să stea cu voi.

— Nu! Greşeşti, i-am răspuns. Nu el a chemat-o. A venit singură.

Hemangini începu să rîdă:

— O recunosc pe mătuşă-mea. Nu-i aşa că-i frumos din partea ei să vină nepoftită? Dar acum, că a venit, să ştii că n-o mai scoţi din casă aşa de repede!

Fata rămase tăcută un timp. Simţeam c-o nedumereşte ceva.

Apoi mă-ntrebă:

— Dar, spune-mi, de ce m-o fi trimis tata la voi?

În timpul convorbirii noastre, mătuşa intrase în odaie. O auzii pe Hemangini spunîndu-i:

— Cînd ai de gînd să te-ntorci acasă, mătuşico?

Mătuşa părea foarte încurcată.

— Ce fel de întrebare-i asta? protestă ea. În viaţa mea n-am pomenit o fiinţă mai neastîmpărată ca tine. Abia am venit, şi mă-ntrebi cînd ne-ntoarcem acasă!

— Tu poţi să mai rămîi, fiindcă e casa rudelor tale apropiate, îi răspunse Hemangini. Dar eu? Îţi spun deschis că nu pot să mai stau aici.

Şi, apucîndu-mi mîna, mă întrebă:

— Tu ce părere ai, draga mea?

I-am dus mîna la inimă, dar n-am spus nimic. Mătuşa rămase foarte încurcată. Simţea că situaţia îi scapă din mîini. De aceea, îi propuse nepoatei să meargă împreună la baie.

— Ba nu, voi merge împreună cu ea, spuse Hemangini, agăţîndu-se de mine. Mătuşă-sa consimţi, temîndu-se că fata s-ar putea împotrivi încercării ei de a o smulge de lîngă mine.

În timp ce mergeam spre rîu, Hemangini mă întrebă:

— De ce nu faci copii?

Uimită de această întrebare, i-am răspuns:

— Cum aş putea să-ţi explic? Dumnezeu nu mi-a dăruit nici unul. Asta e pricina.

— Nu-i adevărat! Nu asta e pricina, îmi taie fata vorba. Pesemne că ai săvîrşit vreun păcat. Uită-te la mătuşă-mea. Nici ea n-are copii. Şi cred că pricina e vreo ticăloşie ascunsă în inima ei. Dar ce ticăloşie s-ar putea ascunde în inima ta?

Cuvintele ei mă durură. N-aveam nici o soluţie pentru problema aceasta. Oftînd adînc, am rostit în tăcerea deplină a sufletului meu: „O, doamne, tu cunoşti pricina!"

— Dumnezeule! exclamă Hemangini. Pentru ce oftezi aşa? Nimeni nu-mi ia în serios vorbele.

Şi rîsetele ei răsunară deasupra rîului.

V

După cîtva timp am aflat că soţul meu se sustrăgea sistematic de la îndatoririle lui profesionale. Refuza orice deplasare din localitate, şi uneori îşi abandona bolnavii chiar cînd aceştia erau aproape.

Înainte vreme, soţul meu nu avea răgazul să intre în camera de oaspeţi decît la prînz şi seara. Acum însă, vădind o inutilă grijă pentru confortul mătuşii sale, o vizita la orice oră din zi. Ori de cîte ori o auzeam chemînd-o pe Hemangini să aducă o cană cu apă, ştiam că soţul meu se află acolo. La început, fata se supuse, dar mai apoi refuză să răspundă la aceste chemări. Cînd o auzea pe mătuşă-sa strigînd cu glas mieros: „Hemo! Hemo! Hemangini!" fata se agăţa de braţul meu. Simţeam că-i e milă de mine, şi în acelaşi timp un sentiment de teamă amestecat cu

tristețe îi pecetluia buzele. Uneori se ghemuia lîngă mine ca o vietate hărțuită, care nu știa ce se va-ntîmpla cu ea.

Cam pe vremea aceea fratele meu veni de la Calcutta să mă vadă. Știam că are un spirit ascuțit de observație și că judecă aspru. Mă temeam că-l va trage la răspundere pe soțul meu, și că acesta va trebui să se apere. De aceea m-am străduit să-i ascund adevărata situație sub masca unei veselii zgomotoase. Mă tem însă că am întrecut măsura: rolul nu mi se potrivea de loc.

Soțul meu începu să-și arate enervarea, și mă întrebă cît mai are de gînd să stea fratele. La un moment dat nerăbdarea lui fu cît pe ce să izbucnească în insulte, iar fratele meu n-avu încotro și plecă. Dar înainte de a pleca, își puse palma pe capul meu și rămase așa cîteva minute. Am băgat de seamă că-i tremură mîna și că o lacrimă îi pică din ochi, în timp ce mă binecuvîntează în tăcere.

Țin bine minte că era o seară de aprilie, și într-o zi de tîrg. Oamenii care veniseră anume pentru asta în orășel se întorceau acum la casele lor. Plutea în văzduh amenințarea unei furtuni; mirosul pămîntului reavăn și umezeala aerului se simțeau pretutindeni.

Cînd sînt singură, nu țin niciodată în dormitor o candelă aprinsă, de teamă să nu-mi ia foc straiele sau să pățesc cine știe ce altceva. Ședeam așadar pe podeaua odăii mele întunecate și mă rugam dumnezeului lumii mele oarbe: „O, doamne, fața ta e ascunsă. Nu pot vedea. Sînt oarbă. Țin strîns în mîinile-mi sîngerînde cîrma sfărîmată a inimii mele. Valurile au devenit prea puternice pentru mine. Cît ai să mă mai pui la încercare, dumnezeul meu, cît?"

Cu capul rezemat de stinghia patului, am început să plîng, cu suspine. Deodată, am simțit că patul se mișcă puțin. În clipa următoare, Hemangini se afla lîngă mine. Agățîndu-se de gîtul meu, îmi șterse lacrimile în tăcere. Nu știu pentru ce zăbovise în seara aceea în camera de oaspeți mai mult ca de-obicei, și nici pentru ce zăcea aici, singură, în întuneric. Nu-mi puse nici o întrebare. Nu scoase nici un cuvînt. Îmi atinse doar fruntea cu palma ei rece, mă sărută, și ieși.

A doua zi dimineață, Hemangini îi spuse mătușii-si, de față cu mine:

— Dacă vrei, poți să mai rămîi, dar eu plec. Mă duc acasă cu servitorul nostru.

Mătușa îi răspunse că va pleca și ea, ca să n-o lase singură. Apoi, surîzînd afectat, scoase dintr-o cutiuță învelită în pluș un inel încrustat cu mărgăritare.

— Uită-te, Hemo, ce inel superb ți-a adus Abinash.

Hemangini îi smulse inelul din mînă.

— Uită-te, mătușico — îi răspunse fata, repede — vezi ce grozav știu să țintesc?

Și azvîrli inelul în cisterna de sub fereastră.

Mătușa, copleșită de teamă, indignare și uimire, se zburli ca un arici. Întorcîndu-se spre mine, îmi apucă mîna și-mi zise:

— Kumo, să nu sufli o vorbă lui Abinash despre toana asta copilărească. S-ar simți groaznic de jignit.

Am asigurat-o că n-are nici un motiv să se teamă. Soțul meu nu va afla nimic din gura mea.

A doua zi, înainte de a pleca acasă, Hemangini mă îmbrățișă și-mi spuse:

— Draga mea, amintește-ți de mine, nu mă uita!

Mi-am trecut degetele peste fața ei, și i-am răspuns:

— Surioară, orbii au memorie bună.

Şi, prinzîndu-i capul în mîini, i-am sărutat părul şi fruntea. Deodată, lumea mea s-a încenuşat. Tot rîsul, şi frumuseţea, şi tinereţea fragedă care se cuibăriseră atîta de aproape de mine, se risipiră în clipa cînd Hemangini plecă din casa mea. Cu mîinile întinse, am început să bîjbîi pentru a afla ce mai rămăsese în lumea mea părăsită.

Ceva mai tîrziu sosi şi soţul meu. Se prefăcu bucuros din cale-afară de plecarea lor, dar era o bucurie exagerată şi găunoasă. Pretindea că vizita mătuşii-si îl împiedicase să lucreze.

Pînă atunci, între mine şi el se ridicase o singură barieră — cea a orbirii mele. Acum, avea să se adauge încă o barieră — această tăcere voită a lui, în legătură cu Hemangini. Simula o indiferenţă totală, dar eu ştiam că trimitea şi primea scrisori despre fată.

Era pe la începutul lui mai. Într-o dimineaţă, slujnica intră în odaia mea şi mă întrebă:

— Ce-i cu toate aceste pregătiri făcute la debarcader? Unde pleacă domnul?

Simţeam că se pregăteşte ceva, dar i-am răspuns fetei:

— N-aş putea să-ţi spun.

Slujnica nu îndrăzni să-mi mai pună alte întrebări. Plecă, oftînd.

Tîrziu, în seara aceleiaşi zile, soţul meu veni la mine şi-mi spuse:

— Trebuie să îngrijesc un pacient la ţară. Va trebui să plec mîine dis-de-dimineaţă, şi s-ar putea să lipsesc două-trei zile.

M-am dat jos din pat şi, proptindu-mă în faţa lui, am izbucnit:

— De ce mă minţi?

— Cum? Ce minciuni ţi-am spus? gîngăvi el.

— Ai de gînd să te însori din nou, i-am spus.

Rămase tăcut. Vreme de cîteva clipe, în odaie nu se auzi nici un zgomot.

— Răspunde-mi! i-am strigat. Spune-mi că da!

— Da, murmură el, ca un ecou îndepărtat.

— Nu! N-o să-ţi îngădui niciodată s-o faci! O să te salvez de la această catastrofă, de la acest păcat îngrozitor. Dacă nu voi reuşi, atunci pentru ce oare îţi mai sînt soţie, şi pentru ce mă închin dumnezeului meu?

În încăpere se aşternu o linişte de mormînt. M-am lăsat pe podea şi agăţîndu-mă de genunchii soţului meu, l-am întrebat:

— Ce ţi-am făcut? Cu ce ţi-am greşit? Spune-mi adevărul. De ce vrei să-ţi iei o altă nevastă?

— Îţi voi spune adevărul, rosti el, încet. Mi-e teamă de tine. Orbirea te-a închis în temniţa ei, în care nu mai pot pătrunde. Pentru mine, tu nu mai eşti femeie. Eşti înfricoşătoare, ca dumnezeul meu. Nu-mi pot trăi viaţa de toate zilele alături de tine. Am nevoie de o femeie, de o femeie de rînd, pe care s-o pot certa, dezmierda, alinta şi dojeni în voie.

— O, sfîşie-mi inima şi priveşte! Ce sînt oare eu, dacă nu o femeie de rînd? Sînt aceeaşi fată, ca atunci cînd m-am măritat — o fată dornică să creadă, să se destăinuie şi să iubească!

Nu-mi amintesc cuvintele pe care i le-am spus. Îmi aduc aminte doar de acestea: „Dacă sînt o soţie adevărată, atunci — dumnezeu mi-e martor — nu vei săvîrşi niciodată această mîrşăvie, nu-ţi vei călca

jurămîntul. Mai degrabă voi deveni eu văduvă, sau Hemangini va muri, decît să-ţi îngădui un asemenea sacrilegiu."

După ce-am rostit aceste cuvinte, m-am prăbuşit pe podea, leşinată. Era încă noapte cînd mi-am venit în fire. Păsărelele tăceau. Soţul meu plecase.

Toată ziua am stat şi m-am rugat la altarul casnic. Către seară casa începu să se cutremure, zgîlţîită de o furtună cumplită, cu tunete, trăsnete şi ploaie. Ghemuită în faţa altarului, nu-l rugam pe dumnezeu să-mi salveze soţul, deşi cred că în acele clipe viaţa lui era primejduită undeva pe rîu. Mă rugam doar ca, orice mi s-ar întîmpla mie, soţul meu să fie salvat de la acel păcat îngrozitor.

Noaptea trecu. În ziua următoare nu m-am mişcat de lîngă altar. Spre seară, am auzit bătăi puternice în uşă. Cînd uşa se deschise, mă găsiră leşinată pe podea, şi mă aduseră pe sus în camera mea.

În cele din urmă, venindu-mi în fire, am auzit un glas şoptindu-mi în ureche:

— Soră!

Mi-am dat seama că zac în odaia mea, cu capul în poala lui Hemangini. Mişcîndu-mi capul, am auzit un foşnet: era rochia de mătase a miresei.

O, dumnezeule! Rugăciunea mea nu fusese ascultată! Soţul meu căzuse în păcat!

Hemangini îşi plecă spre mine capul şi-mi şopti cu dulceaţă în glas:

— Sora mea dragă, am venit să-ţi cer binecuvîntarea pentru cununia noastră.

La început, tot trupul mi s-a înţepenit, aidoma unui trunchi de copac, lovit de trăsnet. Apoi m-am ridicat şi am rostit, cu mare greutate, aceste cuvinte:

— De ce nu te-aş binecuvînta? Tu n-ai făcut nici un rău.

Hemangini izbucni în rîs — obişnuitul ei rîs şăgalnic:

— N-am făcut nici un rău? Tu ai făcut bine cînd te-ai măritat, iar cînd mă mărit eu, se cheamă că e rău!

Am încercat să surîd, spunîndu-mi în gînd:

„Rugăciunile mele nu sînt lucrul cel mai hotărîtor pe lumea asta. Vrerea Lui e totul. Cadă asupra capului meu toate loviturile, numai să nu-mi vateme credinţa şi speranţa în dumnezeu."

Hemangini se aplecă şi-mi atinse picioarele.

— Fii fericită şi bucură-te de o viaţă îmbelşugată! am rostit eu, în chip de binecuvîntare.

Dar Hemangini încă nu era mulţumită.

— Sora mea dragă — rosti ea — o binecuvîntare numai pentru mine nu este de ajuns. Trebuie să ne desăvîrşeşti fericirea, primindu-l în casa ta şi pe soţul meu, binecuvîntîndu-l şi pe el cu mîinile acestea sfinte. Dă-mi voie să ţi-l aduc aici.

— Da, adu-mi-l, i-am spus.

Peste cîteva clipe am auzit paşi cunoscuţi, şi următoarea întrebare:

— Kumo, cum te simţi?

Am tresărit şi, plecîndu-mă pînă la pămînt, am strigat:

— *Dada!*

Hemangini începu să rîdă:

— Continui să-l numeşti frate mai mare? Ce nerozie! Acum se cuvine să-l socoţi mezin şi să-l tragi de urechi, tachinîndu-l, pentru că s-a însurat cu mine, surioara ta mai mică.

Am înţeles tot. Soţul meu nu căzuse în acel păcat groaznic. Era salvat.

Știam că fratele meu se hotărîse de mult să rămînă toată viața burlac. Iar maică-mea nu-i lăsase cu limbă de moarte dorința ca el să se-nsoare. Iată însă că eu, sora lui, îl făcusem, prin însăși trista mea soartă, să-și calce hotărîrea. Se însurase de dragul meu.

Lacrimi de bucurie îmi podidiră ochii și mi se prelinseră pe obraji. fără să le pot opri. Fratele meu își trecu degetele prin părul meu, iar Hemangini mă îmbrățișă, rîzînd într-una.

În noaptea aceea am stat trează în pat, așteptînd neliniștită întoarcerea soțului meu. Nu-mi puteam închipui cum avea să suporte greaua lovitură a rușinii și dezamăgirii.

Cu mult după miezul nopții, am simțit că ușa se deschide. M-am ridicat în capul oaselor și-am tras cu urechea. Erau pașii soțului meu. Inima începu să-mi bată tare. Soțul veni lîngă pat și-mi vorbi astfel, luîndu-mi mîna într-a lui:

— Fratele tău m-a salvat de la pieire. Din pricina unei clipe de nebunie, eram tîrît spre prăpastie. Căzusem pradă unei sminteli de care mi se părea că nu pot scăpa. Numai dumnezeu știe ce povară purtam în ziua aceea. cînd m-am îmbarcat pe vas. Furtuna coborîse pe rîu și întunecase tot cerul. Deodată, în toiul spaimei ce mă cuprinsese, am simțit că în adîncul inimii mele doresc să mă înec, pentru a-mi dezlega astfel viața din nodul în care-o prinsesem. Am ajuns în sfîrșit la Mathurgany. Acolo. am auzit vestea care m-a eliberat: fratele tău s-a însurat cu Hemangini. Nu-ți pot spune cîtă bucurie și rușine m-au cuprins la auzul acestei vești. M-am îmbarcat din nou pe vas, numaidecît. În acea clipă de revelație a propriei mele simțiri, am știut că nu pot fi fericit decît alături de tine. Ești o zeiță.

I-am răspuns, rîzînd și plîngînd în același timp.

— Nu! Nu! Nu! N-o să mai fiu o zeiță de-aci înainte. Sînt doar soțioara ta, atît și nimic mai mult. Sînt o femeie ca toate celelalte.

— Draga mea — spuse el — vreau și eu să-ți cer ceva. Să nu mă mai umilești niciodată numindu-mă „dumnezeu".

În ziua următoare tîrgușorul se înveseli de clinchetele clopoțeilor făcuți din scoici. Nimeni nu pomeni însă o vorbă despre noaptea aceea de nebunie, cînd totul fusese aproape pierdut.

VIE SAU MOARTĂ?

Văduva răposatului Saradasankar, zemindarul din Ranihat, nu avea nici un neam dinspre partea tatălui ei. Muriseră toţi, unul după altul. Şi nici dinspre partea soţului ei nu avea pe nimeni care să-i fie aproape. Ţinea însă ca la ochii din cap la copilul cumnatului ei, Saradasankar. Multă vreme după ce-l născuse, mama acestuia fusese bolnavă, iar văduva, pe nume Kadambini, avusese grijă de el. Femeia care creşte copilul alteia îl iubeşte cu atît mai vîrtos cu cît n-are asupra lui vreun drept de sînge, ci numai dreptul dragostei sale. Dragostea nu-şi poate dovedi dreptul prin nici o patalama recunoscută de societate, şi nici nu vrea să şi-l dovedească: ea adoră cu patimă sporită comoara nesigură.

Întreaga dragoste a văduvei se revărsa aşadar asupra copilului. Într-o noapte de *Sraban*[1], Kadambini muri subit. Nu se ştie de ce, inima ei încetă să bată. Restul lumii îşi văzu de drum: numai în pieptul

1 Luna ploilor, în Bengal (n. tr.).

acesta duios, bolnav de dragoste, ornicul timpului se opri pentru totdeauna.

Ca să n-aibă neplăceri din partea poliţiei, patru din servitorii brahmani ai zemindarului înşfăcară cadavrul fără nici un fel de ceremonie, şi-l duseră afară din sat ca să-l ardă. Locul unde se ardeau cadavrele celor din Ranihat se afla foarte departe de sat. Acolo era o colibă, un rezervor de apă şi un banian uriaş. Altceva nimic. Albia unui rîu care secase cu desăvîrşire, trecea prin părţile acelea şi, într-un loc, oamenii săpaseră un fel de bazin, pentru săvîrşirea ritualurilor funerare. Oamenii socoteau rezervorul drept o parte a rîului şi de aceea îl divinizau.

Cei patru slujitori aduseră cadavrul în colibă şi se aşezară, în aşteptarea lemnelor. Li se păru că trece cam multă vreme şi doi dintre ei, Nitai şi Gurucharan, cuprinşi de nerăbdare, se duseră să vadă ce se întîmplă. Ceilalţi doi, Bidhu şi Banamali, rămaseră să păzească trupul.

Era o noapte întunecoasă, de *Sraban*. De bolta lipsită de stele, spînzurau nouri grei. Cei doi slujitori şedeau tăcuţi în încăperea întunecată. Aduseseră cu ei felinare, dar chibriturile erau umede şi în zadar încercară să le scapere. După o tăcere îndelungată, unul din ei spuse:

— Frate, bine-ar fi să avem un pac de tutun. Ne-am grăbit atîta, c-am uitat s-aducem.

— Dau o fugă şi-aduc tot ce ne trebuie, zise celălalt.

Pricepînd că Banamali vrea să plece de frică, Bidhu spuse:

— Nu, zău?! Şi-n vremea asta eu să rămîn singur aici?

Vorba conteni din nou. Se scurseră încă cinci minute, lungi cît un ceas. Slujitorii îi blestemau în gînd pe ceilalţi doi, care plecaseră după lemne, şi bănuiau că dumnealor stau la taifas în vreun ungher plăcut. Nu se auzea nici un zgomot, de nicăieri, afară de orăcăitul broaştelor şi de ţîrîitul greierilor din rezervor. Deodată li se păru că patul se clatină puţin, ca şi cum cadavrul s-ar fi răsucit pe-o rînă. Bidhu şi Banamali începură să tremure.

— Ram, Ram! bolborosiră ei într-un glas.

În încăpere se auzi un suspin adînc. În clipa următoare cei doi paznici se aflau în afara colibei şi alergau cît puteau spre sat.

Alergară ei aşa cale de trei mile, pînă îi întîlniră pe tovarăşii lor, care se întorceau cu un felinar. La drept vorbind, aceştia se duseseră să fumeze şi n-aveau habar de lemne. Pretinseră însă că un copac fusese doborît şi că în curînd, după ce va fi tăiat, va fi adus la colibă. Bidhu şi Banamali le povestiră ce se întîmplase în colibă. Nitai şi Gurucharan rîseră de povestea lor şi-i certară că fugiseră de la datorie.

Toţi patru se întoarseră de îndată la colibă. Intrînd pe uşă, văzură însă că trupul nu mai era acolo. Înăuntru nu se mai vedea decît un pat gol. Se zgîiră unul la altul. Să-l fi răpit oare vreun şacal? Dar nu se zărea nicăieri nici o zdreanţă, nici o urmă de îmbrăcăminte. Ieşiră din colibă şi văzură că în noroiul strîns în pragul uşii erau urme proaspete de paşi femeieşti. Saradasankar era un om cu scaun la cap. În zadar ar fi încercat ei să-l convingă să creadă în poveştile lor cu strigoi. După multe vorbe, cei patru hotărîră că cel mai bun lucru era să spună că trupul fusese ars.

În zori, cînd sosiră şi oamenii cu lemnele, le spuseră într-adevăr că, din pricina întîrzierii, treaba fusese făcută şi fără ei, cu vreascurile găsite în colibă. Nimeni nu putea pune la îndoială spusa lor, avînd în vedere că un cadavru nu-i cine ştie ce avere, ca să fie furat de careva.

II

E lucru îndeobşte cunoscut că viaţa poate uneori să continue pe ascuns, chiar şi fără vreun semn aparent, pentru a se înfiripa din nou într-un trup care pare mort. Kadambini nu murise, numai maşinăria vieţii încetase brusc să mai funcţioneze, dintr-o pricină oarecare.

Cînd îşi recăpătă cunoştinţa, femeia se văzu împresurată de bezne grele. I se năzări că nu se află în locul unde dormea de obicei. Strigă: „Soră!" dar nu auzi nici un răspuns.

Ridicîndu-se în capul oaselor, îngrozită, îşi aminti de patul ei de moarte, de durerea ascuţită din piept, de începutul unei senzaţii de sufocare. Bătrîna ei cumnată fierbea tocmai lapte pentru copil, cînd Kadambini leşinase şi se prăbuşise pe pat, îngăimînd cu glas stins: „Soră, adu aici copilul. Simt că mă sfîrşesc."

După aceea i se făcuse negru înaintea ochilor, de parcă s-ar fi răsturnat o călimară peste o filă de caiet. Memoria şi conştiinţa şi toate slovele din cartea vieţii îşi pierduseră într-o clipă limpezimea pentru Kadambini. Văduva nu-şi mai amintea dacă pruncul, cu glăsciorul lui drăgăstos, îi mai spusese „tuşică" pentru ultima oară; nu ţinea minte nici dacă, părăsind lumea cunoscută pentru a porni pe drumul

necunoscut şi fără capăt al morţii, primise sau nu darul tradiţional al despărţirii — un bănuţ pentru vama tăcutului tărîm. La început i se păruse că bordeiul acela întunecat şi singuratic e casa lui *Yama*[1], în care nu vezi şi nu auzi nimic, şi n-ai altceva de făcut decît să stai veşnic de veghe. Dar cînd un vînt umed şi rece pătrunse prin uşa deschisă, şi cînd auzi orăcăitul broaştelor, îşi aminti brusc de toate ploile din scurta ei viaţă şi se simţi legată adînc de pămînt. La lumina unui fulger zări apoi rezervorul, banianul, cîmpia, copacii din depărtare. Îşi aminti cum venise adesea, în nopţile cu lună plină, să se scalde în acel rezervor, şi cît de tare o înfricoşase moartea cînd văzuse un cadavru în locul acesta.

Primul ei gînd fu să se întoarcă acasă. Dar după aceea îşi spuse: „Sînt moartă. Cum aş putea să mă întorc acasă? I-aş nenoroci pe toţi. Am părăsit tărîmul celor vii — sînt propria mea stafie! Dacă n-ar fi aşa — îşi urmă ea gîndul — cum aş fi putut să ies din acea *zenana*[2] bine păzită a lui Saradasankar, şi să viu la miezul nopţii, pînă aici, la crematoriu? Iar dacă ritualul funerar nu a fost împlinit în întregime, unde s-au dus oare oamenii puşi să mă ardă pe rug?" Îşi aminti de clipa morţii ei în casa luminată a lui Saradasankar; şi iată că acum se pomenea singură în acest loc depărtat şi pustiu, unde se ardeau morţii. Fără îndoială că nu mai făcea parte din rîndul celor vii! Era propria ei stafie. O făptură de groază, prevestitoare de rele!

---

1 Mesagerul morţii care vine pe pămînt şi răpeşte sufletele (n. tr.).

2 Parte a casei, unde locuiesc femeile şi unde bărbaţii n-au voie să intre (n. tr.).

Gîndul acesta îi reteză toate firele ce-o legau de lume. Simţea însă că e plină de o minunată vigoare, şi că are o libertate fără margini. Putea să facă tot ce-i place, să se ducă oriunde vrea. Înnebunită de gîndul acesta tulburător, ieşi ca o pală de vînt din colibă şi se opri pe locul de ardere. Nu simţea pic de ruşine sau frică.

Dar tot umblînd de colo pînă colo, picioarele îi osteniră, şi o cuprinse o mare slăbiciune. Cîmpia se întindea la nesfîrşit în faţa ei, ici-colo se zăreau lanuri de orez, încît uneori se pomenea în apă pîn'la genunchi.

La cea dintîi lucire a zorilor auzi de departe ciripitul unor păsărele dinspre crîngurile de bambuşi de la marginea satului. O cuprinse groaza: nu ştia în ce relaţii se află cu pămîntul şi cu oamenii vii. Stînd acolo, la crematoriu şi în plin cîmp, învăluită de beznele nopţii de *Sraban*, nu-i fusese de loc teamă — se simţise o locuitoare a propriului ei tărîm. Dar acum, la lumina zilei, casele oamenilor o înspăimîntau. Oamenii şi strigoii se tem unii de alţii, pentru că locuiesc unii dincoace, iar ceilalţi dincolo de apa morţii, pe maluri potrivnice.

III

Straiele îi erau pline de noroi; gîndurile stranii şi noaptea petrecută pe cîmp îi dădeau înfăţişarea unei nebune; şi într-adevăr, văzînd-o, oamenii ar fi avut temei să se sperie de ea, iar copiii ar fi alungat-o cu pietre sau ar fi luat-o ei înşişi la sănătoasa. Din fericire, primul om care-i ieşi în cale fu un drumeţ.

— Maică — îi spuse el — pari o femeie de treabă. Încotro te duci, singură şi cu înfăţişarea asta?

Kadambini își boldi ochii la el, nefiind în stare să-și adune gîndurile, și rămase tăcută. Nu-i venea să creadă că se află încă în mijlocul oamenilor, că arată ca o femeie de treabă și că un drumeț îi pune întrebări.

Omul îi vorbi din nou:

— Hai, maică, am să-ți arăt drumul spre casă. Spune-mi unde locuiești.

Kadambini se gîndi că n-are rost să se întoarcă în casa socrului ei, iar casă părintească nu avea. Își aminti de prietena ei din copilărie — Jogmaya. N-o mai văzuse din tinerețe, dar din cînd în cînd schimbaseră scrisori. Uneori se certaseră, cum era și firesc, de vreme ce Kadambini voia să-i arate că ține nespus la ea, pe cînd Jogmaya pretindea că ea o iubește mult mai mult. Amîndouă erau încredințate că nu s-ar mai despărți niciodată, dacă ar ajunge să se-ntîlnească.

Kadambini îi spuse drumețului:

— Mă duc la casa lui Sripati din Nisindapur.

Întrucît omul mergea la Calcutta, iar Nisindapur se afla în drumul lui, deși nu prea aproape, o petrecu pe Kadambini pînă la casa Sripatilor. Cele două prietene se revăzură. La început nu se recunoscură, dar cu încetul fiecare desluși în cealaltă trăsăturile prietenei din copilărie.

— Ce fericire! îi spuse Jogmaya. Nici nu visam c-o să te pot vedea vreodată. Dar cum ai ajuns aici, surioară? De bună seamă că socrul și neamurile lui nu te-au lăsat să pleci!

Kadambini rămase tăcută, apoi răspunse:

— Soră dragă, nu mă întreba de socru-meu. Dă-mi un colțișor în casa ta și poartă-te cu mine ca și cu o slugă. Voi munci pentru tine.

— Cum? protestă Jogmaya. Să te țin ca pe o slugă?! Ești prietena mea cea mai bună, ești... Și așa mai departe.

În clipa aceea intră Sripati. Kadambini se uită la el cîtva timp, apoi ieși încetișor. Își ținea capul descoperit, și nu arăta nici modestie, nici cuviință. Jogmaya, temîndu-se că Sripati va crede cine știe ce despre prietena ei, începu să-i explice pe îndelete situația. Dar Sripati, care era de acord cu tot ce spunea Jogmaya, n-o lăsă să sfîrșească, astfel încît ea rămase încurcată.

Kadambini venise la prietena ei, dar între ea și aceasta se ridica moartea. Uimită de propria-i existență și avînd conștiința trează, nu putea nutri nici un sentiment de prietenie pentru alții. Se uita lung la Jogmaya și rămînea pe gînduri: „Ea își are soțul și munca ei, și trăiește într-o lume depărtată de a mea. Ea împărtășește cu ceilalți simțămintele și îndatoririle omenești, pe cînd eu sînt o umbră goală. Ea e cu viii, eu cu morții."

Jogmaya era la rîndu-i tulburată, deși nu-și putea lămuri pricina. Femeilor nu prea le place misterul, a cărui incertitudine se poate transforma în poezie, în eroism sau în cercetare științifică, dar e neprielnică gospodăriei. Cînd o femeie nu înțelege un lucru, îl distruge și îl dă uitării, sau îl plămădește din nou pentru a-l putea folosi; dacă nu izbutește într-un fel sau altul, își iese din fire. Cu cît părea Kadambini mai absorbită de gînduri, cu atît își pierdea Jogmaya răbdarea, întrebîndu-se ce o frămînta.

Se ivi apoi o nouă primejdie. Kadambini se temea de sine însăși, și totuși nu putea fugi de propriu-i eu. Cei ce se tem de strigoi se tem și de umbra lor: tot ceea ce nu văd, le inspiră frică. Dar Kadambini

se îngrozea de ea însăşi, nu de ceva dinafara ei. Noaptea, singură în odaia ei, începea să ţipe, iar în amurg, cînd îşi vedea umbra în lumina opaiţului, tremura toată. Văzînd-o atît de înfricoşată, toţi ceilalţi erau cuprinşi de groază. Slugile şi însăşi Jogmaya începură să vadă pretutindeni strigoi.

O dată, pe la miezul nopţii, Kadambini ieşi plîngînd din odaia ei şi începu să se tînguie la uşa Jogmayei:

— Soră dragă, îngăduie-mi să zac la picioarele tale! Nu mă lăsa singură!

Mînia Jogmayei nu era mai mică decît spaima ei. Ar fi vrut din suflet s-o dea afară din casă pe Kadambini chiar în clipa aceea. Cu greu izbuti inimosul Sripati să o liniştească pe musafiră, lăsînd-o să doarmă în odaia de lîngă dormitorul lor.

A doua zi Sripati fu chemat pe neaşteptate în iatacul nevestei-si. Cum îl văzu, aceasta începu să-l certe:

— Bărbat eşti? O femeie fuge din casa socrului ei şi-ţi intră în casă. A trecut o lună şi nici măcar nu te-ai gîndit să-i dai a înţelege să plece. O vorbă n-ai scos. Ia lămureşte-mă şi pe mine, care-i pricina. Voi, bărbaţii, sînteţi toţi la fel.

Mai toţi soţii îşi iubesc atît de orbeşte nevestele, încît preferă să nu aibă dreptate. Deşi Sripati ar fi putut jura cu mîna pe inimă că bunăvoinţa lui faţă de sărmana şi frumoasa Kadambini nu era nici cu o iotă mai mare decît se cuvenea, n-ar fi fost în stare s-o dovedească, prin propria-i purtare. Îşi închipuia că socrul şi celelalte neamuri se purtaseră groaznic cu această văduvă nenorocită, de vreme ce nu mai putuse răbda şi se adăpostise în casa lui. Cum s-o dea afară, cînd femeia n-are nici tată, nici mamă?

Cu această explicaţie lăsă lucrurile aşa cum erau, pentru că n-avea de gînd s-o mîhnească pe Kadambini punîndu-i întrebări neplăcute.

Atunci Jogmaya încercă alte mijloace pentru a-l aţîţa pe indolentul ei soţ, pînă ce acesta îşi dădu seama că, pentru a avea linişte în casă, trebuie să trimită vorbă socrului lui Kadambini. Socotind însă că o scrisoare ar putea da şi rezultate nemulţumitoare, se hotărî să plece personal la Ranihat pentru a vedea ce-i de făcut.

După plecarea lui Sripati, Jogmaya îi spuse lui Kadambini:

— Prietenă, nu se cuvine să mai rămîi aici. Ce-o să zică lumea?

Kadambini îi răspunse, privind-o cu gravitate:

— Ce-am eu cu lumea?

Jogmaya rămase buimăcită, apoi rosti, tăios:

— Dacă tu n-ai nimic de-a face cu lumea, *noi* avem. Cum putem explica faptul că ţinem în casă o femeie străină?

— Unde-i casa socrului meu? întrebă Kadambini.

„Ei drăcie! gîndi Jogmaya. Ce-o să mai spună nenorocita?”

— Ce-am eu cu tine? urmă, încet de tot, Kadambini. Sînt eu oare pe acest pămînt? Tu rîzi, plîngi, iubeşti; fiecare se agaţă de ce-i al său, numai eu stau şi privesc. Tu eşti un om, eu sînt o umbră. Nu pricep de ce m-a lăsat domnul în această lume a voastră.

Atît de ciudate-i erau vorbele şi înfăţişarea, încît Jogmaya înţelese ceva din frămîntarea ei. Neputînd nici s-o alunge, nici să-i mai pună întrebări, plecă de lîngă ea, apăsată de gînduri.

IV

Sripati se întoarse de la Ranihat pe la orele zece seara. Pămîntul era potopit de ploaie. Ai fi zis că potopul nu va conteni niciodată şi că noaptea va fi veşnică.

— Ei? îl întrebă Jogmaya.

— Am o grămadă de lucruri să-ţi spun.

După ce-şi schimbă hainele, Sripati cină, apoi îşi aprinse o ţigară. Părea năucit.

Nevastă-sa îşi stăpîni un timp curiozitatea, apoi se apropie de el şi-l întrebă:

— Ce-ai aflat?

— Că ai făcut o greşeală.

Jogmaya se supără foc. Femeile nu greşesc niciodată, sau dacă o fac, un bărbat inteligent nu pomeneşte despre asta; e mai bine pentru el să ia asupră-şi greşeala.

— Şi mă rog, cu ce am greşit? se burzului Jogmaya.

— Femeia pe care ai adus-o în casă nu e Kadambini, răspunse Sripati.

Auzind una ca asta, femeia se simţi din cale-afară de jignită, mai ales că reproşul venea din partea soţului ei.

— Cum? Nu-mi cunosc eu prietena? Am ajuns să mi-o recunoşti tu? Dar deştept te mai crezi!

Sripati îi spuse că n-are rost să se certe din pricina deşteptăciunii lui. Putea dovedi adevărul spuselor sale. Nu încăpea nici o îndoială că prietena Jogmayei — Kadambini — murise.

— Ascultă — răspunse Jogmaya — sînt sigură că ai făcut o greşeală cît tine de mare. Te-i fi dus la o altă casă, sau n-ai înţeles ce-ai auzit. Cine ţi-a zis să te duci tu însuţi acolo? Trimite o scrisoare, şi totul se va lămuri.

Simţindu-se jignit de neîncrederea nevesti-si în spiritul lui practic, Sripati îi aduse tot felul de dovezi, dar degeaba. La miezul nopţii, încă mai discutau şi se ciondăneau. Deşi acum erau amîndoi de părere că Kadambini trebuia să plece din casa lor, şi deşi Sripati era încredinţat că musafira o înşelase pe soţia lui dîndu-se drept o veche prietenă, iar Jogmaya era convinsă că prietena ei ajunsese o prostituată, totuşi nici unul dintre ei nu voia să se dea bătut. Încetul cu încetul, se pomeniră că vorbesc cu voce tare, uitînd că în odaia de-alături dormea Kadambini:

— Ne-am vîrît într-un bucluc nemaipomenit! Ţi-o spun eu, am auzit cu urechile mele!

La aceste vorbe ale soţului ei, Jogmaya răspunse, mîniată:

— Ce-mi pasă mie? Am şi eu ochi să văd, nu?

În cele din urmă Jogmaya zise:

— Foarte bine. Ia spune-mi, cînd a murit Kadambini? Se gîndea că, descoperind o nepotrivire între ziua morţii şi data unei scrisori primite de la Kadambini, va putea dovedi limpede greşeala lui Sripati.

Acesta îi comunică data, şi amîndoi îşi dădură seama că moartea lui Kadambini avusese loc în ajunul venirii ei în casa lor. Jogmaya simţi un fior în şira spinării, şi însuşi Sripati păru tulburat.

În clipa aceea uşa se deschise; o pală de vînt umed stinse flacăra lămpii. Întreaga casă fu năpădită de întuneric. Kadambini intrase în odaie. Era pe la unu noaptea, şi afară ploua cu găleata.

— Draga mea — vorbi ea — sînt prietena ta, Kadambini, dar nu mai trăiesc. Sînt moartă.

Jogmaya ţipă îngrozită, iar Sripati amuţi de-a binelea.

— Dar, afară de faptul că sînt moartă, nu ţi-am căşunat nici un rău. Dacă nu am ce căuta printre cei

vii, nu am loc nici în lumea morţilor. O, încotro să mă duc?

Plîngînd în hohote, ca pentru a-l trezi pe dumnezeu care adormise în noaptea aceea ploioasă, repetă întrebarea:

— O, încotro să mă duc?

Şi lăsîndu-şi prietena leşinată în odaia întunecată, Kadambini porni să-şi caute locul în lume.

V

E greu de spus cum a ajuns Kadambini la Ranihat. La început nu se arătă nimănui, ci îşi petrecu ziua în ruinele unui templu, fără să pună nimic în gură. Nu ieşi de-acolo decît după-amiaza, cînd oamenii se ascunseseră prin case, de teama apropiatei furtuni, pe care o vesteau norii negri ca smoala. Îi tremura inima în piept cînd se opri în faţa casei socrului ei. Acoperindu-şi faţa cu un văl gros, intră înăuntru şi paznicii o lăsară, luînd-o drept o slujnică. Afară ploua şi urla vîntul.

Stăpîna casei, soţia lui Saradasankar, juca tocmai cărţi cu soră-sa, rămasă văduvă. În bucătărie se afla un servitor, iar în dormitor moţăia copilaşul bolnav. Nebăgată în seamă de nimeni, Kadambini intră în dormitor. Nici ea nu ştia de ce venise în casa socrului ei; simţea numai că doreşte din suflet să mai vadă o dată copilul. Nu ştia încotro va merge după aceea, şi nici ce va face.

În încăperea luminată îl văzu pe copil dormind cu pumnişorii strînşi şi cu trupul mistuit de febră. Îşi simţi inima însetată, de prea multă uscăciune. Ah, de-ar putea strînge la piept trupşorul acela chinuit! Şi în clipa următoare o fulgeră un gînd: „Eu nici nu exist. Cine m-ar vedea? Maică-si îi place societatea, bîrfeala şi jocul de cărţi. Cîtă vreme mi-a lăsat mie în grijă copilul, n-a avut nici o neplăcere şi nici o pricină de nelinişte. Cine să-l mai îngrijească acum la fel?

Copilul se răsuci pe-o rînă şi ţipă, pe jumătate adormit:

— Tuşă, vreau apă!

Scumpul de el, n-o uitase încă pe mătuşica lui! Cuprinsă de tulburare, turnă puţină apă într-o ceşcuţă şi, strîngîndu-l la piept, îi dădu să bea.

În somn, copilului nu i se păru de loc neobişnuit să primească apă din mîinile ei. Dar cînd Kadambini îl sărută, pentru a-şi astîmpăra dorul atîta vreme înăbuşit, şi începu să-l legene, copilul se trezi şi o îmbrăţişă, spunîndu-i:

— Tuşică, e adevărat c-ai murit?

— Da, scumpule.

— Şi te-ai întors? Să nu mai mori niciodată!

Pînă să-i răspundă, catastrofa se şi produsese. Una dintre slujnice, intrînd pe uşă cu o farfurie de *sago*[1], o scăpase din mînă şi se prăbuşise pe podea. Auzind zgomotul, stăpîna casei lăsă jocul de cărţi şi alergă spre dormitor. Rămase însă în pragul uşii ca un stîlp de lemn, nefiind în stare să fugă şi nici să vorbească. Văzînd toate acestea, copilul se sperie la rîndu-i, şi izbucni în plîns.

— Pleacă, tuşică, pleacă de-aici!

1 Substanţă făinoasă foarte hrănitoare, extrasă din măduva sagotierilor, un soi de palmieri (n. tr.).

Abia acum înţelese Kadambini că, de fapt, nu murise. Odaia şi lucrurile erau aceleaşi, acelaşi era şi copilul, şi dragostea pentru el — toate erau la fel de vii ca de-obicei, nimic nu se schimbase. În casa Jogmayei, simţise că prietena ei din copilărie e moartă. În odaia copilului îşi dăduse însă seama că „tuşica" băiatului nu era moartă de loc. Cu glas sugrumat de emoţie, rosti:

— Soră, de ce te temi de mine? Uite, sînt aşa cum mă ştii.

Cumnată-sa simţi că nu mai poate îndura, şi-şi pierdu cunoştinţa. Saradasankar intră chiar în clipa aceea în *zenana* şi, împreunîndu-şi mîinile, începu să se văicărească:

— De ce faci una ca asta? Nu e drept. Satis e singurul meu fecior. De ce i te-arăţi? Nu sîntem oare rudele tale? De cînd te-ai dus, viaţa a început să se stingă în el. A avut febră tot timpul. Zi şi noapte ţipă: Tuşică, Tuşică! Ai plecat din această lume. Rupe aceste lanţuri ale *mayei*[1]. Te vom înmormînta după datină.

Kadambini nu mai putu răbda şi izbucni:

— O, nu sînt moartă, nu sînt moartă! Cum să te fac să-nţelegi că n-am murit? Sînt vie, sînt vie!

Apucă de pe jos o cană de aramă şi îşi izbi fruntea cu ea. Sîngele începu să-i şiroiască pe obraji.

— Uite, trăiesc! strigă ea.

Saradasankar încremenise ca o statuie. Copilul ţipa de spaimă, iar cele două femei leşinate zăceau în nesimţire.

---

1 Iluzie care leagă de lume sufletele oamenilor (n. tr.).

Kadambini coborî în fugă treptele spre fîntînă şi, strigînd mereu: „Nu sînt moartă, nu sînt moartă!" se aruncă în apă. De sus, Saradasankar auzi plescăitul.

Toată noaptea plouă. Plouă şi a doua zi, pînă la amiază. Murind, Kadambini dovedise limpede că nu era moartă.

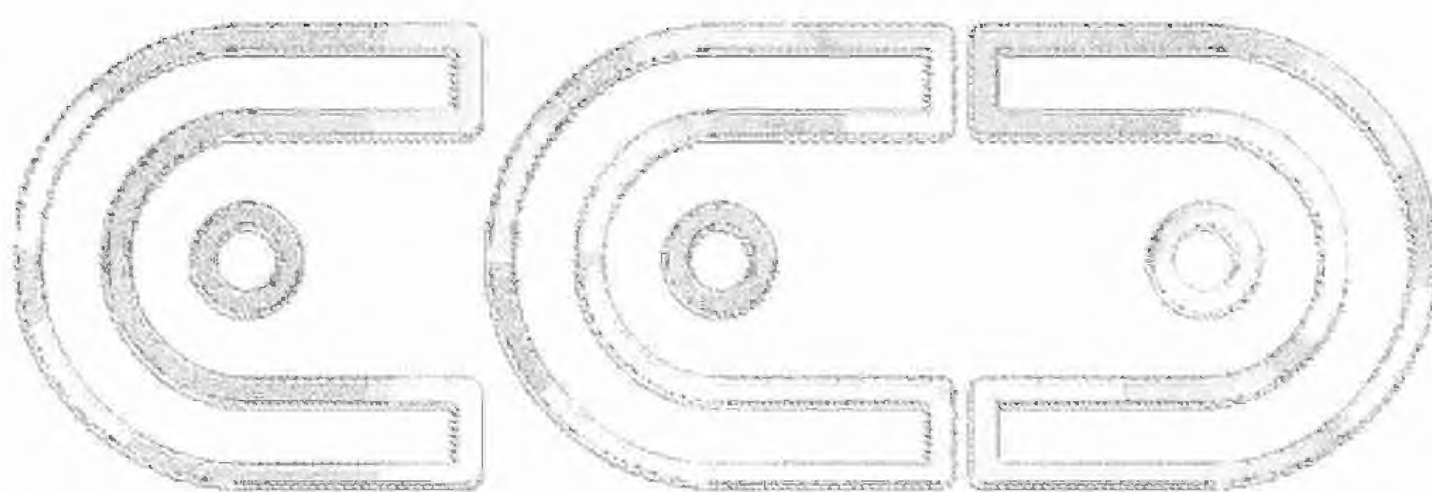
CUPRINSUL

Responsabil de carte: Florin Chirițescu
Tehnoredactor: Aurelia Vîntu
Corector: Elena Găvănescu

Dat la cules: 08.03.58. Bun de tipar: 06.05.58. Tiraj: 15.150 ex. Hîrtie tipar de 50 gr. m² Ft. 700 × 100/32. Coli ed.: 5,79. Coli de tipar.: 4,5. Ediția I. Comanda 3047. A. nr. 0375. Pentru bibliotecile mici indicele de clasificare: 8 A — 32=R.

Tiparul executat sub com. Nr. 389 de Tipografia Editurii C.C.S., str. Pitagora nr. 16. București–R.P.R.

Scanare și prelucrare digitală

de

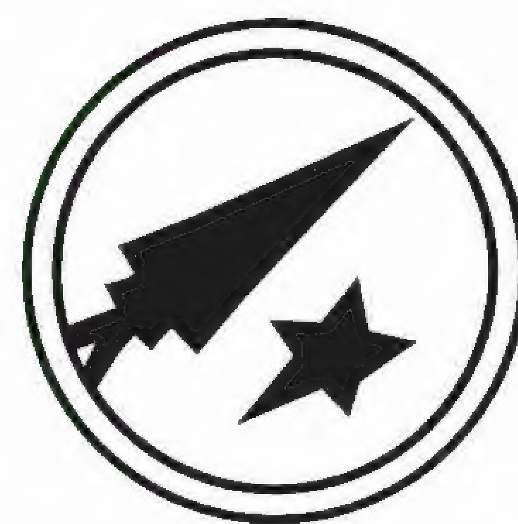

Anonim

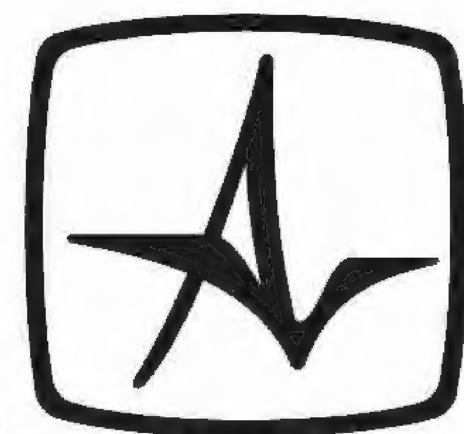

și

CAT Graur

Antwerpen

2024